

A KAPCSOLATI ERŐSZAK DIFFERENCIÁL- TIPOLÓGIAI VIZSGÁLATA

Pásztor Gergely

Doktori hallgató
Szegedi Tudományegyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
2024 nyár-ősz

Bevezetés	3
Módszertani megjegyzés	4
A diádikus minta csoportosítása	5
Elméleti háttér	6
Általános szocio-kriminológiai elméletek	6
Viktimológiai megközelítések	7
Elkövető tipológiák	8
A nemek és a kapcsolati erőszak bűncselekménye közötti kapcsolat	8
Az antropológiai és mikroszociológiai megközelítések	9
Fiske univerzális kapcsolat modell elmélete	9
Az elmélet relevanciája	12
Collins mikro-szociológiai megközelítése	14
Differenciáleméleti megközelítés	15
Johnson differenciáleméletének áttekintése	15
A háztartási erőszak és a randevú erőszak elméleti háttere	18
A háztartási erőszak elméleti hátterének áttekintése	18
A randevú erőszak elméleti hátterének áttekintése	19
Adatháttér	21
Célcsoportok - a reprezentativitás kérdése	21
A mérőeszközök	22
Módszertani rész	24
Hipotézisek	24
Nullhipotézis	24
Első alternatív hipotézis	24
Az első alternatív hipotézis kiegészítése	25
Második alternatív hipotézis	26
Konceptualizáció	28
Vizsgálati egységek	28
Fogalmi meghatározás - definíciós hiányok	28
Súlyosság	29
Gyakoriság	29
Eszkalációra való hajlam	29

Operacionalizáció	30
A paraméterek ismertetése	30
1. Paraméterek az erőszakos incidensekről (C - K)	30
2. Paraméterek a sértettéről (L - P)	36
3. Paraméterek az elkövetőről (Q - U)	37
4. A diádikus jellemzők paraméterei (V - AD)	39
Eredmények	42
Intim partner erőszak	42
Az erőszakos incidensek jellemzői (C-K)	42
Sértetti jellemzők (L-P)	50
Elkövetői jellemzők (Q-U)	53
Diádikus jellemzők (V-AA)	56
Háztartási erőszak	61
Az erőszakos incidensek jellemzői (C-K)	61
Sértetti jellemzők (L-P)	66
Elkövetői jellemzők (Q-U)	66
Diádikus jellemzők (V-AA)	66
Rendezvény-erőszak (Dating Violence)	69
Diszkusszió	70
Intim partner erőszak	70
A kényszerítő-kontrolláló erőszak altípusa egyértelműen azonosítható	73
Kétirányú intim partner erőszak	75
A párkapcsolati erőszak mint spektrum	78
Az intim partner erőszak fejlődési modellje	79
Az elmélet kiegészítésének következményei	80
Módszertani megjegyzés - az eskaláció és a deeskaláció operacionalizálása	81
Az eskaláció okai - szerhasználat és inkompetens erőszak	82
Általános elkövetői inkompetencia	82
Szerhasználat	83
Háztartási erőszak (Domestic violence)	84
Rendezvény-erőszak (Dating violence)	85
Általános összefoglaló megfigyelések	86
További kutatási irányok	89
A minta teljessége tétele	89

Tartalomjegyzék

Az erőszak súlyosságának sztenderdizált felvétele	89
FELHASZNÁLT IRODALOM	90

Bevezetés

A kutatásra a kapcsolati erőszak tényállás minősítési utóvizsgálatának keretében került sor, az Országos Kriminológiai Intézetben (OKRI), 2024 július-augusztusában. Az adatfelvétel júliusban, az eredmények értékelése és a kutatási összefoglaló megírása augusztusban és szeptemberben történt. A kutatás célja az OKRI részéről annak vizsgálata volt, hogy a járási ügyészségek megfelelően minősítették-e a bűncselekményt. Ezt a vizsgálatot bináris attribútumú paraméterrel (igen/nem) végeztem, majd eredményeit az adatfelvétel végeztével eljuttattam Garai Renátához, aki az eredmények összesítése után ezeket továbbítja a Legfőbb Ügyészség felé. Jelen vizsgálatot eredeti feladatom elvégzése után hajtottam végre. Számomra, a további kutatás célja az volt, hogy pontosabb képet alkossak a kapcsolati erőszak 2023-as eseteiről, különös tekintettel arra, hogy a tényállásnak milyen tipikus előfordulásai léteznek az adott mintában, illetve, hogy a rendelkezésre álló adatokból (aktavizsgálat) lehetséges-e valamely, a Michael Paul Johnson nevével fémjelzett altípus kimutatása.¹ Ez a feladat, noha az OKRI kutatási programjában nem szerepelt, helyt kaphatott az intézet falai között, amiért külön hálás vagyok Garai Renátának és Balázs Mariannának. A kutatás fontosságát az adja, hogy Magyarországon a kapcsolati erőszak bűncselekményének tudományos vizsgálatára így még nem került sor. Garai úttörői munkái² ugyan hasonló forrásadatokat használtak fel, azonban eltérő módszertant, és ami még fontosabb, eltérő elméleti háttérrel használtak fel a bűncselekmény kutatásához. A különböző differenciálméletek³ eddig nem kerültek alkalmazásra hazai adatforrásokon. Tudomásom szerint ez az első kutatás, amelyet ezzel a szemlélettel végeztek. Ahogyan Dobash és mtsai.⁴ illetve Meier is rámutatott,⁵ a kapcsolati erőszaknak, és különösen a párkapcsolati erőszaknak, hiányos az elméleti háttere. Johnson, az általános, kriminológiai tényezők vizsgálatától eltérően, konkrét és átfogó elméletet alkotott, amely a kapcsolati erőszakot globális jelenségként értelmezi, tehát elméletének nincsenek földrajzi határai, így hazánkban is alkalmazható.

A vizsgálat kiinduló adatai egy teljes vármegye kapcsolati erőszak bűncselekményéről kiállított 2023-as aktái voltak. A kiinduló adatok földrajzi kerete tehát BAZ vármegye, időbeli kerete a 2023-as év volt. Így a minta incidencia típusú minta. A mintát 114 darab bűnügyi akta alkotja. Erre a mintára dinamikus paraméterezéssel, 28 paramétert vettem fel. Pillanatnyilag még nem végeztem klaszteranalízist, vagy bármilyen más, csoportosító műveletet az adatokon, így az alábbi következtetések még nem tekinthetők véglegesnek.

¹ Johnson (2008)

² Garai (2021), (2023)

³ Johnson (2008), vagy Holtzworth-Munroe & Meehan (2004)

⁴ Dobash & Dobash, Wilson & Daly (1992), p. 83.

⁵ Meier (2015), p.19

Ugyanakkor, már ezek a közelítő eredmények is alkalmasak lehetnek arra, hogy pontosítsam a kapcsolati erőszak prevalenciájának becslését.⁶ A vizsgálat újdonsága, hogy az eddig egységes jelenséggént kezelt kapcsolati erőszak jelenségét felbontotta a sértett és az elkövető közötti viszony szerint. Ennek segítségével a becslés tovább pontosítható, továbbá jobban összehasonlítható a külföldi szakirodalomban található becslésekkel is. Ez az újfajta, diád-alapú csoportosítás teszi lehetővé a külföldi elméleti keretek alkalmazását is. A minta jellegéhez idomulva, nem volt lehetséges a kutatás hipotéziséhez (i.e. Hazánkban is megtalálhatók a johnsoni altípusok.) készített, vagy a külföldi munkákban használt, többskálás adatfelvételi módszereket alkalmazni. Az aktákhoz igazodva, a rendelkezésemre álló adatokat dolgoztam fel, és a kutatás operacionalizálását is ehhez alakítottam.

Módszertani megjegyzés

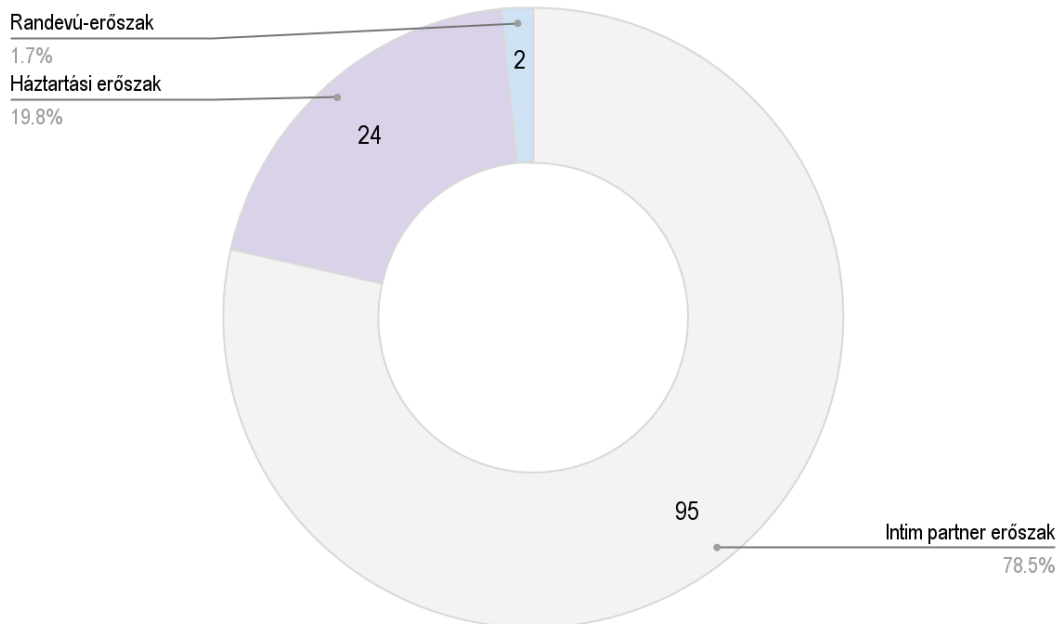
Mielőtt azonban az elméleti háttérrel áttérhetném, fel kell oldanom egy módszertani problémát. Az akták több alkalommal is olyan esetet tartalmaztak, amelyben egy bűncselekménynek több elkövetője, illetve több sértettje volt. A kutatás elemszámát tehát nem lehetett az akták számával egyenlővé tenni. A kutatás alapegysége így nem az adott bűncselekmény, hanem az elkövető-sértett páros lett, amely *mindig két fő*. A bűncselekmény során, és a kapcsolati erőszak esetében azon kívül is, a sértett és az elkövető ún. diádot alkot.⁷ A diádikus csoportosítással lehetővé válik a több elkövetővel és több sértettel rendelkező bűncselekmények pontos elemzése. Ez a kutatási egység teszi lehetővé a kétirányú erőszak elemzését is, amihez a pusztán ügyszám szerinti csoportosítás nem lenne megfelelő. Ennek oka az, hogy kétirányú erőszak esetében nagyon gyakran előfordul, hogy a sértett, vagy sértettek nem tesznek feljelentést, illetve közvádas bűncselekmény esetén sem indul eljárás. A diádikus csoportosítással a kétirányú erőszak is megjeleníthető a mintában. A diádikus elemzési egységek felvételével a minta teljes elemszáma 121-re nőtt.

⁶ Pásztor (2024)

⁷ A diád két emberből álló csoport, a szociológia legkisebb elemzési egysége.

A diádikus minta csoportosítása

A kapcsolati erőszak tényállása, ahogyan erre az adatok is rámutattak, változatos emberi kapcsolatokban elkövetett erőszakot ölel fel. A sértett és az elkövető közötti kapcsolat jellegétől függően különítettem el intim partner erőszakot (Intimate partner violence, IPV), háztartási erőszakot (domestic violence, DMV), illetve randevú erőszakot, (Dating violence, DV). Erre az elkülönítésre nem pusztán az adatok vizsgálata miatt volt szükség, hanem azért is, mert az elméleti háttere mindegyiknek más. Már itt tetten érhető a jelenség homogenitása. Az intim partner erőszak esetében elkövető és a sértett között intim partnerkapcsolat és életközösség van a bűncselekmény megvalósulása idején. Ide tartoznak a házastársak és élettársak között elkövetett bűncselekmények. A minta túlnyomó többsége (95 db diád) ide tartozott. A háztartási erőszak esetében a sértett és az elkövető között nem áll fenn intim párkapcsolat, azonban egy háztartásban élnek és olyan rokoni kapcsolat áll fenn közöttük, amellyel bekerülnek a tényállás különleges passzív sértetti körébe. (Pl. szülő-gyermekek, nagyszülő-gyermekek, anyós, testvér.) A minta második legnagyobb csoportja (24 diád) tartozott ide. A harmadik csoport, az ún. randevú-erőszak esetében a sértett és az elkövető között nem áll fenn sem életközösség, sem rokoni kapcsolat, azonban intim kapcsolat igen. Ez a csoport nem felel meg a tényállásban meghatározott sértetti követelményeknek, így elméletileg nem minősíthető kapcsolati erőszaknak. Ez a csoport volt a legkisebb a mintában, mindössze 2 diád volt ide sorolható.

1. Ábra A teljes vizsgálati minta diádikus csoportosítása a kapcsolat típusa szerint

Elméleti háttér

A kapcsolati erőszak jelenségének gyakorlati vizsgálatához elméleti háttérre van szükség. A jelenség komplex jellegéből fakadóan az elméleti háttérét is több szálból szükséges összefonni. Az általános kriminológiai elméleteken túl, kitekintésre van szükség az erőszakos bűncselekmények elméleti háttérére, az elkövető-, és áldozat-tudományi elméletekre, és különösen az intim partner erőszak esetében, a nemek és a bűnözés közötti kapcsolat áttekintésére is.

Általános szocio-kriminológiai elméletek

Ha az agresszió elméleteket figyelmen kívül hagyva a kapcsolati erőszak bűncselekményének értelmezéséhez az általános kriminológiai elméletek felé fordulunk, elméletek és megközelítések sokaságával találkozunk, amelyek mind próbálnak általános, átfogó magyarázatot adni a bűncselekmények létrejöttére. Ebből a sokaságból, a kutatás számára az erőszakos bűncselekmények, és azon belül is a kapcsolati erőszak elméleti háttére releváns. A kapcsolati erőszak magyarázatával foglalkozó elméleti iskolák alapvetően két forrásból táplálkoztak: a makro-szociológiai elméletekből,⁸ illetve a kriminológiai elméletekből.

A kezdeti kutatások, az akkor még összefoglaló néven *családon belüli erőszaknak* nevezett jelenség magyarázatához a makro-szociológiai faktorokat szinte teljes számban felvonultatták: a szegénységet (abszolút és relatív depriváció), az egyéni és társas stresszt, a szociális kirekesztést, illetve az elkövető életében jelentős változást kiváltó életeseményeket.⁹ Ezek ellen a faktorok ellen szól, hogy a jómódú, sőt gazdag családokban is létezik a kapcsolati erőszak;¹⁰ stresszhelyzetek nélküli környezetben is előfordul, és jelentős életesemények nélkül is fennmarad az erőszakos magatartás a családon ill. párkapcsolaton belül.¹¹ Nem kirekesztett, *“többségi”* társadalmi csoportokban szintén megtalálható.¹²

A recens kriminológiai elméletek közül Cornish és Clarke¹³ utilitarista megközelítése, illetve Simon korlátozott racionalitás elmélete¹⁴ haszonelvű, közgazdasági elkövető értelmezésen alapul. A kapcsolati erőszak jelensége ennek szögesen ellentmond, mert haszonelvűen gondolkodva sem az elkövetőnek, sem a sértettnek nem érdemes fenntartania egy

⁸ A téma áttekintéséhez lásd: Tardos, (1998)

⁹ A téma áttekintéséhez lásd: Straus, Gelles & Steinmetz (1988), Gelles and Straus (1988), Starr (1988), Giles-Sim (1983), Stets (1992), Gelles & Cornell (1990), Bishop-Josep & Leadbetter (1999)

¹⁰ Haselschwerdt & Hardesty (2017)

¹¹ Nash et al. (2023): Chapter 2, Breaking Apart Intimate Partner Violence and Abuse Theories and Methodologies

¹² Mas'udah (2024)

¹³ Cornish & Clarke (2006)

¹⁴ Simon (1972)

erőszakos kapcsolatot. A sértett mindenképpen erőforrást veszít, az elkövetőnek pedig gyorsabban vagy párhuzamosan több áldozatot érdemes szednie, ha maximalizálni akarja a hasznát. Osgood és munkatársai rutintevékenységi elmélete¹⁵ illetve még később Wortley környezeti megközelítése¹⁶ fokozatos eltolódást mutat a mikro-szociológia és a szituatív értelmezés felé. Érdemeik ellenére mindkét elmélet mellőzi az indítékok hátterét, és abból a feltételezésből indulnak ki, hogy az erőszak elkövetése könnyű. Ezen kívül széleskörű elkövetői kompetenciát is feltételeznek. Ezekről a feltételezésekről látni fogjuk, hogy a minta nem támasztja őket alá.

Viktimológiai megközelítések

A kapcsolati erőszak bűncselekményének tényállásából fakadó sajátossága a rendszeresség. Ez a tulajdonsága azt eredményezi, hogy a bűncselekmény áldozata újra és újra sértetti szerepbe kerül, azaz ismételt viktimizációt szenved el. Mivel a sértett *mindig* ismételt viktimizáció áldozata, így a viktimológiának itt csak az erre vonatkozó része releváns. Farrell¹⁷ (idézi Víg, 2019) szerint a kapcsolati erőszak esetében az ismételt viktimizáció esélyeit növeli, ha az áldozat nem tud hová menekülni, az elkövető hozzáfér az áldozathoz, és ha nincs az áldozat mellett őrző.¹⁸ Ezek a felismerések jól leírják, de nem magyarázzák, hogy *miért* történik meg az ismételt viktimizáció. Az áldozat szempontjából szinte mindig, és szinte minden szempontból előnyösebb (lenne) az erőszakos párkapcsolatból való kilépés, mint az abban való bennmaradás. Például több erőforrása maradna, nem szenvedne fizikai sérülést, a gyermekeit nem veszélyeztetné a partner, stb. Ennek ellenére, már a kezdeti kutatások is azt mutatták meg, hogy az erőszakos párkapcsolatok egy része hosszú ideig fennmarad, ezzel jelentős kárt okozva a sértettnek, és a kapcsolatban élő gyerekeknek is. Bell és Naugle viszonylag átfogó ismertetést ad a hosszú távú viktimizációt meghatározó tényezőkről. A kapcsolat iránti elkötelezettség különösen fontosnak tűnik. Korábbi tanulmányok eredményei azt mutatják, hogy azok az áldozatok, akik hosszabb ideje bántalmazó kapcsolatban élnek, nagyobb valószínűséggel maradnak ezekben a kapcsolatokban. (*Minél hosszabb, annál rosszabb.*) Továbbá azok a nők, akik arról számolnak be, hogy jobban meg akarják menteni a bántalmazóval való kapcsolatukat, vagy akár be is vallják, hogy a sorozatos bántalmazás ellenére érzelmileg kötődnek a bántalmazóhoz, nagyobb valószínűséggel maradnak az erőszakos kapcsolatban.¹⁹ Ezek az eredmények rávilágítanak, hogy az ismételt viktimizációt pusztán utilitarista, hasznossági szempontokkal indokolni nem lehet. Továbbá arra is fényt vetnek, hogy a sértett meggyőződése ugyanolyan fontos tényezőként szerepelnek a jelenség fennmaradásában, mint az elkövető meggyőződése annak létrejöttében.

¹⁵ Osgood et al. (1996)

¹⁶ Wortley (2008)

¹⁷ Víg Dávid: *Környezeti kriminológia*, in Borbíró (2019)

¹⁸ Farrell et al. (1995)

¹⁹ Bell & Naugle (2005)

Elkövető tipológiák

A kapcsolati és háztartási erőszak vizsgálata során nagyon korán megjelentek az elkövetői vizsgálatok és a különböző elkövető-tipológiák. Gondolf korai,²⁰ és Holtzworth-Munroe & Stuart klasszikus összegző tipológiai munkája²¹ alapozta meg a későbbi differenciál-elméleteket. Az elkövető tipológiákban jelent meg először, hogy a házasságon belüli erőszak különböző lehet attól függően, hogy az elkövető milyen. Mindkét tanulmány jellegzetes elkövetői csoportokat különít el az erőszak súlyossága, *generalitása*²² és bizonyos elkövetői pszichopatológiai indikátorok (pl. fenyegetőzik-e öngyilkossággal az elkövető, szerhasználat, bizonyos diagnózisok, stb.) alapján. Ezek alapján vettem fel az elkövetői paraméterek egy részét a vizsgálat során, abban bízva, hogy az elkövetők közötti különbségek az általuk elkövetett erőszak minőségében is megjelennek.

Véleményem szerint a kapcsolati erőszak esetében az elkövetőnek - pusztán hasznossági szempontból - nem érdemes hosszú távon ugyanazon az áldozaton elkövetnie a bűncselekményt. Több anyagi erőforrásra, több és vonzóbb szexuális partnerre, és/vagy akár nagyobb státuszra is szert tehetne, ha újabb, vagy több áldozatot választana. Ami figyelemre méltóan ellentmond az utilitarista elkövetői megközelítéseknek, az a kapcsolati erőszak elhúzódó időtartama és egyben majdnem teljesen monogám jellege. Az elkövetők hosszú, és sokszor számukra sem előnyös kapcsolatot tartanak fenn az áldozattal - és sokszor csak az áldozattal - ahelyett, hogy haszonmaximalizálásra törekedve több, és nagyobb haszonnal kecsegtető áldozatot szednének gyorsan, egymással párhuzamosan. Arra a tényre, hogy az elkövetők makacsul ugyanannál az áldozatnál maradnak, akár évtizedekig is, az utilitarista megközelítések egyáltalán nem, míg az elkövető tipológiák csak részleges válaszokat képesek adni.

A nemek és a kapcsolati erőszak bűncselekménye közötti kapcsolat

A kapcsolati erőszak esetében minduntalan visszatér az elkövető nemének kérdése, amelyet egész kérdéskörre tágitottak az elmúlt évtizedek gyakran hitvitává silányuló tudományos eszmecseréi. A klasszikus, nagymintás felmérések²³ ellentmondásos eredményeinek értelmezése során Steinmetz *“Battered husband syndrome”* cikkével²⁴ egy új narratíva született, amelyet a

²⁰ Gondolf (1988)

²¹ Holtzworth-Munroe et al. (1994)

²² A sértetti kör kiterjedése: csak egy sértett, csak családon belül, vagy családon kívül is erőszakos elkövető.

²³ Straus & Gelles (1976), (1985)

²⁴ Steinmetz (1977-1978)

feminista narratíva képviselői igyekeznek megcáfolni. Itthon Morvai²⁵ illetve Tamási²⁶ művei képviselik a feminista, illetve az anti-feminista narratívákat.

A narratívákat összefoglalva általánosságban kijelenthető, hogy a kapcsolati erőszak elkövetői túlnyomórészt férfiak, míg sértettjei túlnyomórészt nők, az erőszak jobbra egyirányú, ugyanakkor kétirányú, azaz kölcsönös erőszak is létezik; a női elkövetők kisebb fizikai erejét az eszközök, különösen a lőfegyverek használata kiegyenlítheti; ugyanakkor még így sem hozza egyensúlyba a nemi arányokat az elkövetők között.

Véleményem szerint a kapcsolati erőszak bűncselekménye esetében az elkövető neme közömbös, mivel a törvény sem különbözteti meg az elkövetőket nemük szerint. Így az erről való polemizálás is csak marginális jelentőségű lehet, már csak azért is, mert a kapcsolati erőszak hosszútávú, *diádikus* bűncselekmény. *Nem az egyént kell vizsgálni tehát, hanem a párt.* Így a kapcsolati erőszak nem csupán a sértett, hanem az elkövető életminőségét is rontja: a sértett és elkövető párosan jut csődbe; noha mindketten egyéni kudarcot is elkönyvelhetnek. A sértett azért, mert egy bántalmazó partnert választ és vele marad, az elkövető pedig azért mert erőszakra van szüksége ahhoz, hogy az akarátát érvényesíteni tudja. A kapcsolat csődjének járulékos veszteségei - a gyerekek sérülései, a szülők szégyene, a társadalom értékvesztése - miatt pedig szintén közös felelősség terheli a sértettet és az elkövetőt. Így a felelősség elhárítása - nemi vagy bármilyen más alapon - megkérdőjelezi akár a sértett, akár az elkövető morális felsőbbségét.

Az antropológiai és mikroszociológiai megközelítések

Mind az antropológia, mind a mikroszociológia hasznos társtudományok a jelenség megértéséhez. Az antropológiai megközelítés arra adhat választ, hogy hogyan jönnek létre és miért maradnak fenn azok a kapcsolatok, amelyekben megjelenik a kapcsolati erőszak, míg a mikroszociológia az erőszakos incidens elkövetését, az *“ott és akkort”* képes megvilágítani. Két elméletet emeltem ki, amelyek hatalmas, szinte enciklopédikus háttéranyagot szintetizálnak, így nem indokolatlan azt gondolnom, hogy alapos magyarázattal képesek szolgálni.

Fiske univerzális kapcsolat modell elmélete

Alan Page Fiske amerikai antropológus először 1991-ben önálló monográfiában,²⁷ egy évvel később rövidebb, tanulmány formájában²⁸ is ismertette univerzális társas kapcsolat elméletét, amely releváns lehet az intim partner erőszak és általában az emberi erőszak modellezéséhez, és

²⁵ Morvai (1998)

²⁶ Tamási (2005)

²⁷ Fiske (1991)

²⁸ Fiske (1992)

így megértéséhez is. Fiske elmélete azért különleges, mert nem elsősorban a konkrét bűnelkövetésre, hanem általánosan és univerzálisan²⁹ az emberi társas viselkedésre vonatkozik. Az elmélet azt állítja, hogy bármely emberi kultúra legtöbb társas kapcsolata négy darab kapcsolati modell valamelyikét követi. Az emberek e négy modell valamilyen ötvözetét használják a legtöbb társas interakciójuk során. Fiske átfogó, univerzális elméletét felhasználva érthetővé válnak az általános elkövetői motivációkra vonatkozó további elméletek, mint például Johnson differenciál elmélete, illetve a feminista meta-narratíva álláspontja is.

Az emberek változatos és összetett kombinációkat hoznak létre a négy alaptípusból, a kulturális sajátosságaiknak, és diádikus kapcsolataiknak megfelelően. A legfőbb társas koncepcióik, aggályaik, az egész társas viselkedésüket alakító koordinátarendszer (Pertinens lehet itt például: Mi egy párkapcsolat?, Milyen egy család? Hogyan kell viselkednie egy nőnek/férfinak egy párkapcsolatban?) a legfontosabb céljaik és elveik a négy típusból származtathatók. Ezek azok a sémák, amelyeket a társas kapcsolataik megalkotására és felépítésére használnak. Következésképp, az emberek általános céljai alapvetően társas célok: ez a modell a társas létet úgy mutatja be, amelyet társas kapcsolatokkal és azon keresztül él meg az ember. Ez magába foglalja a kapcsolatok keresését, azok létrehozását, fenntartását, helyrehozatalát, vagy megváltoztatását. A modell dinamikus, folyamatokban gondolkodik. A kapcsolat típusok egymástól élesen elkülönülők, de egymással kombinálhatók is.

A modell négy kapcsolati típusa:

1. Közösségi osztozkodás (Communal Sharing)

A közösségi osztozkodás kapcsolati típusa egy olyan halmazhoz hasonlítható, amelynek minden eleme egyenlőnek számít. Az ilyen kapcsolati típusoknál a lényeges jellemző, hogy valaki az adott csoporthoz tartozik-e vagy nem. Tipikusan ilyen kapcsolati típus a családtagok között jön létre, pontosabban, a család hagyományos értelmezése szerint nagyon gyakori, hogy ez az elképzelt ideális kapcsolat családtagok, azaz vérségi rokonok között. De ilyen módon működik nagyon sok, közös erőforrás elosztása is a mindennapi életben, pl. a közúti közlekedés során. Ez a kapcsolati típus azért jelentős mert a család fogalmához tartozó egyik legrégebbi, legerősebb kapcsolati típus.

Éthosza³⁰ a marxi *“mindenkitől képességei szerint, mindenkinek szükségletei szerint.”*

2. Tekintélyelvű rangsorolás (Authority Ranking)

Ez a kapcsolati típus egy lineárisan sorba rakott sokaság elemeihez hasonlítható. A rangok nyíltak és egyértelműen összehasonlíthatók. Egy ilyen kapcsolatban mindig meg lehet határozni, hogy egy adott személynek van-e legalább olyan magas rangja, mint egy másinak. Ilyen lehet

²⁹ A kulturális univerzálé fogalma olyan jelenséget jelent, amely kultúrától függetlenül felismerhető minden emberi társadalomban. „Általános emberi.” Fiske elmélete szerint az általa azonosított kapcsolati típusok ilyen univerzálék.

³⁰ Jellemző erkölcsös viselkedési mód, tkp. ami “a jót” jelenti az adott kapcsolati típus szerint.

például egy szülő gyermek, vagy akár egy intim partner kapcsolat is. Ebben a kapcsolati típusban a kapcsolatok sorba állíthatók fontosságuk szerint. Egyenértékű szereplők pedig nem létezhetnek benne, a mellérendeltség tehát kizárt.

Éthosza a *“ne húzd ki nálam a gyufát.”*

3. Mérhető egyenlőség (Equality Matching)

A mérhető egyenlőség egy olyan kapcsolati struktúra, ahol a résztvevők össze tudják hasonlítani az adott tranzakciók mennyiségét, és ezek egyenlőségére törekszenek. (Pl., Két szívességet tettem neked, te viszont csak egyet, így *“jössz nekem eggyel!”*) Érdekes megjegyezni, hogy a jogalkalmazás gyakran ezzel a szemlélettel kezeli az intim partner kapcsolatokat viták esetén. (pl. kapcsolattartás) Éthosza a *“quid pro quo”* és a *Talio-elv*.

4. Árképzés (Market Pricing)

Az árképző társas kapcsolatok az arányosság modelljén alapulnak; az emberek az arányokra és *a mértékre*, a *“mennyire”* figyelnek. Az ilyen típusú kapcsolatban részt vevő emberek általában az összes releváns jellemzőt és figyelembe vett összetevőt egyetlen érték-, vagy hasznossági mérőszámra redukálják (idő, pénz), amely lehetővé teszi számos, minőségileg és mennyiségileg különböző tényező összehasonlítását. Itt is meg kell jegyezni, hogy a jogalkalmazás (pl. a mediáció) gyakran ezzel a szemlélettel kezeli az intim partner kapcsolatokat viták esetén.

Éthosza a *“mindennek ára van”*.

Fiske két további, kisebb altípust is elkülönít:

5. Aszociális interakciók

Az ilyen tranzakciókban az emberek alantas célok elérése érdekében használják egymást. A kapcsolati erőszak esetében ez a kapcsolati típus megfeleltethető egyes elkövető típusoknak, azonban ezek száma elenyészően kicsi, de létező.

6. Null interakciók

Az ilyen tranzakciók során az emberek teljesen figyelmen kívül hagyják mások elképzeléseit vagy céljait. Közömbös kapcsolat.

Érdekes megjegyezni, hogy Fiske egy későbbi munkájában³¹ azzal foglalkozott, hogy az erőszak elkövetői hogyan és mivel indokolják meg erőszakos cselekedeteiket. Ebben a művében rámutat az elkövetői ideológia szükségességére, és arra, hogy az elkövető általában úgy gondolja, hogy amit tesz - a saját meggyőződése szerint - helyes, és így morálisan jó. Ez a felismerés különösen

³¹ Fiske (2014)

fontos a kapcsolati erőszak értelmezése és kezelése szempontjából. Ennek fényében az elkövető kezelési programok illetve az áldozat edukációs kezdeményezések jobban irányíthatók, és realisabb célokat lehet kitűzni a kereteiken belül.

Az elmélet relevanciája

Szemben a fent már említett makroszociológiai elméletekkel, Fiské abból indul ki, hogy az emberi lények általában társas kapcsolatok létrehozására és fenntartására törekednek; hogy a társas kapcsolat számukra önmagában érték, és hogy emberi mivoltából fakadóan ilyenek létrehozására törekszik minden egyén. Ebből az is következik, hogy az emberek általában elkötelezettek a kapcsolataik iránt, és úgy tekintenek magukra, mint akikre a kapcsolat - ugyan nem formális jogi értelemben - de kötelmet ró, sőt, a kapcsolat kötelmi jellegének megfelelően járnak el harmadik felekkel szemben is. Ez az elmélet segíthet megmagyarázni a kapcsolati erőszakra jellemző elkövetői és sértetti magatartást egyaránt. Hogyan?

Az embereknek nagyon konkrét elképzeléseik vannak arról, hogy milyen kapcsolati típust kellene eredményeznie egy-egy emberi kapcsolatnak, pl. egy párkapcsolatnak vagy egy szülő-gyerek viszonynak. Egyszerűbb szavakkal, elvárásaik vannak az emberi kapcsolataikkal szemben. Azonban minden emberi kapcsolat társas kapcsolat. Ha az abban részt vevő többi fél elképzelése nem azonos, vagy legalábbis hasonló a kapcsolatban szereplő többi résztvevővel, akkor ez nézeteltéréshez, az pedig erőszakhoz vezethet.

Az elképzelés szó használata nem véletlen! Fontos megértenünk, hogy itt fiktív dolgokról, előre vetített vágyakról van szó, amelyeket csak a legritkább, legkivételesebb esetben ellenőriznek még a kapcsolatba belépés előtt. Sőt, sokszor a társas kapcsolat létrehozásának éppen maga a meggyőződés az oka, hogy mindegyik fél ugyanazzal az elképzeléssel rendelkezik a majd létrejövő kapcsolatáról.

A feminista narratíva, illetve Johnson későbbiekben tárgyalt differenciál elmélete is az elkövetői motiváción alapszik. Pontosan az elkövető azon meggyőződésén, hogy neki "jogában áll" uralkodnia a feleségén/élettársán/intim partnerén/családtagján. Ennek a meggyőződésnek az alapjára azonban Johnson elmélete nem ad magyarázatot, és a feminista narratíva sem ajánl fel ilyet, mindössze adottnak veszi. Fiske elmélete azonban magyarázatot kínál. A johnsoni "teljes uralomra törekvés" ugyanis konkrétan a tekintélyelvű rangsorolás kapcsolati típusa a Fiske féle modellben, és mint emberi univerzálé, évezredek óta létező kapcsolati modell, minden társadalomban.

A kapcsolati erőszak problémáját éppen az hozza létre, hogy az elkövető egy ilyen kapcsolat mentén képzei el például az intim partnerével való közös életet, a partnere azonban nem. Ez önmagában nem lenne probléma. *A probléma lényegét a motivációk rejtett mivolta adja.* Fiske rámutat, hogy voltak, illetve vannak társadalmak, ahol a feleségek/intim partnerek

alapvetően rabszolga pozícióban voltak vagy vannak, mindenképpen alárendelt szerepet töltöttek be a kapcsolatban.³²

Konfliktus akkor jelentkezik, ha a felek ugyanazt a kapcsolatot eltérő kapcsolati típusok szerint szeretnék megélni és *nincs egyértelmű kommunikáció a felek között a kapcsolat típusáról annak megkezdése előtt*. Például, ha a menyasszony egy egyenlőségen alapuló, egalitárius kapcsolatra számít amikor igent mond az anyakönyvvezető előtt, míg a vőlegény egy dominancia alapú, autoriter kapcsolatot vár, akkor egészen biztos, hogy a kapcsolat nem lesz harmonikus. Egy ilyen kapcsolat vagy hamar megszűnik, vagy valamilyen módon megjelenik benne a feszültség. Ennek egyik formája lehet például a szerhasználat vagy az erőszak. Ha azonban mindkét fél autoriter kapcsolatot szeretne, amelyben az egyikőjük alá, a másikójuk fölérendelt lesz, a kapcsolat harmonikus lesz, mert mindenki azt kapja, amire számított. A probléma lényege, hogy a felek általában már csak utólag tudják meg, hogy pontosan mit is képzelt a leendő kapcsolatról a másik.

A kapcsolati erőszak létrejöttének általános oka, Fiske modelljét értelmezve tehát, az elvárt kapcsolati típusok rejtett összeférhetetlensége. Magyarán mondva a probléma nem az, hogy a felek nem ugyanazt akarják. A probléma az, hogy ezt nem tudják előre. A saját, de ellenőrizetlen elképzelésük alapján vágnak bele egy társas kapcsolatba, de amikor rájönnek, hogy nem azt kapták, amire számítottak, már kész helyzet előtt állnak, amiből különböző okok miatt a kilépés nagyon nehéz, ha nem éppen lehetetlen.

Az ilyen, diszharmonikus kapcsolatok egy része az, amit a mintában is láthatunk. Nem minden diszharmonikus kapcsolat lesz erőszakos, azonban egy részük mindenképpen ilyenné válik. Az erőszak ugyanis - az elkövető részéről - annak eszköze, hogy betartassa a saját törvényeit.

A fizikai erőszakot kivitelezni azonban nehéz, még akkor is, ha az elkövető azt gondolja, hogy helyes, amit tesz. Ahhoz, hogy a kapcsolati erőszakot teljesen értelmezni tudjuk, ismernünk kell a tényleges, fizikai erőszak létrejöttét magyarázó elméleti hátteret is. E felé fordulok a következőkben.

³² Megjegyzendő, hogy ezzel a helyzettel bizonyos védettségek és előjogok, illetve a domináns félre bizonyos kötelezettségek is hárultak. Lásd: Fiske (1992) p. 691.

Collins mikro-szociológiai megközelítése

Randall Collins amerikai társadalomtudós mikroszociológiai megközelítésben foglalkozott a kis léptékű, face-to-face társas interakciókkal,³³ és később, specifikusan az erőszakkal is.³⁴ Elmélete Goffman színházi megközelítésében³⁵ és Blumer szimbolikus interakciójában gyökerezik.³⁶ Megközelítése élesen szemben áll a klasszikus, fentebb tárgyalt makro-szociológiai illetve utilitarista kriminológiai elméletekkel. Collins az erőszakot vizsgálva, arra a felismerésre jutott, hogy a szemtől szembeni, fizikai erőszak elkövetői, az addigi elméletek elképzeléseivel ellentétben nem bátrak, és nem is kompetensek az erőszak használatában. Továbbá, hogy az erőszakos incidensek nem egyenlő felek között zajlanak, így az elkövetők, akár hadvezérek, rablók, vagy családon belül erőszakoskodók, tudatosan keresik azokat a szituációkat, amikor gyengébb ellenféllel szemben biztos győzelemre számíthatnak. Ennek legfőbb oka az, hogy az ember számára *egy másik emberrel szemben fizikai erőszakot elkövetni nehéz, mert az érzelmi és fizikai feszültséggel jár*. Ez radikális különbség: a klasszikus elméletek abból indulnak ki, hogy a kriminogén helyzetek és a szocioökonómiai hatások együttes léte már elég az erőszakos bűncselekmény kialakulásához. Collins ezzel szemben azt állítja, hogy az erőszakot nehéz kivitelezni, mégpedig azért, mert az elkövetéskor fellépő érzelmi-fizikai feszültség hatékony gátat emel az áldozat és a potenciális sértett közé. Következésképp, azok válnak sikeres elkövetővé, akik valamilyen módon képesek leküzdeni ezt a fizikai konfrontáció során fellépő érzelmi gátat. Az elmélet részletes bemutatása szétfeszítené a jelen írás kereteit, ezért teljes bemutatására nem törekszem, de megemlíteni fontos, mert kapcsolódik Johnson differenciál-elméleti megközelítéséhez. Collins részletesen bemutatja a fősodratú kriminológiai elméletek kritikáját,³⁷ illetve külön fejezetben foglalkozik a háztartási erőszakkal is,³⁸ az egyenlőtlen küzdelmek egyik típusos megjelenéseként. A jelen mintára átültetve, átfogó magyarázatként az ún. kompetens erőszakos elkövető és az inkompetens erőszakos elkövető fogalma az elmélet legértékesebb gyümölcse. A *kompetens erőszakos elkövető* hatékonyan képes leküzdeni az erőszak elkövetésének érzelmi gátját. Az *inkompetens erőszakos elkövető* erre nem, vagy csak valamilyen segédlettel (pl. szerhasználat) képes. Ez magyarázattal szolgálhat a minta jelentős részében megjelenő szerhasználatra, illetve az elkövetők illetén való megkülönböztetése értelmezhetővé teszi a mintában talált inkompetens erőszakot is.

Véleményem szerint Collins elméleti megközelítése adja azt a keretet, amiben a kutatás eredményei a legtisztábban értelmezhetők. A diszkusszióban részletesen kitérek az elmélet által az egyes jelenségekre felajánlott magyarázatokra.

³³ Collins (2004)

³⁴ Collins (2009)

³⁵ Goffman (1956)

³⁶ Blumer (1969)

³⁷ Collins (2009): Chapter 1, The micro-sociology of Violent Confrontations, pp. 1-37

³⁸ Collins (2009): Chapter 4, Attacking the weak I. Domestic Abuse, pp. 134-156

Differenciáleméleti megközelítés

A fenti elméleti irányokkal szemben,³⁹ a differenciál-elméleti megközelítés nem egységes jelenséggként tekint a kapcsolati erőszakra. Az intim partner erőszak kutatása során többen is felvetették már,⁴⁰ hogy a jelenség nem homogén. A különféle elméletek közül mint pl. Swan női,⁴¹ vagy Holtzworth-Munroe férfi elkövető tipológiája, Johnson differenciáleméletét kíséreltem meg alkalmazni és empirikus adatokkal alátámasztani a hazai mintán, amely rendelkezésre állt. Az elmélet mellett szólt, hogy a nemi alapon elkülönített elkövető tipológiákkal szemben diádikus megközelítéssel rendelkezik. A másik kettőhöz képest ezt az elméletet a gyakorlatban is széleskörűen alkalmazták,⁴² és hibái ellenére,⁴³ széleskörű irodalma van.⁴⁴ Sőt, az Egyesült Államokban a gyermekelhelyezési és kapcsolattartás perekben bírósági döntések alapjául is szolgál az elmélet keretén belül felállított csoportosítás.⁴⁵ Johnson saját magát feminista kutatóként azonosítja, azonban elméletében nem lép túl az elkövető-sértett paradigmán: az elmélete alapvetően individuum-szemlélettel rendelkezik, noha társas jelenséggként kezeli az erőszak jelenségét.

Johnson differenciáleméletének áttekintése

Michael Paul Johnson elmélete⁴⁶ szerint az intim partner erőszak nem egyveretű, homogén jelenség. Elméletének lényege, hogy a szélesen értelmezett intim partner erőszak két fő csoportra osztható, az *elkövető motivációjától függően*. Így Johnson elmélete a korábbi elkövető tipológiák folytatásának tekinthető, mégis különbözik azoktól, mert az elkövetőkön kívül a sértettet, és a közöttük létrejött kapcsolatot is figyelembe veszi.⁴⁷ Az eddigi szintetizáló munkáktól eltérően Johnson nem elsősorban az elkövetőkre, hanem az általuk végrehajtott erőszakra fókuszált, illetve az ennek kutatásához felhasznált forrásokkal különíti el az intim partner erőszak típusait. Lényegében véve az elmélet két nagy csoportot különít el. Az első csoport elkövetői általános, teljes körű kontroll alatt akarják tartani a sértetteket, és ennek csak egyik eszköze az erőszak. Erre a csoportra jellemző, hogy ez erőszak általában magasabb súlyosságú, általában valószínűbb, hogy eskalálódik, elkövetője általában férfi, sértettje nő. Az

³⁹ A mikroszociológiai megközelítés kivételével.

⁴⁰ Lásd: Pence & Das Gupta (2006); Holtzworth-Munroe & Meehan (2004); Straus, (2009)

⁴¹ Swan (2002)

⁴² Conroy et. al. (2022)

⁴³ Meier (2015); illetve Zorza (2011)

⁴⁴ Cares et. al. (2023)

⁴⁵ Meier (2017)

⁴⁶ Lásd: Johnson (1995), illetve (2008)

⁴⁷ Lásd: Gondolf (1988); Holtzworth-Munroe (1994).

erőszak általában egyirányú. Erről a típusról elsősorban az ún. shelter literature-ből⁴⁸ lehet adatokat szerezni.

Az erőszak oka elsősorban a férfiak attitűdje a nőkkel szemben, és gyakran a "feminista narratíva" keretében magyarázzák. Ezt a típust Johnson kezdetben *intim terrornak*, később *kényszerítő-kontrolláló erőszaknak* nevezte. A másik csoport elkövetői nem akarnak általános, teljes körű kontrollt gyakorolni a sértett felett, ha erőszakot követnek el, akkor az esetleges. Ezért az erőszak általában alacsonyabb súlyosságú, kevésbé valószínű, hogy eszkalálódik, elkövetője nő és férfi egyaránt lehet. Az erőszak gyakran kétirányú, ezért a sértett gyakran egyben elkövető is. Erről a típusról a nagymintás, randomizált társadalmi felmérésekből lehet adatokat szerezni. Ezt a típust *közönséges párkapcsolati erőszaknak*, később *szituatív párkapcsolati erőszaknak* nevezte el.

A tipológia később további altípusokkal bővült, az erőszakos ellenállással, ahol a női sértett erőszakot alkalmaz az intim terrorral szemben; a kölcsönös erőszakos kontrollal, ahol mindkét fél kontrollra törekszik, erőszakos, és egyszerre sértett és elkövető is; illetve a válás kiváltotta erőszakkal, amelyre az jellemző, hogy amíg a diád egyik fele sem akarja elhagyni a kapcsolatot, nincs erőszak. Az első erőszakos incidens kiváltó oka a pár szétválása, vagy ennek szóba hozása. Újabb alcsoportok jelenhetnek meg kultúrától függően is, ahogyan Nawaz is rámutatott.⁴⁹ Johnson definícióit az *elkövető motivációjára* alapozza. Ez jobb, mint a hiányzó definíció, azonban sem az elkövetéskor, sem később nem vizsgálható közvetlenül. Meier meg is jegyzi, hogy Johnson elmélete ugyan rendkívül elegáns, de gyakorlatilag nem vizsgálható, mert nem felel meg a falszifikáció követelményének.⁵⁰ Johnsonnál jóval korábban Gelles szintén megjegyzi, hogy önmagában sem a súlyosság, sem a gyakoriság nem képes meghatározni egyik típust sem, noha a típusok "átlagban" különbözőnek tűnnek.⁵¹ A jelen kutatásban is hivatkozott 5 altípus meghatározását Johnson így adja meg.

1. **Szituatív párkapcsolati erőszak:** *"olyan erőszak, amely nem kapcsolódik egy általános kontroll-sémához, hanem konkrét vitákat foglal magába, amelyek erőszakba torkollnak."*⁵²
2. **Intim terror/Kényszerítő-kontrolláló erőszak:** *"annak kísérlete, hogy [az elkövető] dominálja a partnerét, és általános kontrollt gyakoroljon a kapcsolat fölött, amely abban nyilvánul meg, hogy hatalmi és kontrolláló taktikák széles skálát használja, amelynek része az erőszak is."*

⁴⁸ Kb. menedék-irodalom. Johnson ilyen adatforrásnak tekintette az érdekvédő szervezetek intézményeiben (pl. áldozatvédő és érdekvédelmi szervezetek, szociális szolgáltatók adatai, stb.)

⁴⁹ Nawaz & Johnson (2022)

⁵⁰ Lásd: Popper (1959)

⁵¹ Johnson & Leone, 2005, idézi Meier (2015)

⁵² Johnson & Leone (2005)

3. **Erőszakos ellenállás:** [az erőszakos ellenállást] *“...kritikusan meghatározó faktor az, hogy az ellenálló erőszakos, de nem kontrolláló és egy olyan partnerrel áll szemben, aki erőszakos és kontrolláló, vagyis egy intim terrorista.”*⁵³
4. **Kölcsönös erőszakos kontroll:** *“a pár mindkét tagja kontrolláló és erőszakos, mindketten úgy viselkednek, hogy intim terroristaként lehetne őket azonosítani, ha a párjuk történetesen nem pont ugyanolyan típusú erőszakos viselkedéssel törekedne a kapcsolat kontrolljára.”*⁵⁴
5. **Válás kiváltotta erőszak:** *“válás által kezdeményezett erőszak, ahol nem volt korábban előzménye az intim partner kapcsolatban, vagy más környezetben.”*⁵⁵

Az elmélet lényegi eleme, hogy az egyes altípusokat leíró adatok különböző forrásokból származnak. Johnson kutatása ugyanis nem tartalmazott önálló adatfelvételt, kizárólag az addigi irodalmat elemezte. A típusok azonosításához a National Violence Against Women Survey, a Effects of Violence on Work and Family Study, illetve Frieze és McHugh⁵⁶ tanulmányait használta. Johnson úgy érvelt, hogy minden adatforrás rendelkezik hibával, és egyik sem tekinthető reprezentatívnak a jelenség szempontjából. Több adatforrásból azonban egy nagyrészt reprezentatív minta alkotható.

Véleményem szerint, a Johnson által bemutatott kutatási eredmények nem pontosan azt mérték, amiről az elmélete szólt. Meier is rámutat, hogy Johnson közelítő változókat (proxykat) interpretált a kontrolláló viselkedés jelzőjeként.⁵⁷ A johnsoni elméletet vizsgáló kutatások, a módszertant átvéve, hasonló módszerekkel hasonló eredményeket kaptak. Meier-rel egyetértve, véleményem szerint, az elmélet operacionalizálása így megkérdőjelezhető. Úgy gondolom, hogy az elmélet legnagyobb erőssége egyben Achilles-sarka is: a teljes körű kontrollra való törekvés a gyakorlatban nem vizsgálható. *Ennek oka, hogy ez egy olyan elkövetői motiváció, amelynek meghatározása is nehézkes, az elkövetés pillanatában való mérése pedig gyakorlatilag lehetetlen.*

Lehet ugyan kísérleteket tenni az operacionalizálására, azonban ezzel a teljes kontrollra való törekvés az intelligencia sorsára jut: az lesz az intelligencia, amit az ezt mérő tesztek mérnek.⁵⁸ Következésképp, a mérőeszköz fogja meghatározni a mért eredményt, ami az empirikus kutatás klasszikus csapdájának egyik legnagyobbika. A mintában szereplő adatok közelítő eredményeket adtak a teljes kontrollra való törekvésről, ahogyan erre számítani is

⁵³ Johnson (2008) p. 17

⁵⁴ Ibid p. 19

⁵⁵ Kelly & Johnson (2008) p. 487

⁵⁶ Frieze & McHugh (1992)

⁵⁷ Meier (2017), p. 137.

⁵⁸ Edwin G. Boring elhíresült mondását idézi Blumer (1969), p. 175.

lehetett az adatforrás alapján. Azonban egyes elkövetők *konkrétan elmondták a sértettnek, sokszor tanúk előtt*, hogy ha nem úgy tesznek, ahogyan az elkövető parancsolja nekik, fizikai büntetésre számíthatnak. Ezzel a nem várt adatforrással részben kiküszöbölhető a teljes kontrollra való törekvés külön operacionalizálása. Erre a kérdésre még részletesen kitérek.

A forrásadatok besorolása különösen fontos a kutatás szempontjából, ugyanis az elmélet nem helyezi el egyértelműen a bűnügyi statisztikákat, mint adatforrást. Ennek ellenére, a bűnügyi adatok inkább a shelter literature fogalmának felelnek meg. Ebből következik, hogy elsősorban kényszerítő kontrolláló erőszakot kellene tartalmazniuk. Ez volt az egyik hipotézisem a kutatás megkezdésekor: az akták elsősorban súlyos, eszkalálódásra hajlamos, egyirányú erőszakot fognak tartalmazni. Később látni fogjuk, hogy ez nem teljesen van így. A kérdés eldöntését az is nehezítette, hogy a „súlyos”, és az „eszkalálódásra hajlamos” fogalmak nincsenek pontosan meghatározva, így más tanulmányokkal összehasonlítani nem, vagy csak részlegesen lehet őket. A súlyosság, mint a kapcsolati erőszak egyik központi kérdése, minden tanulmányban különbözik, sztenderdizált mérőeszköze nincsen. Így amikor az „enyhébb” vagy „súlyosabb” kifejezést használok, csak a jelen kutatásban mért erőszakra értem ezt. A súlyosság operacionalizálására bővebben kitérek a paraméter leírásánál.

Bűnügyi adatokat gyakran használtak fel a kapcsolati erőszak kutatása során, azonban elsősorban az emberöléseket használták annak alátámasztására, hogy az intim partner erőszak nemileg szimmetrikus. Ez a gyakorlat meglehetősen ellentmondásos eredményeket produkált. A nemi szimmetriát alátámasztó és cáfoló eredmények egyaránt születtek. Dobash & Dobash⁵⁹ és mások is részletesen foglalkoznak az intim partner erőszak keretében elkövetett emberölésekkel. Jelen kutatáshoz nem álltak rendelkezésre a vármegye emberölések adatai, azonban a későbbiekben ezekkel (is) kiegészíthető a kutatás.

A háztartási erőszak és a randevú erőszak elméleti háttere

A másik két csoport, a háztartási erőszak és a randevú-erőszak elméleti háttere jóval kevésbé kidolgozott. Az elméleti háttér hiányosságait magyarázhatja, hogy a fogalmak meghatározása gyengébb, és sokkal szélesebb kapcsolati típusokat ölelnek fel, mint az intim partner erőszak.

A háztartási erőszak elméleti hátterének áttekintése

A háztartási erőszak jellegzetességei a fogalmából fakadnak. A kutatások kezdetén a háztartási erőszak (domestic violence) fogalmán belül értelmeztek minden olyan erőszakos bűncselekményt, amelynek környezete nem nyilvános, hanem privát környezet volt, és a sértett és az elkövető között bármilyen rokoni, vagy társas kapcsolat állt fenn. Ez a fogalom finomodott később a családon belüli erőszak (family violence) fogalmára, amelyre az első nagymintás,

⁵⁹ Lásd a 4. hivatkozást.

amerikai felmérések is készültek.⁶⁰ Ezek a vizsgálatok máig meghatározó erővel bírnak a háztartási erőszak és az intim partner erőszak területén is. A családon belüli erőszak nem teljesen pontos meghatározását egy újabb distinkció osztotta több részre: a párkapcsolati erőszakra (intimate partner violence), illetve az ún. háztartási erőszakra (domestic violence).

Ez utóbbi azokat az erőszakos eseteket jelöli, ahol az erőszakos cselekmények környezete privát - általában lakókörnyezet - és a sértett és az elkövető közötti kapcsolat általában vérokoni, de nem intim kapcsolat.

Ezekre a kapcsolatokra különösen jellemző a nagy korkülönbség, és ebből következően a szélsőségesen egyenlőtlen helyzetek. Ennek a kapcsolati típusnak a legkiszolgáltatottabbak az áldozatai: elsősorban az időskorúak és a gyerekek. Következésképp, még az intim partner erőszaknál is magasabb látenciával rendelkezik, mert a sértettek még kevésbé valószínű, hogy képviseljék az érdekeiket. A gyermekkorú sértettekkel foglalkozó kiterjedt irodalommal ellentétben, az időskorú sértettekkel, illetve a specifikus gerontofób bűncselekményekkel (pl. Granny Dumping)⁶¹ foglalkozó hazai szakirodalom hiányos. Collins mikroszociológiai megközelítése új kontextusba helyezi a háztartási erőszakot is, és egyfajta magyarázatot szolgáltat a szélsőséges erőkülönbségekkel járó helyzetekben tapasztalható, nagyobb mértékű, magasabb látenciájú, és egyben nagyobb súlyosságú erőszakra.

A randevú erőszak elméleti hátterének áttekintése

A randevú-erőszak, mint fogalom, viszonylag új keletű az intim partnerek közötti erőszak kutatásában. Shorey, Cornelius és Bell recens összefoglaló munkájában⁶² a jelenség etiológiáját több lehetséges elmélethez köti. Ezek között megtalálhatók a különböző társas tanulási és viselkedési elméletek, amelyekkel magyarázni próbálják a jelenséget. A feminista narratíva, mint az elméleteket átfogó magyarázó meta-elmélet itt is megtalálható. Kiemelném Lloyd munkáját, amely nem csak a férfi elkövető oldaláról határozottan tapasztalható patriarchális attitűdöt, hanem a sértett a kapcsolatot romanticizáló attitűdjét is bevonja a jelenséget megteremtő és fenntartó faktorok közé.⁶³ *Ez átfedést mutat Fiske elméletével - a felek teljesen mást képzelnek el a kapcsolatról.* A randevú erőszak kutatását a pontos definíció hiánya nehezíti. Nincs konszenzus arról, hogy mi tekinthető pontosan randevú erőszaknak. Ugyanakkor, a házastársak közötti erőszakhoz hasonlítva egy eltérő jelenség profilja rajzolódik ki. A házastársak közötti erőszakhoz hasonlítható az erőszak folytatóságossága, és az, hogy a sértett és az elkövető sok időt tölt együtt. Azonban a házaspárokra általában jobban jellemző a közös gyermekek magasabb száma, a

⁶⁰ Ezek a Straus és Gelles által végzett National Family Violence Survey felmérések voltak 1976-ban és 1985-ben. A felméréseket - összehasonlítható módszertannal - nem ismételték meg. Több hasonló, de specifikusabb kutatás vette át a szerepüket. A szerzők több tanulmányban elemezték az eredményeket.

⁶¹ Conard (1992)

⁶² Shorey, Cornelius & Bell (2008)

⁶³ Lloyd (1991)

nagyobb mértékű anyagi függőség egymástól, és az átlagosan magasabb életkor. Az alkohol abúzus és a gyenge kommunikációs készségek egyaránt erős rizikófaktornak mutatkoztak a házasok és a randevúzók közötti erőszak esetében is. Ezen felül úgy tűnik, hogy a randevú-erőszakot elkövető férfiak házasságon belül is erőszakosan viselkednek, azonban a két viselkedés közötti kapcsolat *erőssége* nem tisztázott.⁶⁴

⁶⁴ O'Leary (2007)

Adatháttér

Célcsoportok - a reprezentativitás kérdése

A kapcsolati erőszak kutatásához használt adatokat konkrétan erre a kutatási célra összeállított mérőeszközök segítségével szokták kinyerni az előre gondosan kiválasztott célcsoportokból. A célcsoport, azaz a minta kérdése sarkalatos pont a kapcsolati erőszak kutatása során. A jelenség jellegéből fakadóan reprezentatív célcsoportot nem lehet kijelölni. Ha általános sokaságból, randomizált mintán dolgozunk, magas,⁶⁵ sőt, hazánkban akár általános⁶⁶ válaszmegtagadásba ütközünk. Ha nem randomizált mintával dolgozunk, hanem, mint a jelen kutatás is, egy szűkebb mintával, amely valamilyen előszűrésen már átesett, szintén nem kapunk teljesen reprezentatív mintát. Johnson véleménye szerint az ilyen, előszűrt adatok az enyhébb, szituatív erőszakot nem, vagy csak kisebb mértékben fogják tartalmazni. Kontroll csoportot felvenni azért nem lehet, mert nem lehetünk biztosak a csoport érintetlenségét illetően. A kapcsolati erőszak áldozataira is, de elkövetőire még inkább jellemző a jelenség minimalizálása, vagy tagadása. Ez a női elkövetők esetében még kifejezettebb. A minta tehát, amelyen a kutatást végrehajtottam, *nem* tekinthető reprezentatívnak a kapcsolati erőszak társadalmi jelenségének szempontjából.

Ilyennek tekinthető azonban a bűncselekmény szempontjából. A minta minden olyan kapcsolati erőszak bűncselekményt tartalmaz, amelyet nem bocsátottak vádra. Ez azt jelenti, hogy ahol rendőrségi beavatkozás történt (mert a feljelentés nem minden esetben történt meg) az bekerült a mintába, az adott helyi és időbeli korlátok között. Így a minta nem a társadalmi jelenség, hanem *a bűncselekmény* szempontjából tekinthető reprezentatívnak. Vagyis míg szociológiai szempontból csak részleges, jogi és kriminológiai szempontból teljes mértékben reprezentatívnak tekinthető.⁶⁷ A vádra nem bocsátott esetek azt feltételezik, hogy az erőszak súlyossága alacsonyabb, jobbra ún. *szituatív párkapcsolati erőszak*. Ez volt tehát a másik hipotézisem a kutatás megkezdésekor: enyhébb, nem eszkalálódó, kétirányú, szituatív erőszakra számítottam. Ez az elképzelés látszólag ellentmond a fentebbi hipotézisnek. (Azaz, hogy döntő többségben intim terrorral fogok találkozni a mintában.) A két fő hipotézis azonban kiegészíti egymást: az eljárást megszüntető esetek szituatív erőszakot, míg a vádra jutó esetek intim terrort rejtenek majd. Egyik hipotézisem sem bizonyult igaznak.

⁶⁵ Barbier et. al. (2022)

⁶⁶ Tóth (2012)

⁶⁷ Az adathalmaz természetesen csak azon akták vizsgálatával lehet teljes, amelyeket vádra bocsátottak. Ezek nem álltak rendelkezésre a kutatás időtartama alatt, azonban be lehet őket kérni, és a már létező módszertannal megvizsgálni őket, ezzel kiegészítve a kutatást. További kiegészítést jelenthet az életellenes akták vizsgálata, amelyben a párkapcsolati erőszak terminális súlyosságú esetei vizsgálhatók.

A mérőeszközök

Az eddigi kutatásokban két fő megoldást lehet elkülöníteni a jelenség mérésére. Az egyik a Conflict Tactics Scale (CTS) különböző változatai, illetve a hozzá hasonló, önbevalláson alapuló aggregált egyéni skálák.⁶⁸ A másik, a Duluth modellen⁶⁹ alapuló, több különálló skálából álló egyéni skálák, amelyek szintén önbevalláson alapulnak. A CTS jellemzője, hogy általában telefonon keresztül veszik fel, viszonylag hosszú, ezért viszonylag sok időt igényel a kitöltése. Hazánkban eddig egyszer próbálták meg alkalmazni, sikertelenül.⁷⁰ Komoly kritika a CTS-sel szemben, hogy a tesztet kitöltők sem a saját, sem a partnerük viselkedését tekintve nem adnak igaz válaszokat. (Magyarul: a tesztet kitöltők hazudnak.) Ennek mértékét próbálták vizsgálni, egyes szerzők szerint a két fél adatai között az eltérés akkora, hogy egy random válasz gyakrabban igaz, mint a partner válasza.⁷¹ Szinovacz szerint az összevont páros adatok nem helyettesíthetik a diádikus adatokat sem. Az eszköz megalkotója, Straus, egy korai cikkben válaszolt a kritikákra, amelyek a mai napig érvényesek az eszközzel kapcsolatban.⁷²

A jelen kutatás adatforrása két okból különleges. Egyrészt azért, mert az adatok nem önbevalláson alapulnak, hanem rendőri jegyzőkönyveken, amelyeket a helyszínen vettek fel. Természetesen itt is lehetséges, hogy a sértettek, vagy az elkövetők hazudnak, ahogyan azt az aktákban található, később felvett tanúvallomások is bizonyítják. Azonban bizonyos tényeket nem lehet palástolni még hazugsággal sem. A rendőrség értesítését, annak dátumát, az erőszak súlyosságát, vagy épp enyhességét az eljáró szerv rögzíti. Így a jelen kutatás forrásadata jóval megbízhatóbb, mint az önbevallás. Az eskaláció kérdését - amelyet a CTS, és a többskálás módszerek is önbevallással operacionalizálnak - a távoltartásokkal mértem. A távoltartásokat vagy az eljáró rendőri szerv, vagy az ügyészség kezdeményezi, így szintén megbízhatóbb mint az önbevallás. Az önbevallásos adatforrásoktól eltérően a rendőri jegyzőkönyvek szabad szövegesek, így a sértett sok olyan információt is közöl, amelyet a társadalomkutatási skálák nem vesznek fel. Azokkal szemben nincsen időbeli korlátja sem. (A CTS például csak az elmúlt egy évre visszamenőleg vesz fel adatokat.) Az eljáró rendőrök az esethez releváns kérdések feltevésével (*pl. Mi történt?, Miért verekedtek?, Mikor kezdődött a felek között a konfliktus?*) képesek megteremteni az erőszakos incidensek *kontextusát*,⁷³ amelynek hiánya az egyik legkomolyabb kritika a CTS-sel és a skálás felmérésekkel szemben egyaránt. Az adatok ebből a szempontból nem tökéletesek, mert nincs sztenderdizált kérdéssor, amelyet az eljárás során használhatna a rendőrség. A kutatás egyik további célja ennek összeállítása.

⁶⁸ Például Hudson (1997), idézi Bond & Bond (2005)

⁶⁹ Pence & Paymar (1993). Itt érdemes megjegyezni, hogy a magyar bírók egy része kapott képzést a Duluth Modellről, 2016-ban.

⁷⁰ Tóth (2012)

⁷¹ Szinovacz (1983)

⁷² Straus (1987)

⁷³ Az erőszak kontextusa alatt annak okát, célját, motivációját és körülményeit szokás érteni.

E hiány ellenére a kérdések nagyon gyakran ugyanazok voltak, így az adatok nagyjából homogének voltak. Ez, a kutató szempontjából előny, de az eljáró rendőrök munkájának értékét mutatja be, és annak minőségét dicséri. A tapasztalatom az volt, hogy az eljáró "talpas" rendőr, a "kisjárőr" szinte minden esetben releváns, fontos kérdéseket tett fel. Az ezekre adott válaszok pontos rögzítése pedig lehetővé tette a bűncselekmény megfelelő operacionalizását. Ezen kívül a rendőr a helyszínen önállóan mérlegelte a távoltartás elrendelését is, amelyet szintén felhasználtam a kutatás során. Ez a paraméter természetesen hiányzik a CTS és Pence-Paymar skálákból.

A másik ok, amiért a forrásadatok megbízhatóbbak, mint a CTS vagy a Pence-Paymar skálák, az, hogy nem összevont partner-, hanem diád-adatokat tartalmaznak. Ezen adattípus megbízhatósága jellegéből fakadóan magasabb. Ez a nagyon egyszerű különbség az adatfelvételtől születik. Hátránya a fentebb már említett reprezentativitás hiánya. Nem minden párkapcsolati erőszakhoz hívják ki a rendőrséget. Ugyanakkor, ez önmagában egy érdekes kérdés. Ahogyan látni fogjuk, a legtöbb intim partner erőszak lefolyása nagyon hosszú, az átlag több év. Ennek megfelelően az elkövetők előbb-utóbb valószínűleg találkozni fognak a rendőrökkel. Következésképp, a mintáról tudjuk, hogy nem reprezentatív. De a kapcsolati erőszak bűncselekményének hosszú távú látenciája valószínűleg alacsonyabb, mint eddig feltételezték.

A fentiek következtében, a kutatás közvetlen betekintést nyújt a sértettek, illetve, ha az akta tartalmazta, akkor az elkövetők motivációjába is. Az operacionalizálás során mindezeket igyekeztem figyelembe venni. Fontos megjegyezni, hogy nem volt tapasztalatom bűnügyi aktákkal. A paraméterek számát és nevét folyamatosan alakítottam a kutatás során, amely így egy iteratív folyamat volt. Az aktákat újra és újra átolvastam, ahogyan újabb és újabb paramétereket vettem fel. Ennek ellenére, bizonyos paraméterek esetén magas az adathiány. Ennek oka a forrásadatok inhomogenitása volt. Az akták rendkívül különbözőek voltak: volt, amely csak néhány lapból állt, volt, hogy a teljes aktát elküldték. Az akták csak a tényállás minősítésének értékeléséhez szükséges iratokat tartalmazták minden esetben. Ezen felül az egyes ügyészségek önállóan mérlegeltek.

Az adathiány azonban nem teszi irrelevánssá sem a forrást, sem az adatot magát. Klaszteranalízisben lehetséges mozaikos adatokkal is dolgozni, illetve bevett gyakorlat az adathiányt feltüntetve, csak a rendelkezésre álló adatokból dolgozni. A lényeges paraméter csoportok között törekedtem arra, hogy minél alacsonyabb legyen a hiányzó adatok aránya. Ilyen volt a súlyosság, a diádikus kapcsolat típusa, illetve valamilyen információ a kapcsolat időtartamáról, vagy incidensek hosszáról, illetve az erőszak irányultságáról, és általánosságáról. Ez utóbbi paraméterek különösen fontosak lesznek az altípusok elkülönítéséhez.

Módszertani rész

Hipotézisek

Nullhipotézis

Nullhipotézisem az volt, hogy a vizsgált adatok között nincs szignifikáns összefüggés, azaz a vizsgálni kívánt jelenségek - Michael Paul Johnson erőszak altípusai⁷⁴ - nem léteznek a mintában. Magyarul: a rendelkezésre álló adatokból nem lehetséges olyan paraméterek előállítása, amelyekkel a johnsoni típusok közül a kutatási adatmintában akár egynek a jelenlétét vagy hiányát is meggyőzően alá lehet támasztani. Ez egyben azt is jelenti, hogy a johnsoni elmélet operacionalizálása nem lehetséges ezen a mintán, vagy legalábbis a jelen vizsgálatban ez nem sikerült. Mivel a kiinduló adatok magyar bűnügyi adatok voltak, nem számíthattam az amerikai vizsgálatokban alkalmazott, és a bevezetőben már említett többskálás adatfelvételre és operacionalizálásra.⁷⁵ Ez azt jelentette, hogy új adatfelvételt és operacionalizálást kellett elvégezni a jelenség vizsgálatához. Ezt az alábbiakban fejtem ki.

Első alternatív hipotézis

Ha a nullhipotézis hamisnak bizonyul, azaz várakozásommal ellentétben mégis azonosíthatóvá válik bármely johnsoni altípus, további hipotézisekre van szükségem. Első alternatív hipotézisem az volt, hogy a mintában azonosítható lesz a johnsoni kényszerítő-kontrolláló erőszak. Ez konkrétan azt jelenti, hogy a minta tartalmazni fog olyan eseteket, amelyek megfelelnek Johnson 2008-as altípus leírásai közül a kényszerítő kontrolláló erőszaknak.⁷⁶ Ennek jelenlétére számítottam, mivel az adatforrás típusa (bűnügyi adat) ezt feltételezte. Ezt a hipotézist az a megérzés is táplálta, hogy bűnügyi adatokról lévén szó, feltételezhető a magasabb súlyosság, és a nagyobb eszkalálódásra való hajlam, illetve az egyirányúság, és a férfi elkövető, női sértett jellemző, azaz a nemi aszimmetria. A hasonló minták korábbi kutatásai is ezt feltételezték.⁷⁷

⁷⁴ Ezek konkrétan a kényszerítő-kontrolláló erőszak, a szituatív párkapcsolati erőszak, az erőszakos ellenállás, a kölcsönös erőszakos kontroll, illetve a válás kiváltotta erőszak. Lásd: Johnson, 2008.

⁷⁵ Mint például Straus (1988), vagy Beck et. al. (2013).

⁷⁶ Lásd Johnson (2008), pp. 25-48

⁷⁷ Lásd például Garai (2021), (2023).

Pontosítva, az első alternatív hipotézis akkor teljesül, ha a minta tartalmazza esetek olyan csoportját ($n=1<$) amely:

1. Intim partner erőszak, azaz az *Intim partner erőszak* (AC)⁷⁸ paraméter attribútuma *igen*.
és
2. Elkövetője férfi, azaz az *Elkövető neme* (Q) paraméter attribútuma *férfi*.
és
3. Nemileg aszimmetrikus, azaz a *Nemi szimmetria* (H) paraméter attribútuma *aszimmetrikus*.
és
4. Viszonylag súlyos, azaz a *Legmagasabb bejelentett súlyosság* (C) paraméter attribútuma az intim partner erőszak mediánjánál (3) *nem alacsonyabb* - azaz 3 vagy magasabb.
és
5. Hajlamos eszkalálódásra, azaz az *Eszkalálódási hajlam* (I) paraméter attribútuma az intim partner erőszak móduszánál (2) *nem alacsonyabb* - azaz 2 vagy magasabb.

Így az első alternatív hipotézist igaznak tekintem, azaz Johnson kényszerítő-kontrolláló erőszak altípusát létezőnek tekintem a mintában. Ugyanakkor, ahogyan a fentebbi elméleti részben kifejtettem, Johnson elméletét empirikusan vizsgálni nagyon nehéz. Mivel elkövetői motivációkra alapszik, amelyeket az elkövetés pillanatában megfelelően mérni nem lehet, ezért a fentiek legfeljebb proxy azaz közelítő jellemzőként (szó szerinti paraméterként⁷⁹) interpretálhatók. Ezért a hipotézis további finomítására volt szükség. Ezt a különleges adatforrás lehetővé is tette.

Az első alternatív hipotézis kiegészítése

Az incidensek jelölt oka (AA) paraméter betekintést engedett az elkövető motivációjába. Egyes aktákban ugyanis valamely tanú elmondta, hogy mi volt az erőszakos incidens oka. Erre támaszkodva lehetett paramétert felvenni az elkövetői motivációra. Az első alternatív hipotézis tehát úgy egészül ki, hogy a johnsoni kényszerítő-kontrolláló erőszakot létezőnek tekintem, ha az *incidensek jelölt oka* (AA) paraméter a *engedetlenség* attribútumot veszi fel. Ez a paraméter önmagában alkalmas lehet arra, hogy jelölje a kényszerítő kontrolláló altípus létezését. Azonban vakon megbízni egyetlen paraméterben egy olyan jelenség vizsgálatában, amelyre jellemző, hogy a tanúk nem mondanak igazat, a kutatás eredmények hitelességét kockáztatja. Így ahhoz, hogy ne legyen önellentmondás az elmélet és az adatok között, ezt a paramétert a hipotézisben már meghatározott többi paraméterhez kellett adnom.

⁷⁸ A paramétert tartalmazó oszlop kódja az adattáblában.

⁷⁹ Ógörög (para) v.mi mellett lévő, kiegészítő, mellékes, ill. (métron), mérték, mérni.

Ez azt jelenti, hogy az elkövetői motiváció és az erőszakos incidens morfológiai jellemzői egymást ki kell, hogy egészítsék. Azaz, az első kiegészített alternatív hipotézis akkor, és csak akkor lehet igaz, ha a minta tartalmazza esetek olyan csoportját ($n=1<$) amely:

6. Intim partner erőszak, azaz az *Intim partner erőszak* (AC) paraméter attribútuma *igen*.
és
7. Elkövetője férfi, azaz az *Elkövető neme* (Q) paraméter attribútuma *férfi*.
és
8. Nemileg aszimmetrikus, azaz a *Nemi szimmetria* (H) paraméter attribútuma *aszimmetrikus*.
és
9. Viszonylag súlyos, azaz a *Legmagasabb bejelentett súlyosság* (C) paraméter attribútuma az intim partner erőszak összesített átlagánál (2,8804) *nem alacsonyabb*.
és
10. Hajlamos eszkalálódásra, azaz az *Eszkalálódási hajlam* (I) paraméter attribútuma az intim partner erőszak összesített átlagánál (2,0512) *nem alacsonyabb*.
és
11. Az az oka, hogy a sértett megszegte az elkövető által felállított szabályokat, azaz az *Incidens megjelölt oka* paraméter (AA) attribútuma a *engedetlenség*.

A fenti feltételek egyidejű fennállása esetén magas megbízhatósággal állítható, hogy a johnsoni altípusok közül a kényszerítő-kontrolláló erőszak jelen van a mintában. Ez volt tehát az első hipotézisem, amihez szorosan kapcsolódott a második.

Második alternatív hipotézis

Második alternatív hipotézisem az adatforrásból indult ki. Azt feltételeztem, hogy ha a nullhipotézis hamisnak bizonyul, és az első alternatív hipotézis igaznak bizonyul, azaz a mintában megtalálom Johnson kényszerítő-kontrolláló erőszak altípusát, akkor a teljes minta jelentős részét nem a kényszerítő kontrolláló erőszak fogja alkotni. Azért feltételeztem ezt, mert a vizsgált akták nem kerültek vádra, vagyis megszűnt a büntetőeljárás. Úgy gondoltam, hogy a vizsgált minta ezért nagyrészt nem kényszerítő kontrolláló erőszakot, hanem valamilyen más altípust fog tartalmazni. Úgy gondoltam, hogy a magasabb súlyosságú, nagyobb valószínűséggel eszkalálódó esetek azokban az aktákban találhatók, amelyeket vádra bocsátottak, illetve terminális, élet elleni bűncselekményeket írnak le. A jelen mintában a johnsoni szituatív erőszak jelenlétére számítottam túlnyomó többségében, vagy legalábbis felismerhető mértékben.

Második hipotézisemhez, az elméleti háttérnek megfelelően, nem tudtam olyan paramétert, vagy attribútumot rendelni, amely a engedetlenséghez hasonlóan erős jelzője lehet a típusnak,

így csak az egymásra rétegzett paraméterek mentén alkothattam meg a szituatív erőszakot vizsgáló hipotézist. Ugyanakkor, az incidens megjelölt okai közül a engedetlenségt, mint a kényszerítő-kontrolláló erőszak indikátorát kizártam. Egyes vélemények szerint⁸⁰ a johnsoni altípusok nem diszkréten elkülöníthetők egymástól. A hipotézisek alkalmazhatóságának érdekében én egymástól diszkréten elkülönülő csoportoknak tekintettem őket. Így tehát a második alternatív hipotézis akkor, és csak akkor lehet igaz, ha a minta tartalmazza esetek olyan csoportját ($n=1<$) amely:

12. Intim partner erőszak, azaz az *Intim partner erőszak* (AC) paraméter attribútuma *igen*.
és
13. Elkövetője férfi vagy nő, azaz az *Elkövető neme* (Q) paraméter attribútuma *férfi vagy nő*.
és
14. Nemileg szimmetrikus, azaz a *Nemi szimmetria* (H) paraméter attribútuma *szimmetrikus*.
és
15. Viszonylag enyhe, azaz a *Legmagasabb bejelentett súlyosság* (C) paraméter attribútuma az intim partner erőszak összesített átlagánál (2,8804) *nem magasabb*.
és
16. Kevésbé hajlamos eszkalálódásra, azaz az *Eszkalálódási hajlam* (I) paraméter attribútuma az intim partner erőszak összesített átlagánál (2,0512) *nem magasabb*.
és
17. Nem az az oka, hogy a sértett megszegte az elkövető által felállított szabályokat, azaz az *Incidens megjelölt oka* paraméter (AA) attribútuma *nem engedetlenség* (hanem bármi más).

Ugyan a maradék három altípus (erőszakos ellenállás, kölcsönös erőszakos kontroll, válás kiváltotta erőszak) további lehetséges hipotézisek kialakítására adott lehetőséget, ezzel nem éltem. Tekintve, hogy az erőszakos ellenállás és a kölcsönös erőszakos kontroll egyaránt *a kényszerítő-kontrolláló erőszak altípusának tekinthető*, így először ennek a létét szükséges bizonyítani.

Vizsgálatuk ellen szólt az is, hogy ezek az altípusok - az eddigi kutatások alapján - kifejezetten ritkán fordulnak elő, és különösen magas súlyosságú erőszakkal járnak, amely további adatforrást igényel. Ez az adatforrás az életellenes bűncselekmények aktái, amelyek nem álltak rendelkezésemre. A válás kiváltotta erőszak vizsgálatát annak operacionalizálása nehezíti meg. Noha sikerült egyetlen esetet találni a mintában, ahol az egyik fél szerint az erőszak oka a válás volt, azonban ez a motiváció kétértelmű, mert megfelelhet a kényszerítő kontrolláló erőszak általános kontrollra törekvésének is.

⁸⁰ Meir (2015)

Konceptualizáció

A konceptualizálás során meghatározásra kerültek a vizsgálandó egységek, fogalmak és a változók.⁸¹ Mivel a hipotéziseim a johnsoni típusok jelenlétére és mértékére vonatkoztak, ezért a vizsgálandó egységek, a fogalmak, és a változók is ezt tükrözik. Az előző részekben kifejtettem, hogy a kutatási vizsgálati egysége a diád. Az adatokat ennek megfelelően alakítottam át. A vizsgált minta a vármegye 2023-as, eljárást megszüntető határozattal rendelkező, kapcsolati erőszak bűncselekményei voltak.

Vizsgálati egységek

A kutatás kiinduló forrásai a bűnügyi esetek aktái voltak. Az eljáró szervek gyakorlata az, hogy egy esetet egy ügyszám alatt kezelnek. Kezdetben ezt a megközelítést használtam, és ügyszám alapján különítettem el, és rendeztem sorba az eseteket. Úgy gondoltam, hogy egy esetet egy vizsgálati egységként fogok kezelni. E mellett szólt az is, hogy így a bűnügyi statisztikák esetszámával összehasonlítható eredményeket kaptam volna. A vizsgálati egységeket, azaz a kutatás elemszámát azonban nem lehetett az akták számával egyenlővé tenni. A kutatás során olyan esetekkel is találkoztam, ahol több sértett, esetleg több elkövető is szerepelt, így az adatokon torzított volna, ha a vizsgálati egység az ügy lett volna. E helyett azt a megoldást választottam, hogy sértett-elkövető párokat hoztam létre a vizsgálat akták alapján. Emiatt fordulhat elő, hogy egy ügyszámhoz több vizsgálati egység is tartozik. A kutatás alapegysége így az elkövető-sértett diád lett.⁸² Ez a kutatási egység teszi lehetővé a kétirányú erőszak elemzését is. Ezzel az elemzési egységgel a minta teljes elemszáma 121 lett.

Fogalmi meghatározás - definíciós hiányok

Ahogy az elméleti részben említettem az intim partner erőszakot leíró fogalmak meghatározása nem pontosan tisztázott. A „súlyos”, „enyhe”, „eszkálálódásra jobban, vagy éppen kevésbé hajlamos”, „szituatív erőszak”, stb. fogalmak egzakt, mérhető meghatározása - az eredeti művekben is - hiányzik. A kutatás operacionalizálása során külön törekednem kellett tehát arra, hogy stabil definíciókra alapozzam a megfigyeléseimet. Érdekes megjegyezni, hogy bármilyen, a jelenséget leíró kijelentést, vagy jelzőt csak az egymással összehasonlítható, homogén adatok esetében lehet használni.

Az erőszak mint fogalom, a vizsgálat keretein belül csak és kizárólag a fizikai erőszakot jelenti.

⁸¹ Lengyelne (2013) p.56

⁸² A diád két emberből álló csoport, a szociológia legkisebb elemzési egysége.

A fizikai erőszak súlyossága és gyakorisága a nemzetközi szakirodalomban sem rendelkezik egységes meghatározással. Ezen kívül sem a súlyosság, sem a gyakoriság önmagában nem elégséges a tipizáláshoz, még összevonva sem. Ezért úgy döntöttem, hogy a mintán belül különíték el enyhébb és súlyosabb; magasabb vagy alacsonyabb eszkalációra hajlamos csoportokat, attól függően, hogy a minta átlagához, illetve móduszához hogyan viszonyulnak. Ezt, a részben hiányos elméleti háttéren kívül a viszonylag alacsony elemszám is indokolta.

Súlyosság

A differenciál-tipológiai vizsgálatok kiemelt fogalma a súlyosság. Az erőszak súlyosságát számos mutatóval lehet operacionalizálni, például az eszköz-, illetve fegyverhasználat, vagy a szexuális erőszak meglétével vagy hiányával.⁸³ A fegyver-, illetve eszközhasználat nem volt jelentős a mintában (a teljes mintában 6,61 %), így ezt nem használhattam fel a súlyosság fogalmának operacionalizálásához. A forrásadat nem tartalmazott információkat szexuális erőszakra, így ezt sem használhattam fel. A súlyosság elsődleges indikátora a fizikai erőszak által okozott testi sérülés. Erről tartalmazott információt az adatforrás. Ezt egy ötfokú ordinális skálával operacionalizáltam. Törekedtem arra, hogy ne legyen adathiány ennél a mutatónál, tekintve, hogy ez adja a legfontosabb indikátorok egyikét a differenciáláshoz.

Gyakoriság

Az erőszak másik kulcsfontosságú jellemzője a gyakoriság. Itt már nem egyetlen paraméterre támaszkodtam, azonban az adathiány is magasabb volt. Az adatforrás két paraméterhez tartalmazott értékelhető mennyiségben adatokat: az egyik az incidensek száma, amelyet egyes tanúk megneveztek, a másik az incidensek gyakorisága. Ezek már intervallum skálán mérhető paraméterek, így a gyakoriságnál már megállapítható az átlag.

Eszkalációra való hajlam

Az eszkalációs hajlam, azaz az erőszak súlyosbodása vagy enyhülése az idő múlásával, a súlyosság és a gyakoriság változásaként értelmezendő. Az erőszak súlyosbodik, ha gyakrabban kerül rá sor, vagy súlyosabb sérülést eredményez ugyanolyan gyakoriságnál. Mivel a vizsgálat nem longitudinális,⁸⁴ ezt a tulajdonságot nem tudtam sem így operacionalizálni, következésképp így mérni sem. Az egyetlen paraméter, amely a forrásban rendelkezésre állt, a távoltartásokhoz kapcsolódott. Ezeket egy ordinális paraméterrel operacionalizáltam, és ez hivatott - legalább részben - képviselni az eszkalációra való hajlamot.

⁸³ Bonomi et. al (2006)

⁸⁴ Megjegyzendő, hogy a kapcsolati erőszak hosszmetzeti kutatása még a jelenség általános kutatásához képest is elenyésző. Egy jó példa a hosszmetzeti kutatásra Murphy et al. (2015) munkája.

Operacionalizáció

Az operacionalizáció absztrakt fogalmak átalakítását jelenti konkrét, mérhető megfigyelésekké. Jelen kutatásban ilyen absztrakt fogalom például *az erőszak súlyossága*, vagy *eszkálálódási hajlama* amelyet konkrét, mérhető megfigyelésekké kell alakítani a kutatás végrehajtásához. Ennek eszközei az ún. paraméterek, vagy változók. Én ez előbbi kifejezést tartottam meg, az eredeti értelméhez legközelebbi jelentésben. Más, az erőszakot mérni próbáló kutatások radikálisan eltérő operacionalizációval dolgoznak, így a kinyert eredmények nem, vagy csak részben lesznek azokkal összehasonlíthatók. Az alábbiakban egyenként bemutatom a paramétereket.

A paraméterek ismertetése

Ez a szekció a kutatás során felvett paramétereket mutatja be. Mindegyikről tartalmaz egy rövid magyarázatot, a mérési skála típusát, a mértékegységét, *az adathiány számát és mértékét*, a meglévő adatok szélső értékeit (ahol van), illetve a mérési skála típusának megfelelő nevezetes statisztikai értéket (módusz, medián, vagy átlag). *A statisztikai mérőszámok a teljes adathalmaz azon részére értendők, ahol az adat rendelkezésre állt. (n-MD)*⁸⁵ A paraméter melletti zárójelben lévő betű(k) a paramétert tartalmazó oszlopot jelölik az adattáblában. A nominális paraméterek konkrét attribútumait *dőlten* szedtem.

1. Paraméterek az erőszakos incidensekről (C - K)

Ezek az adatok adják a legközelebbi, konkrét információt magáról a fizikai erőszakról. A paraméterekkel megpróbáltam a súlyosság, a gyakoriság, és az eskalációra való hajlam jellemzőit leírni. Ezzel az volt a célom, hogy nagyjából összehasonlíthatóvá tegyem az adatokat más kutatások adatival, illetve, hogy a johnsoni típusok kirajzolódjanak az adatokból, mivel ez a három jellemző segíthet leginkább a felismerésükben.

1.1. Az erőszak legmagasabb bejelentett súlyossága (C) (Ordinális skála)

Ez a paraméter jelöli az erőszakos incidens súlyosságát. A megnevezés azt jelöli, hogy lehetséges, hogy a kapcsolat során már került sor enyhébb, vagy súlyosabb erőszakos incidensekre is, azonban az aktában szereplő legsúlyosabb sérülés lett az adat. Bizonyos aktákban több esetet is leírtak, egyes alkalmakkor több súlyosságú erőszak is történt. A súlyosságot az erőszak által okozott testi sérülés mértéke alapján osztályoztam egy ötfokú skálán, egytől ötig, így a paraméter attribútuma egy 1-5 terjedő számérték. Arra törekedtem, hogy a skála különböző fokozatai között *mindig egyértelmű elhatárolást lehessen végrehajtani és minden egyes erőszakos incidenst el lehessen helyezni a skálán*. A skála az alábbi.

⁸⁵ Elemszám mínusz hiányzó adat.

1. **Demonstratív erőszak:** Az erőszak a sértettnek testi sérülést nem okoz, azonban alkalmas arra, hogy az áldozatban félelmet keltsen, illetve vagyoni kárt okozzon neki. Ide tartozik például a (halálos) fenyegetés, az áttételes erőszak (pl. a sértett kisállatának megölése, vagy nagyobb értékű tárgyának megrongálása), vagy bútorok, egyéb tárgyak összetörése. Érdeemes megjegyezni, hogy az elkövetők a saját vagyonukban (pl. lakás, gépkocsi) is okoztak kárt demonstratív erőszak elkövetése során.
2. **Fájdalmas erőszak:** Az erőszak a sértettnek maradandó testi sérülést nem okoz, azonban fájdalmat igen. Ebbe a csoportba tartozik pl. a hajhúzás, a lökdösődés, és a vonzás-húzás-(ki)rángatás, rázás, stb.
3. **A sértett testén nyomot nem hagyó erőszak:** Az ilyen erőszak a sértettnek fájdalmat és enyhe sérülést okoz. Ide tartozik a nyílt tenyérrel való egyszeri ütés (1 db pofon), vagy a hámsérülést illetve bőrpírt okozó erőszak. Ez a fok élesen elkülönül a többszöri ütestől, amelyet nyitott és zárt tenyérrel is el lehet követni. Az erőszak ezen foka által okozott sérülések általában percek, legkésőbb egy órán belül elmúlnak, maradandó nyomot nem hagynak, láttelepet felvenni róluk gyakorlatilag nem lehet.
4. **A sértett testén nyomot hagyó erőszak:** Az ilyen erőszak a sértettnek fájdalmat és enyhébb, vagy súlyosabb, de már látható nyomot hagyó sérülést okoz. Ide tartozik az ököllel vagy bármely más testrészszel végzett vérömlenyt (haematomát) okozó erőszak, az ütlegetés-rugdosás, és a fojtogatás, amely látható nyomot hagy, de ide tartoznak a különböző sebeket hagyó erőszakos cselekedetek is, tárggyal vagy anélkül elkövetve (pl. cigarettacsikk elnyomása a sértetten, karmolások, kisebb vágások - szúrások). A skála ezen foka súlyosságában a könnyű testi sértéshez áll közel.
5. **Súlyos, látható erőszak, maradandó sérüléssel:** Az ilyen erőszak súlyos, sokáig látható jeleket hagy a sértett testén. (pl. Agyrázkódás, eszméletvesztés, csonttörés, stb.) Azonban minden esetben ide kerültek azok az esetek is, ahol a sértettet a mentők a kórházba szállították. A skála ezen foka súlyosságában a súlyos testi sértéshez áll közel.

Hiányzó adatok száma: 3

Hiányzó adatok aránya: 2,47%

A paraméter minimuma: 1

A paraméter maximuma: 5

A paraméter mediánja: 3

1.2. A megnevezett incidensek száma (D) (Arányskála)

Egyes aktákban valamely tanú megnevezte az eddig bekövetkezett esetek számát. Ez a paraméter a megnevezett erőszakos incidensek darabszámát jelöli. Mértékegysége az eset, attribútuma természetes szám.⁸⁶ Egyes esetekben a tanúk nem pontos esetszámot, hanem egy adott számnál nagyobb, de nem konkrét értéket jelöltek meg. (pl. Már több mint öt alkalommal megvert, de nem emlékszem pontosan hányszor.) Ebben az esetben a tanú által megjelölt darabszámhoz *egyed hozzáadva kódoltam* az értéket. (pl. $8 \leq 9$) Ezzel a kódolással figyelembe vettem a tanú vallomását, így az attribútum szerepelhetett a mintában, ugyanakkor a torzítást ezzel igyekeztem a minimálisra csökkenteni.

Hiányzó adatok száma: 37 eset

Hiányzó adatok aránya: 30,57%

A paraméter minimuma: 1

A paraméter maximuma: 9

A paraméter átlaga: 2,2380 incidens/év

1.3. Az incidensek gyakorisága (E) (Arányskála)

Egyes aktákban valamely tanú megnevezte az eddig bekövetkezett esetek gyakoriságát. Ez a paraméter a megnevezett erőszakos incidensek gyakoriságát jelöli. Mértékegysége a darab/év. Ha a tanú egy konkrét értéket nevezet meg (pl. $2 <$) akkor az adott gyakorisághoz egy esetet adtam hozzá évenként. (pl. $2 \leq 3$) Egyes esetekben a tanúk nem pontos számot mondtak, hanem egy adott gyakoriságnál nagyobb, de nem konkrét értéket. (pl. Heti rendszerességgel vert meg.) A paraméter az adatközlők szerint az alábbi paramétereket vette fel: *egy-két, havi rendszeresség, havonta egy két, heti rendszeresség, kéthavonta, kéthetente, napi rendszeresség, rendszeres, szórványos incidensek, több évente, változó*. E két utolsó attribútum külön magyarázatot igényel. A több évente előforduló erőszakos incidenseket azért kódoltam egynek, hogy az attribútumok ne váljanak összehasonlíthatatlanná. Egy ilyen attribútum szerepelt a teljes mintában, így az így kialakult torzítás minimális. A változó gyakoriságú attribútum kódolását a súlyosság indokolta. Két ilyen elem volt a mintában, mindkettő látható (4) súlyosságú erőszakkal. A változó gyakoriság bármit jelenthet a napi rendszerességtől az évenkénti egyetlen komoly verésig, így inkább az adathiányt vettem fel az attribútum értékeként, hogy minimálisra csökkentsem a torzítást. Az attribútumokat az alábbiak szerint kódoltam.

⁸⁶ Pozitív egész számok kivéve a nulla.

Attribútum	Kódolt érték (db/év)
Évente egy-két	2
Havi rendszeresség	12
Havonta egy-két	24
Heti rendszeresség	52
Kéthavonta	6
Kéthetente	26
Napi rendszeresség	365
Rendszeres	30
Szórványos incidensek	4
Több évente	1
Változó	N/A

Hiányzó adatok száma: 40 eset

Hiányzó adatok aránya: 33,05%

A paraméter minimuma: 1

A paraméter maximuma: 365

A paraméter átlaga: 65 incidens/év

1.4. Az incidensek időtartama (F) (Intervallumskála)

Ez a paraméter az erőszakos incidensek időtartamát jelöli, az első incidenstől az utolsóig, illetve a feljelentésig. Mértékegysége a hónap. Azért ezt a mértékegységet választottam, mert a hónapokban megadott időtartamokon kívül a hetekben és az években megadottakat is képes viszonylag alacsony szórással ábrázolni, ugyanakkor a minta nem fog annyira torzítani, mintha a legkisebb mértékegység az év lenne. Egyes aktákban valamely tanú megnevezte az eddig bekövetkezett esetek időtartamát. Egyes esetekben a tanúk nem pontos időtartamot neveztek meg, hanem egy adott időtartamnál nagyobb, de nem konkrét értéket. *(pl. Hetek óta bántalmaz.)* A paraméter a konkrét időtartamokon kívül az alábbi attribútumokat vette fel: *hetek, hónapok, évek*. A nem pontosan megnevezett időtartamokat az alábbi módon kódoltam.

Tanú által megnevezett gyakoriság	Kódolt érték (hónap)
Hetek	1
Hónapok	2

Évek	24
------	----

Hiányzó adatok száma: 52 eset

Hiányzó adatok aránya: 42,97%

A paraméter minimuma: 1

A paraméter maximuma: 180

A paraméter átlaga: 19,60 hónap (1,63 év)

1.5. Az erőszak irányultsága (G) (Nominális skála)

Ez a paraméter mutatja meg, hogy az erőszak egyirányú vagy kétirányú volt-e. Az egyirányú erőszak esetén csak az elkövető erőszakos a sértettel szemben. A kétirányú erőszak esetén a sértett is erőszakos az elkövetővel, így ő maga is elkövetővé válik. A paraméter *egyirányú* és *kétirányú* attribútumokat vehet fel.

Hiányzó adatok száma: 0 eset

Hiányzó adatok aránya: 0%

1.6. Az erőszak nemi szimmetriája (H) (Nominális skála)

Ez a paraméter azt mutatja meg, hogy az elkövető és a sértett neme azonos-e, vagy különböző. Ha az elkövető és a sértett neme azonos, a paraméter attribútuma *szimmetrikus*. Ha az elkövető és a sértett neme különbözik, a paraméter attribútuma *aszimmetrikus*.

Hiányzó adatok száma: 0 eset

Hiányzó adatok aránya: 0%

1.7. Az erőszak eszkalálódási hajlama (I) (Ordinális skála)

Ez a paraméter az erőszak eszkalálódási hajlamát jelöli. Attribútumait először szabad szöveggel vettem fel az aktákból, az alábbiak szerint. Ha az erőszakos incidens a tanúvallomások alapján az első eset volt, akkor a paraméter az *első eset* attribútumot kapta. Ha az erőszakos incidens már nem az első eset volt, azonban távoltartásra nem került sor, akkor a paraméter *a volt korábbi eset, de távoltartás nélkül* attribútumot vette fel. Ha egy távoltartásra már sor került, akkor a paraméter az *egy távoltartás* attribútumot vette fel. Ha több távoltartásra került sor, akkor a paraméter a *több távoltartás* attribútumot vette fel. Nem tettem különbséget a 72 órás és a 30 napos távoltartás között.⁸⁷ Ez utóbbiak nagyon ritkák voltak. Ezeket az attribútumokat egy négy fokú skálára transzponáltam, az alábbiak szerint.

⁸⁷ Az előbbi az eljáró rendőr saját hatáskörben, az utóbbit az ügyész rendeli el. Ennek megfelelően a 72 órás távoltartások sokkal gyakoribbak voltak.

Attribútum	Kódolt érték
Első eset	1
Volt korábbi eset, de távoltartás nélkül	2
Egy távoltartás	3
Több távoltartás	4

Hiányzó adatok száma: 25

Hiányzó adatok aránya: 20,66 %

Medián: 2

1.8. Eszközzel elkövetett erőszakos incidens (J) (Nominális skála)

Ezzel a kétértékű paraméterrel jeleztem, ha az elkövető eszközt használt.⁸⁸ Ha az elkövető eszközt használt az erőszakos incidens elkövetéséhez, akkor *igen*, minden más esetben *nem* attribútumot kapott a paraméter. Eszköznek minősítettem mindent, amely nem emberi testrész. (Értsd, az elkövető testrésze.) Ennek a paraméternek mértékegysége nincs, az eszköz nevét szöveggel rögzítettem az adattáblában.

Eszközzel elkövetett erőszakos incidensek száma: 8

Eszközzel elkövetett erőszakos incidensek aránya: 6,61%

A mintában az alábbi eszközöket jegyeztem fel (egyes elkövetők több eszközt is használtak):

Eszköz neve	Felhasználás (Alkalom)
Ajtófélfa	1
Fal	1
Gépjármű	1
Kés	3
Szék	1
Televízió	1
Vasszék	1
Balta	1

⁸⁸ Fontos kiemelni, hogy az incidens súlyosságát és azt, hogy eszközzel vagy anélkül követték-e el, külön választottam. Egyes kutatások az eszközzel elkövetett erőszakot külön súlyosságként kezelik. Mivel az eszközök között nem volt lőfegyver, illetve eleve alacsony számban alkalmaztak eszközt, így nem láttam indokoltnak külön súlyosságként kezelni az eszközzel elkövetett incidens t.

Cigaretta csikk	1
-----------------	---

1.9. Az erőszak generalitása (K) (Ordinális skála)

Ez a paraméter azt jelöli, hogy az elkövető eddigi sértettje/ei kapcsolaton belüli, családon belüli, vagy azon kívüli személy/ek. A paraméter több attribútumot is felvett, amelyek az alábbiak: *csak a sértettet, családon kívül is, gyermeket is, szülőt is, családon belül más rokont*. Az attribútumokat az alábbi táblázat szerint kódoltam.

Generalitás attribútuma	Kódolt érték
Csak a sértettet	1
Gyermecket is	2
Családon belül más rokont	2
Szülőt is	2
Családon kívül is	3

Hiányzó adatok száma: 5

Hiányzó adatok aránya: 4,132 %

2. Paraméterek a sértettéről (L - P)

Az alábbi öt paraméter a sértettéről szolgáltat információkat.

2.1. A sértett neme (L) (Nominális skála)

Ez a paraméter a sértett nemét jelöli. A paraméter *férfi* vagy *nő* attribútumokat vehet fel.

Hiányzó adatok száma: 0

Hiányzó adatok aránya: 0 %

2.2. A sértett életkora (M) (Intervallumskála)

Egyes aktákban találtam információt a sértett koráról. A paraméter mértékegysége az év, attribútumai a természetes számok.

Hiányzó adatok száma: 41

Hiányzó adatok aránya: 33,884 %

Átlaga: 39,81

2.3. A sértett szerhasználata (N) (Nominális skála)

Egyes akták tartalmaztak információ arról, hogy sértett használ-e valamilyen kábítószer. A paraméter három attribútumot vehet fel: *nem ismert*, *alkohol*, ill. *poly-alkohol*. Az alkohol attribútum azt jelöli, hogy a sértett alkoholt abuzált. A poly-alkohol attribútum azt jelzi, ha a sértett az alkoholon kívül valamilyen más kábítószer vagy gyógyszert is abuzált.

Hiányzó adatok száma: 106

Hiányzó adatok aránya: 87,60 %

2.4. A sértett megpróbált-e elmenekülni? (O) (Nominális skála)

Ez a paraméter azt jelöli, hogy a sértett megpróbált-e valaha kilépni az elkövetővel való párkapcsolatából. A paraméter attribútumát nem befolyásolja, hogy a menekülési kísérlet mikor történt, sikeres volt-e, illetve, hogy a sértett visszatért-e az elkövetőhöz. Az attribútum *igen* illetve *nem* értékeket vehet fel.

Hiányzó adatok száma: 18

Hiányzó adatok aránya: 14,87 %

2.5. A sértett módosította-e a vallomását? (P) (Nominális skála)

Ez a paraméter azt jelöli, hogy a sértett módosította-e a vallomását a további eljárás során. A paraméter attribútumát nem befolyásolta, hogy mikor módosította a vallomását a sértett, illetve, hogy hányszor tette ezt. A paraméter *igen*, ill. *nem* attribútumokat vehet fel.

Hiányzó adatok száma: 13

Hiányzó adatok aránya: 10,74 %

3. Paraméterek az elkövetőről (Q - U)

Az alábbi öt paraméter az elkövetőről szolgáltat információkat.

3.1. Az elkövető neme (Q) (Nominális skála)

Ez a paraméter az elkövető nemét jelöli. A paraméter *férfi* vagy *nő* attribútumokat vehet fel.

Hiányzó adatok száma: 0

Hiányzó adatok aránya: 0 %

3.2. Az elkövető életkora (R) (Intervallumskála)

Egyes aktákban rendelkezésre állt információ az elkövető koráról. A paraméter mértékegysége az év, attribútumai a természetes számok.

Hiányzó adatok száma: 46

Hiányzó adatok aránya: 38,01 %

Átlaga: 38,30

3.3. Az elkövető szerhasználata (S) (Nominális skála)

Egyes akták tartalmaztak információ arról, hogy az elkövető használ-e valamilyen kábítószer. A paraméter öt attribútumot vehet fel: *marihuána*, *drog (nem meghatározott)*, *alkohol*, *poly-designer* ill. *poly-alkohol*, és *nincs*. A *marihuána* attribútum azt jelöli, hogy az elkövető marihuánát abuzált. A *drog* attribútum azt jelöli, hogy az elkövető valamilyen, pontosan nem meghatározott drogot abuzált. Az *alkohol* attribútum azt jelöli, hogy az elkövető alkoholt abuzált. A *poly-designer* attribútum azt jelöli, hogy az elkövető valamilyen designer drogot és alkoholt abuzált. A *poly-alkohol* attribútum azt jelzi, ha az elkövető az alkoholon kívül valamilyen más kábítószer vagy gyógyszert is abuzált. A *nincs* attribútum azt jelzi, hogy az elkövető nem abuzált semmilyen kábítószer.

Hiányzó adatok száma: 28

Hiányzó adatok aránya: 23,14 %

3.4. Az elkövető büntetett előéletű-e? (T) (Nominális skála)

Ez a paraméter azt jelzi, hogy az elkövető az elkövetés pillanatában büntetett előéletű volt-e. Attribútumai az *igen* és a *nem* lehetnek. Az *igen* attribútumot akkor veszi fel a paraméter, ha az elkövető az elkövetéskor büntetett előéletű volt. A *nem* attribútumot pedig akkor, ha nem volt az. Fontos megjegyezni, hogy ha az akta külön nem jelölte a büntetett előéletet, akkor büntetlen előéletűnek tekintetem az elkövetőt.

Hiányzó adatok száma: 0

Hiányzó adatok aránya: 0 %

3.5. Az elkövető fenyegetőzött-e öngyilkossággal? (U) (Nominális skála)

Ez a paraméter azt jelöli, hogy az elkövető fenyegetőzött-e öngyilkossággal az elkövetéskor, vagy korábban. Attribútumai a *nem* és az *igen*. *Igen* attribútumot akkor vesz fel a paraméter, ha az elkövető fenyegette a sértette azzal hogy öngyilkosságot követ el, míg a *nem* attribútumot akkor,

ha ez nem történt meg. Fontos, hogy ha nem volt külön jelezve ez az elkövetői magatartás, akkor a paraméter nem attribútumot kapott.

Hiányzó adatok száma: 0

Hiányzó adatok aránya: 0 %

4. A diádikus jellemzők paraméterei (V - AD)

4.1. A diáddal élő gyermekek száma (V) (Arányskála)

Ez a paraméter a diáddal egy háztartásban élő gyermekek számát jelöli, amennyiben az megállapítható volt. Mértékegysége a fő/diád, attribútumai a természetes számok. A vér szerinti, az örökbefogadott, vagy nevelt gyermekek között nem tesz különbséget a paraméter. A paraméter tartalmazza a gyermektelen diádokat is.

Hiányzó adatok száma: 41.

Hiányzó adatok aránya: 33,88 %.

A paraméter minimuma: 0

A paraméter maximuma: 7

A paraméter átlaga: 2,037 fő/diád

4.2. A gyermekek hány kapcsolatból születtek (W) (Intervallumskála)

Ez a paraméter azt mutatja meg, a hogy diáddal egy háztartásban élő gyermekek hány kapcsolatból születtek. A paraméter tartalmazza a gyermektelen diádokat is. Mértékegysége a darab, attribútumai a természetes számok.

Hiányzó adatok száma: 47

Hiányzó adatok aránya: 38,8 %.

A paraméter minimuma: 1

A paraméter maximuma: 2

A paraméter átlaga: 1,13

4.3. A diádikus kapcsolat hossza (X) (Arányskála)

Ez a paraméter a diádikus kapcsolat időtartamát tartalmazza. Mértékegysége az év, attribútumai a valós számok.

Hiányzó adatok száma: 61

Hiányzó adatok aránya: 50,41 %.

A paraméter minimuma: 0,6

A paraméter maximuma: 47

A paraméter átlaga: 13,36 év

4.4. A diádikus kapcsolat jellege (Y) (Nominális skála)

Ez a paraméter jelöli a sértett és az elkövető közötti kapcsolat jellegét. Attribútumai a következők: *alkalmi kapcsolat, anyós, egyéb rokon, élettársi kapcsolat, házasság, szülő-gyerek, nagyszülő-gyerek, illetve testvér*. Az attribútumok rokoni kapcsolat esetében (anyós, egyéb rokon, szülő-gyerek, nagyszülő-gyerek, illetve testvér) a rokoni kapcsolat jellegének megfelelő nevet kaptak. Az alkalmi kapcsolat attribútumot akkor vette fel a paraméter, ha sem rokoni, sem élettársi, sem házastársi kapcsolat nem állt fenn a sértett és az elkövető között az elkövetéskor.

Hiányzó adatok száma: 0

Hiányzó adatok aránya: 0 %.

4.5. Az incidensek kezdete (Z) (Nominális skála)

Egyes akták tartalmaztak információt arról, hogy miért kezdődtek el az erőszakos incidensek. Ez a paraméter az incidensek kezdetének okát jelöli. Attribútumai (az okoknak megfelelően) a következők: *Alkoholos relapszus, apa halála, gyermek kirúgása az iskolából, gyermek születése, házasság, költözés, külföldi munka, összeköltözés, partnerválasztás, válás kezdete*. A *partnerválasztás* attribútumot akkor vette fel a paraméter, ha a sértett új romantikus/szexuális partnert választott, vagy az elkövető ezt feltételezte róla.

Hiányzó adatok száma: 87

Hiányzó adatok aránya: 71,9 %.

4.6. Az incidensek jelölt oka (AA) (Nominális skála)

Egyes aktákban valamely tanú megnevezte az eddig bekövetkezett esetek okát. Ez a paraméter a megnevezett erőszakos incidensek megnevezett okát jelöli. Mértékegysége nincs. A paraméter attribútumai a következők lehetnek: *apa halála, féltékenység, gyermek bántalmazása, gyermek születése, gyermekfelügyelet, külföldre költözés, nő nem dolgozik, partnerválasztás, pénz, sértett távozása, engedetlenség, szerhasználat, telekvita, válás*.

Hiányzó adatok száma: 51

Hiányzó adatok aránya: 42,14 %

4.7. Háztartási erőszak (AB) (Nominális skála)

Ez a paraméter az elkövető és a sértett közötti kapcsolat alapján került megállapításra. Ha az elkövető és a sértett között nem intim, hanem vér szerinti, vagy más rokonsági viszony állt fenn

(pl. szülő-gyermek, nagyszülő-unoka, anyós, sógor stb.) akkor az adat *igen* attribútumot kapott. Az adat minden más esetben *nem* attribútumot kapott.

Hiányzó adatok száma: 0

Hiányzó adatok aránya: 0 %.

4.8. Intim partner erőszak (AC) (Nominális skála)

Ez a paraméter az elkövető és a sértett közötti kapcsolat alapján került megállapításra. Ha az elkövető és a sértett között intim viszony állt fenn (pl. Házastársi vagy élettársi kapcsolat.) akkor az adat *igen* attribútumot kapott. Az adat *nem* attribútumot kapott, ha a felek között nem állt fenn intim viszony, vagy a tényállásban szereplő életközösség, vagy házasság nem állt fenn.

Hiányzó adatok száma: 0

Hiányzó adatok aránya: 0 %.

4.9. Randevú erőszak (AD) (Nominális skála)

Ez a paraméter az elkövető és a sértett közötti kapcsolat alapján került megállapításra. Ha az elkövető és a sértett között intim viszony volt, azonban sem házasság, sem pedig az élettársi kapcsolathoz szükséges életközösség nem állt fenn a felek között, akkor az adat *igen* attribútumot kapott. Az adat minden más esetben *nem* attribútumot kapott.

Hiányzó adatok száma: 0

Hiányzó adatok aránya: 0 %.

Eredmények

Ez a szekció tartalmazza a kutatás eredményeit. A kutatás eredményeit diádikus csoportok szerint elkülönítve ismertetem, a mintában szereplő nagyságuk sorrendjében. Az eredmények interpretációja a következő (Diskusszió) szakaszban található.

Intim partner erőszak

A diádikus csoport elemszáma (n) 95.

Az erőszakos incidensek jellemzői (C-K)

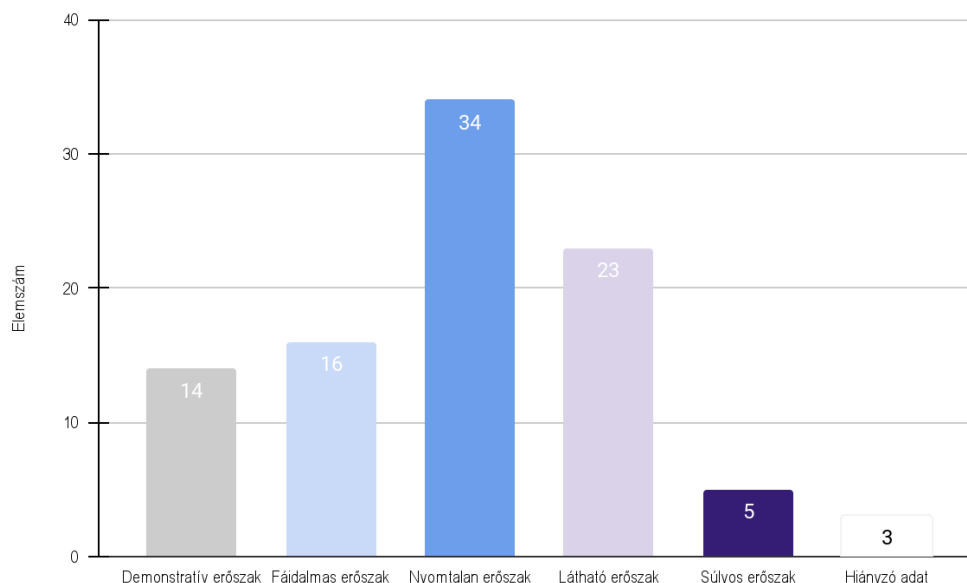
1. Legmagasabb bejelentett súlyosság (C)

A súlyosság fogalmának operacionalizálását egy paraméterrel végeztem, ez a legmagasabb bejelentett súlyosság. Mediánja 3. Ez körülbelül egy pofon súlyosságának felel meg. Amennyiben ez súlyosnak minősül, akkor súlyosnak tekinthető, de véleményem szerint, ez nem cseng egybe a johnsoni típusok meghatározásának súlyos erőszakával. Mivel ez a paraméter ordinális skálán mért, így szórást nem lehet mérni, azonban egy diagrammal (2.ábra) láthatóvá tehető a súlyosság eloszlása gyakoriság szerint. A mintában látható erőszak tipikus előfordulása a fájdalmas erőszaktól a látható erőszakig terjed, mind a demonstratív erőszak, mind a súlyos erőszak inkább kivételt jelent, mint tipikus előfordulást. Ez alapján kijelenthető, hogy az intim partner erőszak a mintában túlnyomórészt olyan fizikai károkozással jár együtt ami valamilyen nyomot hagy, de általában nem alkalmas arra, hogy arról láttelelet vegyenek fel.

A legmagasabb bejelentett súlyosság részletes eloszlása az alábbiak szerinti.

Név	Súlyosság	Elemszám
Demonstratív erőszak	1	14
Fájdalmas erőszak	2	16
Nyomtalan erőszak	3	34
Látható erőszak	4	23
Súlyos erőszak	5	5
Hiányzó adat	0	3
Mindösszesen		95

Eredmények

1. Ábra Az intim partner erőszak legmagasabb bejelentett súlyossága

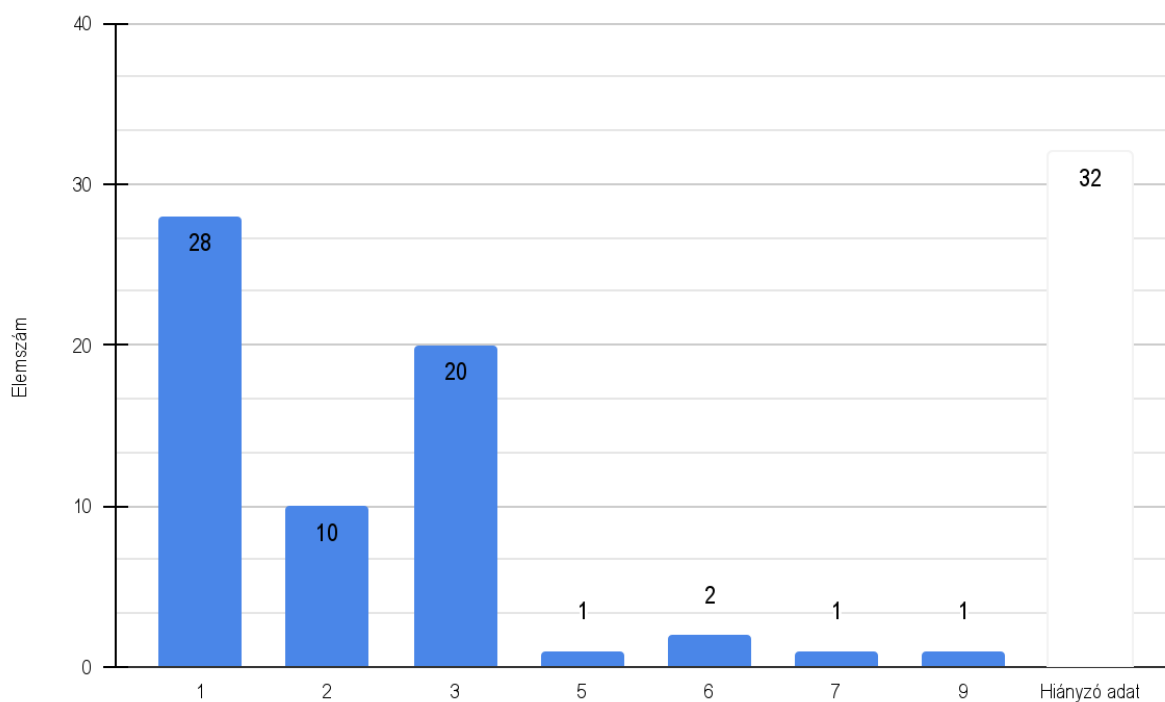
2. Az erőszakos incidensek megnevezett száma (D)

Ez a paraméter az erőszakos incidensek megnevezett számát jelöli. A paraméter némileg torzít (lásd a leírását a módszertani résznél), de pontos képet ad a gyakoriságról. Az adathiány mértéke 33%, így elmondható, hogy csak az akták kétharmada tartalmaz konkrét adatot a már lezajlott incidensről. A paraméter átlaga 2,2380, ami azt jelenti, hogy a válaszadók túlnyomó többsége már legalább két erőszakos incidenst elszenvedett. A paraméter módusza 1, ami nagyon beszédes. Az adatközlők közel fele tehát úgy nyilatkozott, hogy ez volt az első erőszakos incidens a párkapcsolatukban. Figyelemre méltó, hogy ebből a 28 esetből 12-ben úgy nyilatkoztak, hogy korábban már történt erőszakos incidens a kapcsolatban, háromban már került sor távoltartásra, kettőben több esetben is. Ez összesen 17 eset, amiben egymásnak ellentmondanak az adatok, a csoport 60,71 %-a. Ez azt jelenti, hogy a sértettek túlnyomó többségének ellentmondásos a tanúvallomása.

A paraméter átlaga 2,2380 míg szórása 1,5907, ami azt jelenti, hogy mintában szereplő erőszakos incidensek száma tipikusan egy és négy között változik. Ugyanakkor ezt az értéket célszerű fenntartásokkal kezelni, mert - mint látni lehetett - az erőszakos incidensek megnevezett száma nem vág egybe a további paraméterekkel. Ez azt jelenti, hogy az adatközlők nem minden esetben mondanak igazat. A 3. ábra mutatja be, hogy a paraméter egyes attribútumai milyen gyakorisággal fordulnak elő a mintában. Jól látható, hogy az első eset és az adathiány teszi ki a válaszok zömét (63%), míg a több konkrét incidenst jelző válaszok, főleg a háromnál nagyobb értékek elenyészőek. Ez azt jelenti, hogy az incidensek nagy részére nem emlékeznek a sértettek vagy nem hajlandók róla beszélni. Inkább ez utóbbit támasztja alá a magas adathiány, ami a minta teljes elemszámához képest is magas, 33 %-os.

Eredmények

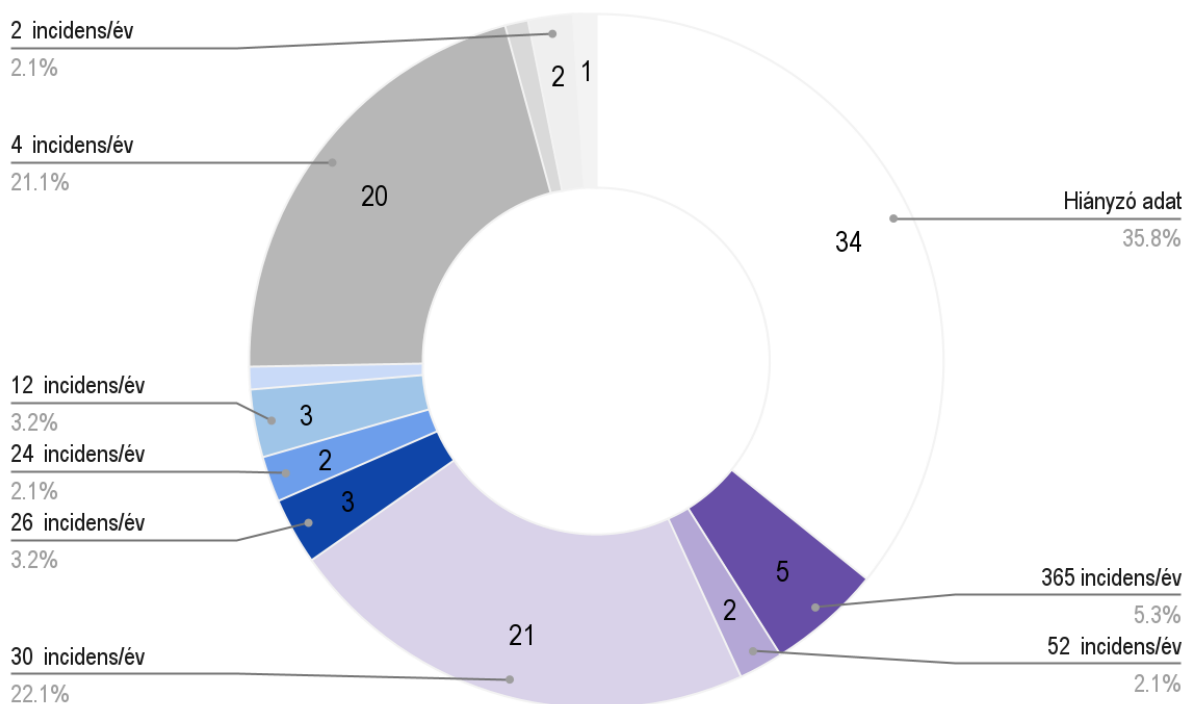
Erőszakos incidensek megnevezett száma	Elemzés
1	28
2	10
3	20
5	1
6	2
7	1
9	1
Hiányzó adat	32
Mindösszesen	95

3. Ábra Az erőszakos incidensek megnevezett számának eloszlása gyakoriság szerint.

3. Az erőszakos incidensek gyakorisága (E)

Ez a paraméter az erőszak gyakoriságáról ad közelítő képet, incidens/év mértékegységgel. A 4. ábra az incidensek gyakoriságát szemlélteti. A lila színekkel jelzett körcikkek a kétheti rendszerességnél biztosan nagyobb gyakoriságot, a kék körcikkek a hetitől a negyedévenkéntiig terjedő gyakoriságot, míg a szürke körcikkek a sporadikus (ritkábban, mint negyedévente) gyakoriságú erőszakot jelölik. A körcikkekben az elemszám, a kategória megnevezése alatt a százalékos arány látható. A paraméter átlaga 46,14 eset évente. Ez azonban fiktív érték, mert a mintában egyszer sem veszi fel a paraméter ezt az attribútumot, és ha nem vesszük szemügyre pontosabban a mintát, félrevezető lehet. Az átlag azt sugallná, hogy szinte heti rendszerességgel fordul elő erőszak a mintában, azonban jól látható, hogy egy kis csoportot (7 elem) leszámítva a minta további rész jóval az átlag alatt van. Jól elkülöníthető a napi rendszerességgű erőszak csoportja, ami kicsi, mindössze 5 elemet tartalmaz. Ezt az adatot a súlyossággal együtt érdemes értelmezni. A minta módusza 30, míg a második leggyakrabban előforduló érték a 4. Egyik jellegzetes érték sem tűnik úgy, hogy alátámasztaná a johnsoni kényszerítő-kontrolláló erőszak tipikus leírását, ugyanakkor mindkettő a rendszerességre utal. Ez azt jelenti, hogy a számszerűen alacsony gyakoriság is perzisztens erőszakot tükröz. Külön érdemes kiemelni a magas adathiányt itt is. A minta leggyakrabban előforduló eleme tulajdonképpen a hiányzó adat lenne.

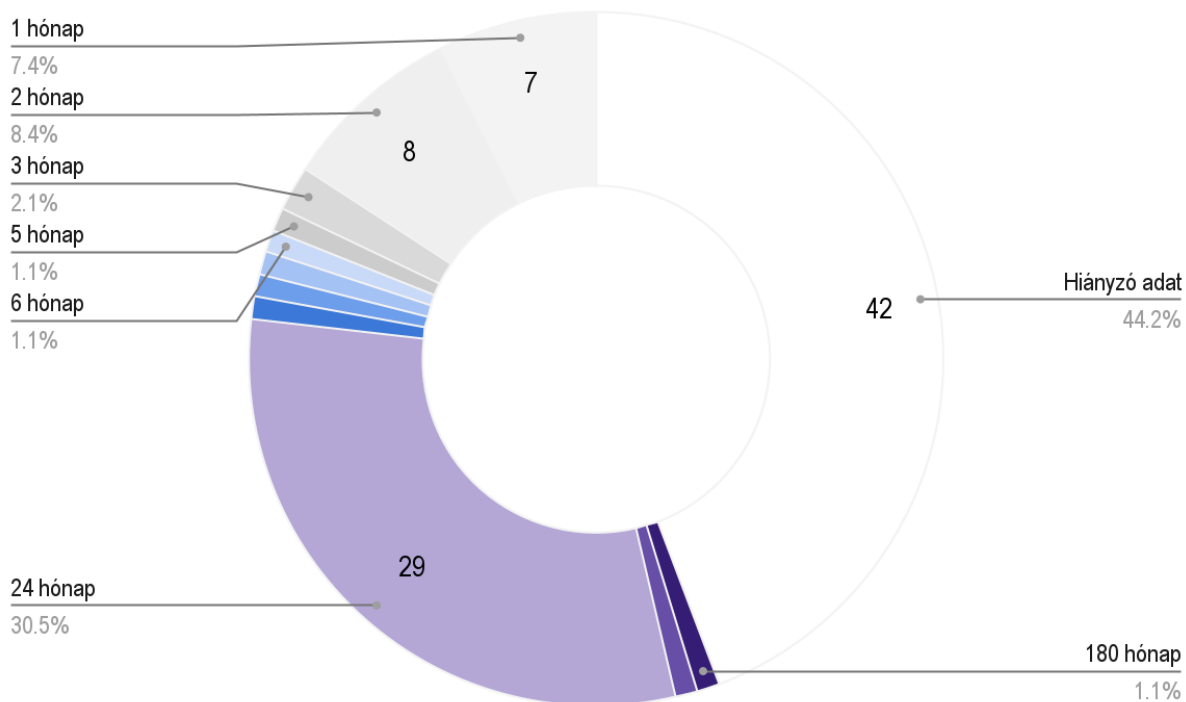
4. Ábra Az erőszakos incidensek gyakoriságának eloszlása

4. Az erőszakos incidensek időtartama (F)

Ez a paraméter mutatja meg az erőszakos incidensek időtartamát, magyarul, hogy mennyi ideje tart a bántalmazás. Az adathiány magas, 42 eset, ami arányaiban 44,21 %. A paraméter átlaga 21,13, módusza 24 hónap, míg a szórása 31,99. Ez azt jelenti, hogy a leggyakoribb megjelölt időtartam a két év, ami nagyon közel van az átlag értékéhez is. A szórás viszonylag magas értékét a két kiugró érték (180, illetve 168 hónap) magyarázza. A kódolt érték lefelé torzít, ugyanis, ahogyan az operacionalizáció során is kitértem rá, ha egy tanú éveket jelölt meg, mint időtartam, a legkisebb lehetséges értéket (2 év) vettem be a kódolásba. A magas adathiány is amellet szól, hogy az erőszakos incidensek időtartamát érdemesebb több paraméter kompozitjából közelíteni, mint ebből az egyből. Ugyanakkor ebből az eredményből is látható, hogy az intim partner erőszak a mintában is elhúzódó, több évig tartó jelenség.

Az operacionalizálás sajátosságai tükröződnek a számokban: a minta módusza az évek óta tartó bántalmazást jelenti, azonban a kódolás miatt ez számszerűen 2 évben jelenik meg. Valószínű, hogy az időtartamok a valóságban hosszabbak, így a számok lefelé torzítanak. Ugyanez a helyzet a hónapokig tartó bántalmazással, ez is 2 hónapként került kódolásra. Ezek ellenére jól elkülöníthető a rövidebb ideje tartó, „heveny” bántalmazás (szürke és kék körcikkek), a hosszú ideje tartó „idült” esetektől (lila körcikkek).

Ezt pedig csak egy dinamikus elmélettel lehet magyarázni.

5. Ábra Az erőszakos incidensek időtartamának megoszlása

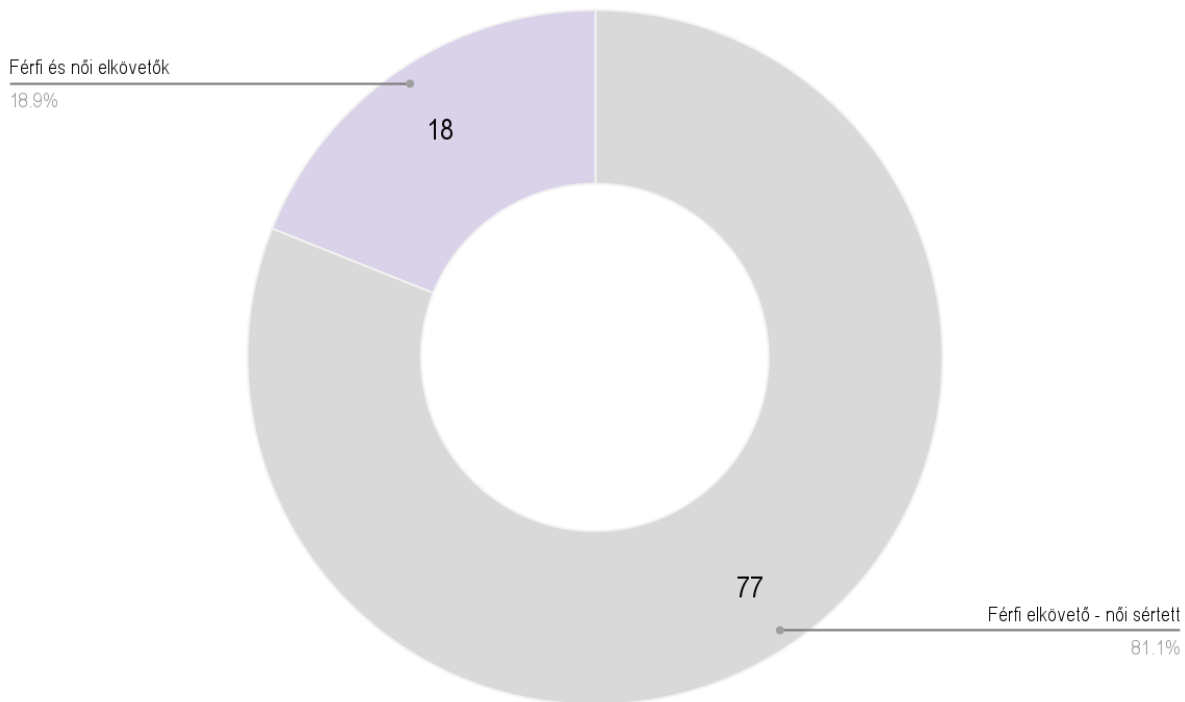
5. Az erőszak iránya (G)

Az erőszak iránya az erőszak egy-, vagy kétirányúságát jelzi. Az egyirányú erőszak azt jelenti, hogy csak az elkövető ártott a sértettnek. A kétirányú erőszak azt jelenti, hogy a sértett egyben elkövető is (pl. visszaütött). A mintában található párkapcsolati erőszak több mint kétharmada (77 elem) egyirányú (csak a férfi árt), azonban egy nem elhanyagolható része (18 elem) kétirányú (férfi és női *sértett-elkövetők*, i.e. *“adok-kapok”*).

6. Az erőszak nemi szimmetriája (H)

Mivel a minta csak heteroszexuális párokat tartalmazott az intim partner erőszak esetében, az erőszak iránya (G) és a nemi szimmetria (H) paramétere teljesen megegyeznek. Az aszimmetrikus erőszak aránya 81,1 %, míg a szimmetrikus erőszaké 18,9 %.

Ez a paraméter rávilágít arra, hogy az erőszak nemi eloszlása nem kizárólagos, így az ezt övező viták is némileg meddőek. Női elkövetőkkel is találkozunk a mintában, azonban a minta döntő része férfi elkövetővel és következésképp női sértettel rendelkezik.

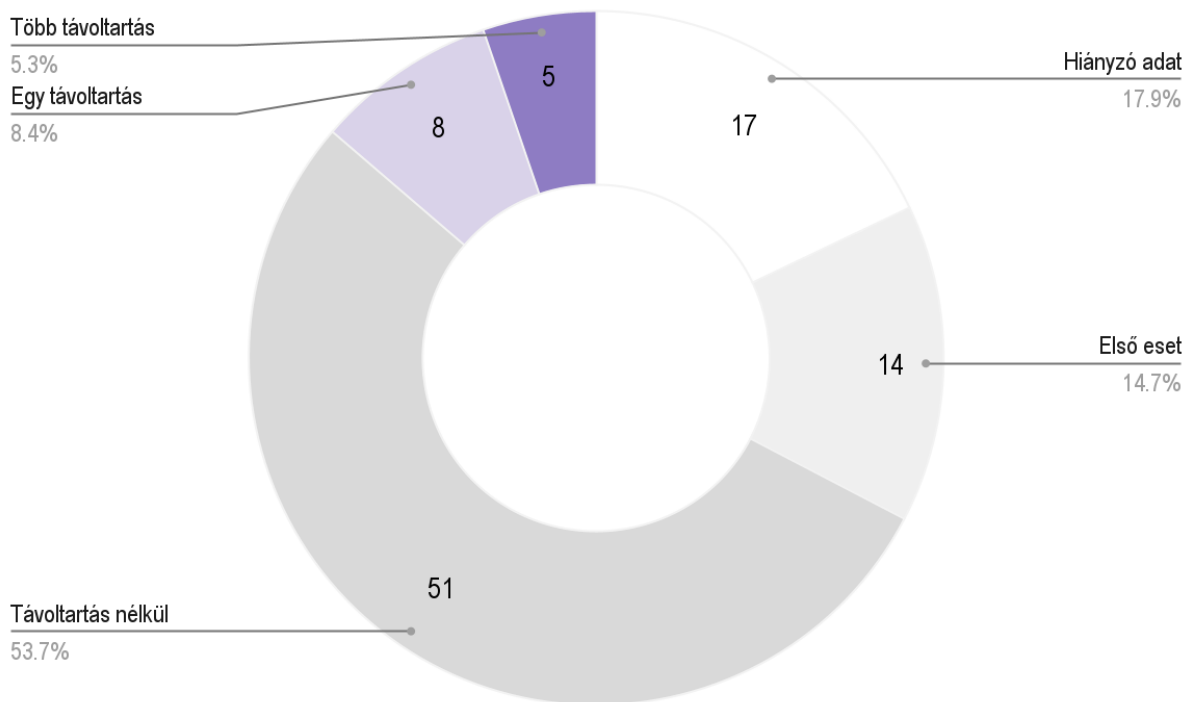
6. Ábra Az intim partner erőszak iránya és nemi szimmetriája

7. Eszkalálódási hajlam (I)

Ez a paraméter azt mutatta meg, hogy volt-e már korábban erőszakos incidens a diád tagjai között. A paraméter adathiánya 17 elem, azaz 17, 89 %. A paraméter módusza 2. Ez azt jelenti, hogy a mintában adatot közlők körében tipikusan már volt valamilyen incidens, de távoltartás nélkül. A többi érték megmutatja, hogy a tipikus szélső értékek az *“első eset”*, illetve az egy darab távoltartás.

Az első alkalommal történő erőszakos incidensek azonban nem teljesen megbízható adatok, mert nem mutatnak egyezést az erőszakos incidensek megnevezett számával. A több incidenst megnevező adatközlők (63 db.) közül később 12 nyilatkozott úgy, hogy ez volt az első incidens. Ez nem mindig jelenti azt, hogy az adatközlő megváltoztatta a tanúvallomását, de arra utal, hogy az adatok megbízhatósága rendkívül alacsony.

A fentiek alapján kijelenthető, hogy a minta többsége részben eszkalálódó erőszaknak tekinthető, mivel már volt előzménye. Ugyanakkor a súlyosság változásának *mértéke* kérdéses, mivel nincsenek adatok arra nézve, hogy mekkora volt az előző incidens súlyossága. Pusztán a gyakoriság emelkedése még nem feltétlenül jelenti a súlyosság növekedését is. Ez rávilágít arra, hogy a súlyosság megbízható mérése nélkül csak találgatni lehet az eszkalációról.

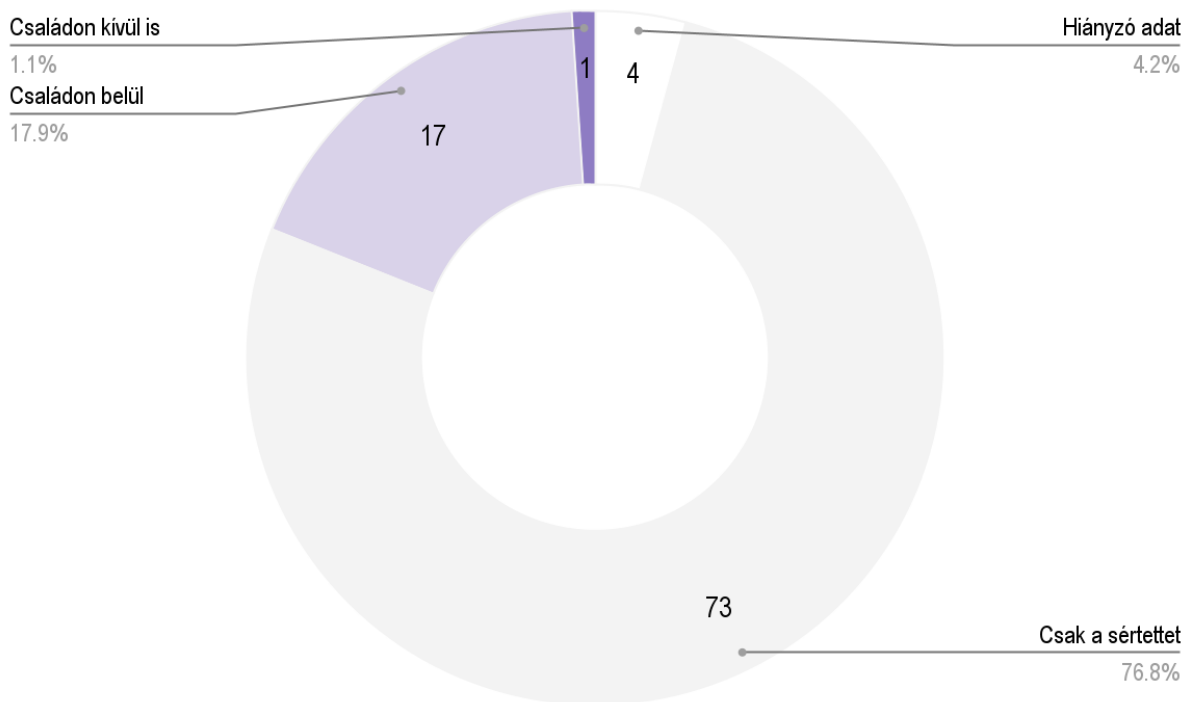
7. Ábra Az intim partner erőszak eszkalálódási hajlama

8. Eszközzel elkövetett erőszak (J)

Ez az intim partner erőszak kapcsolati típusánál mindössze 5 alkalommal történt meg. Ennek aránya a teljes mintában 5,2631 %. Ennek alapján kijelenthető, hogy az intim partner erőszak tipikusan nem eszközzel elkövetett. Az eszközzel való elkövetés relevanciájának eldöntésére további kutatásra van szükség.

9. Az erőszak generalitása (K)

Ez a paraméter mutatja meg, hogy az elkövető milyen mértékben erőszakos a sértetten kívül. A paraméter módusza 1. Ez azt jelenti, hogy a mintában szereplő intim partner erőszak túlnyomó többségében csak a sértettre irányul, azaz a generalitása alacsony. Ez pedig azt jelenti, hogy a minta javarészt olyan elkövetőket tartalmaz, akik kizárólag a családon belül erőszakosak, és azon belül is túlnyomó többségben csak a sértettre fókuszálja az erőszakot. Ezt az információt az elkövető tipológiákkal összevetve az valószínűsíthető, hogy az elkövetők túlnyomó többsége - azaz több mint háromnegyede - nem szenved semmilyen pszichiátriai kórképben, hanem normális, mentálisan egészséges ember.

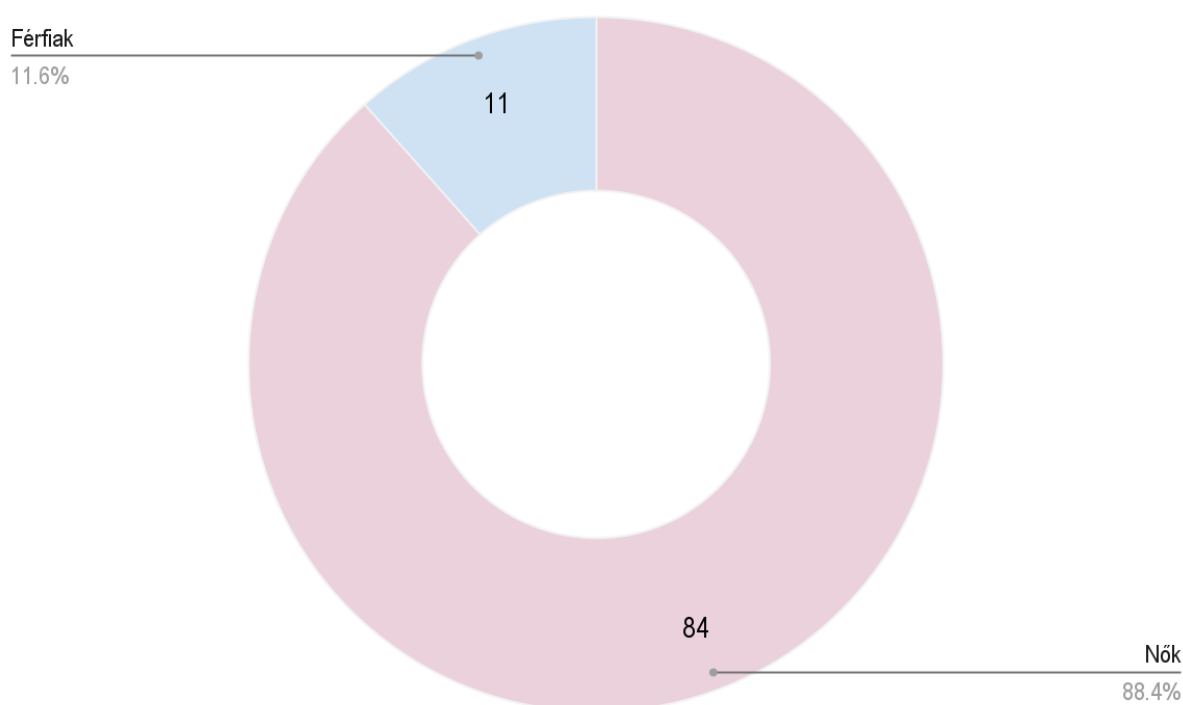

8. Ábra Az intim partner erőszak generalitása

Sértetti jellemzők (L-P)

10. A sértett neme (L)

A minta sértettjeinek túlnyomó többsége nő. Az általuk elszenvedett erőszak elkövetői *mindig* férfiak. A férfi áldozatok pedig mindig kétirányú erőszak érintettjei, azaz egyszerre sértettek és elkövetők is. A 9. Ábra mutatja be a minta részletes nemi eloszlását.

9. Ábra Az intim partner erőszak áldozatainak nemi eloszlása

11. A sértett életkora (M)

A sértettek életkorának átlaga 36,17, szórása 11,45. A legfiatalabb sértett 15, a legidősebb 79 éves volt. A számok jellemzően egybevágnek a korábbi kutatásokkal,⁸⁹ az intim partner erőszak elsősorban a viszonylag fiatal felnőtt nők problémája. A minta ötven év fölött mindössze öt esetet tartalmazott. Ez aligha a jelenség hiányára, mint inkább a beletörődésre, vagy a feljelentések hiányára utalhat. Az adathiány 34,7 %.

Ennek ellenére az idősebb korú intim partner erőszak sértettjeit különös figyelem kell, hogy övezze, mert fizikailag sérülékenyebbek, így a súlyosság is magasabb lehet. Itt is további kutatásra van szükség.

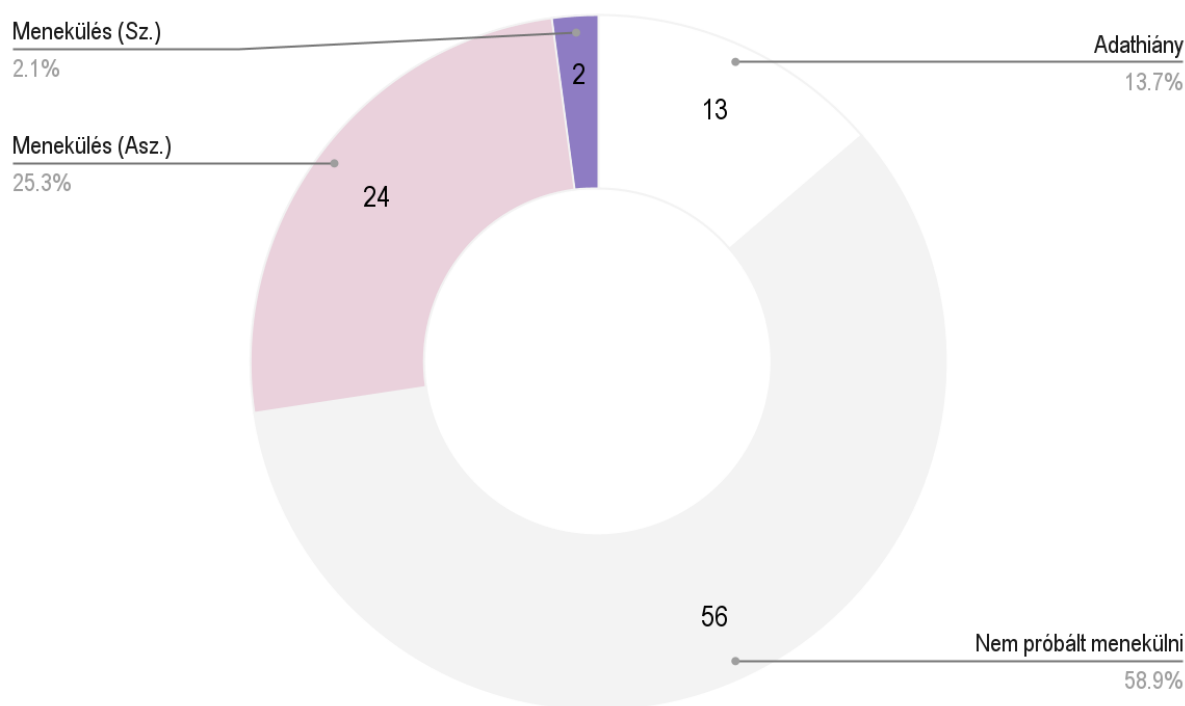
⁸⁹ Például Garai (2021)

12. A sértett szerhasználata (N)

A sértetti szerhasználat esetében kiemelkedően magas az adathiány (88.4 %). Azt lehet feltételezni, hogy ha az iratok külön nem jelölték a sértett szerhasználatát, akkor a sértett nem használt szert. Az ismert szerhasználat 9 esetben alkohol, illetve 1 esetben az alkohollal együtt valamilyen más szer is. (Poly-alkohol)

13. Megpróbált-e elmenekülni a sértett? (O)

Ez a paraméter azt mutatja meg, hogy a sértett megpróbált-e kilépni a bántalmazó kapcsolatból, pl. elköltözéssel, külső segítséggel (védett ház, anyaatthon stb.) már legalább egyszer. A paraméter nem vette figyelembe, hogy sikeres volt-e a menekülés, vagy később visszaállt-e a kapcsolat a sértett és az elkövető között. Az adatfelvétel során nehéz volt megkülönböztetni az adathiányos eseteket (az akta nem tartalmazott információt a menekülésről) azoktól az esetektől, ahol nem történt menekülési kísérlet. Ezért az ábrán szürke színnel jelöltem az adathiányos eseteket, és azokat, ahol nem került sor menekülési kísérletre, ezzel utalva arra, hogy sokszor nem teljesen tiszta a kép a menekülési hajlam tekintetében.

10. Ábra Az intim partner erőszak sértettjeinek menekülési hajlama

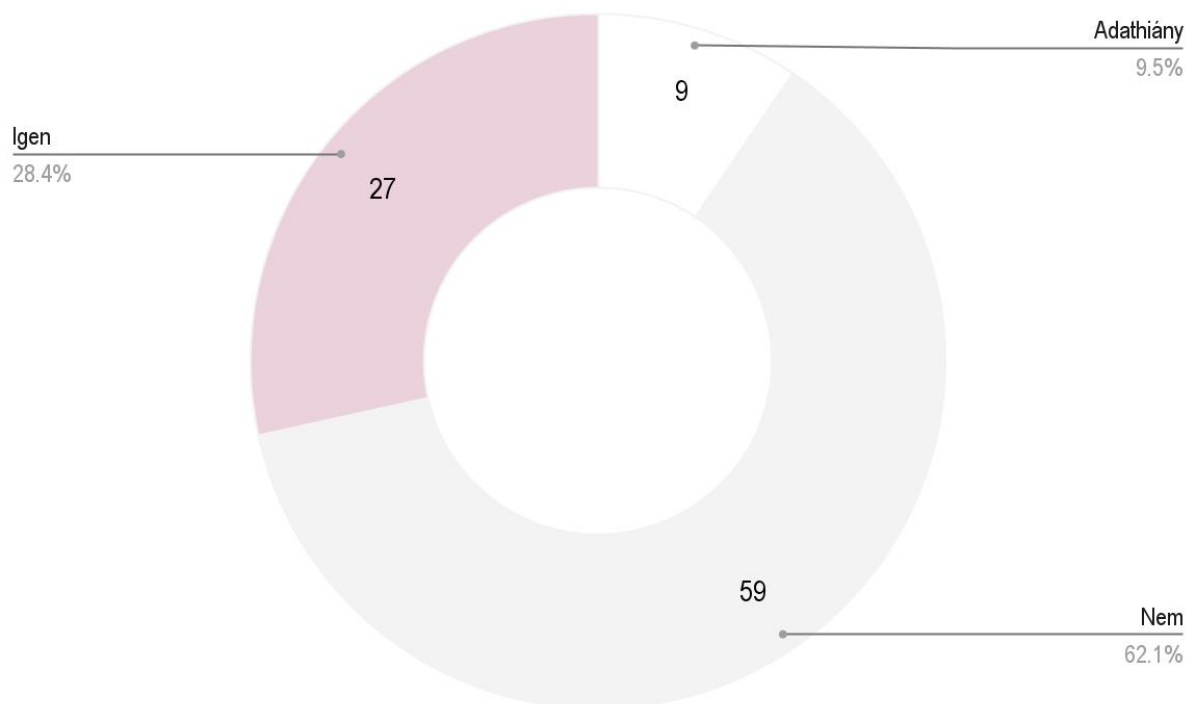
A sértettek közel egyharmada megpróbált elmenekülni a bántalmazó kapcsolatból. Ez teljesen tarthatatlanná teszi azt a narratívát, hogy a sértettek nem próbálnak véget vetni a bántalmazásnak, mert egy jelentős részük igenis megpróbál elmenekülni!

Többségük aszimmetrikusan erőszakos kapcsolatban van, azaz velük erőszakosak, azonban ők maguk nem alkalmaznak erőszakot. Ezt a csoportot (24 fő) rózsaszínnel jelöltem az ábrán. Különösen érdekes - és aggasztó - hogy a szimmetrikus erőszak elkövetői, azaz olyan női sértettek is megpróbáltak elmenekülni (2 fő, az ábrán lila színnel), akik ellenszegültek az elkövetőjüknek, és maguk is erőszakot használtak. Ez a két eset (219/2022, 1623/2022) további konfliktust és ellenállást feltételez. Mindkét esetet elemeztem lentebb. Ez utóbbi valószínűleg a johnsoni kölcsönös erőszakos kontroll, míg az előbbi lehetséges, hogy az erőszakos ellenállás típusába tartozik. Ebben a két esetben valószínűnek tartom egy későbbi magas súlyosságú, akár terminális cselekmény elkövetését is a sértettek részéről.

A férfiak "menekülési hajlamáról" nem gyűjtöttem külön információkat, mivel a férfiak szabadon mozoghattak a kapcsolaton belül: szabadon költöztek, jöttek-mentek, nem jártak haza, vagy éltek valaki mással. Az eljáró rendőrök sem tettek fel ilyen jellegű kérdéseket a férfi sértetteknek, ha beszéltek velük egyáltalán. A férfi sértettek, illetve az elkövető férfiak "menekülési hajlamáról" illetve agressziókezelési megoldásairól szinte teljes adathiány tapasztalható. Ezekben az irányokban további kutatások szükségesek.

14. Módosította-e a vallomását a sértett? (P)

Ez a paraméter arra a jelenségre próbál rámutatni, hogy a sértettek gyakran módosítják a vallomásukat.

11. Ábra Az intim partner erőszak sértettjeinek vallomásmódosítási megoszlása

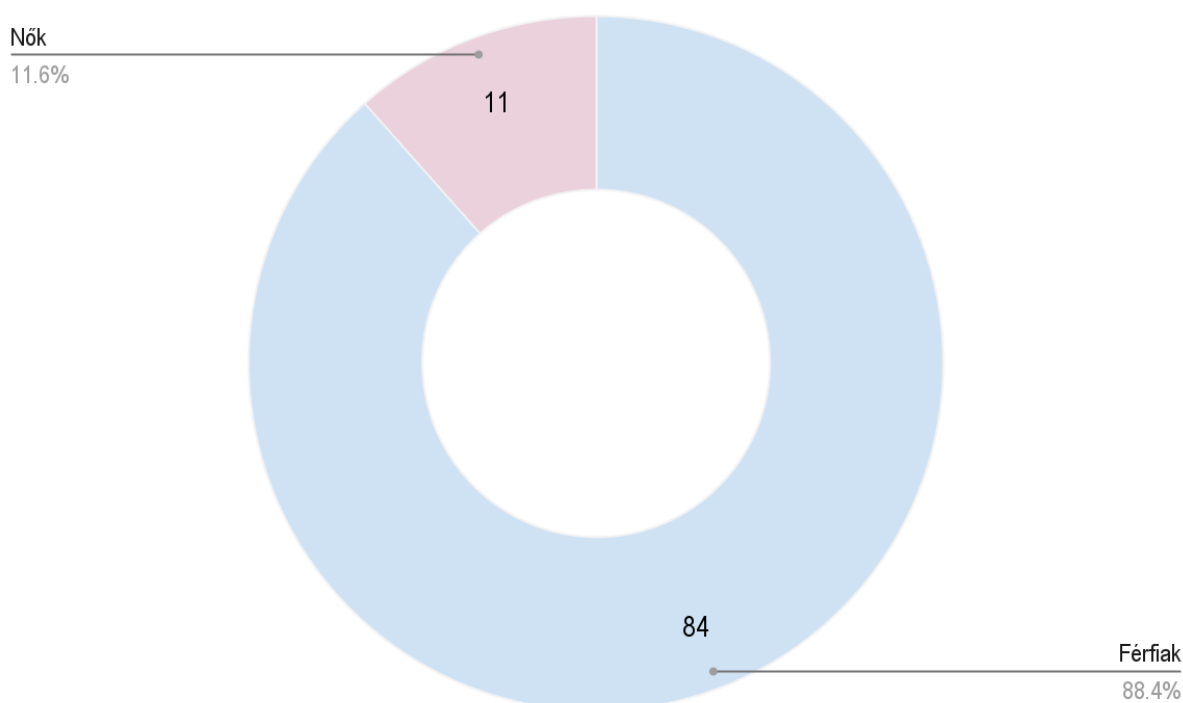
Ez önmagában nem lenne probléma, azonban a módosított vallomások gyakran ellentmondásokkal terheltek. Ahogyan korábban rámutattam, gyakran ezt a módját választják a sértettek annak, hogy felmentsék az elkövetőket a felelősségre vonás alól. Ez természetesen felveti a hamis tanúzás ill. a hatóság félrevezetése tényállások megvalósítását, azonban ezek megvitatása nem tárgya a jelen beszámolónak.

Ugyanakkor meg kell említeni, mert a jogalkalmazási gyakorlatban nem lehet különbséget tenni két bűncselekmény között és megengedni, sőt támogatni az egyiket (pl. hamis tanúzás) míg a másikat (pl. könnyű testi sértés) megbüntetni. A sértetteket nem menti fel a büntetőjogi felelősségük alól az, hogy egy bántalmazó kapcsolatban élnek.

Elkövetői jellemzők (Q-U)

15. Az elkövető neve (Q)

Az elkövetők túlnyomó többségében férfiak, mindössze 11 női elkövető szerepel a mintában. A férfi elkövetők aszimmetrikus, a női elkövetők szimmetrikus erőszakot követtek el.

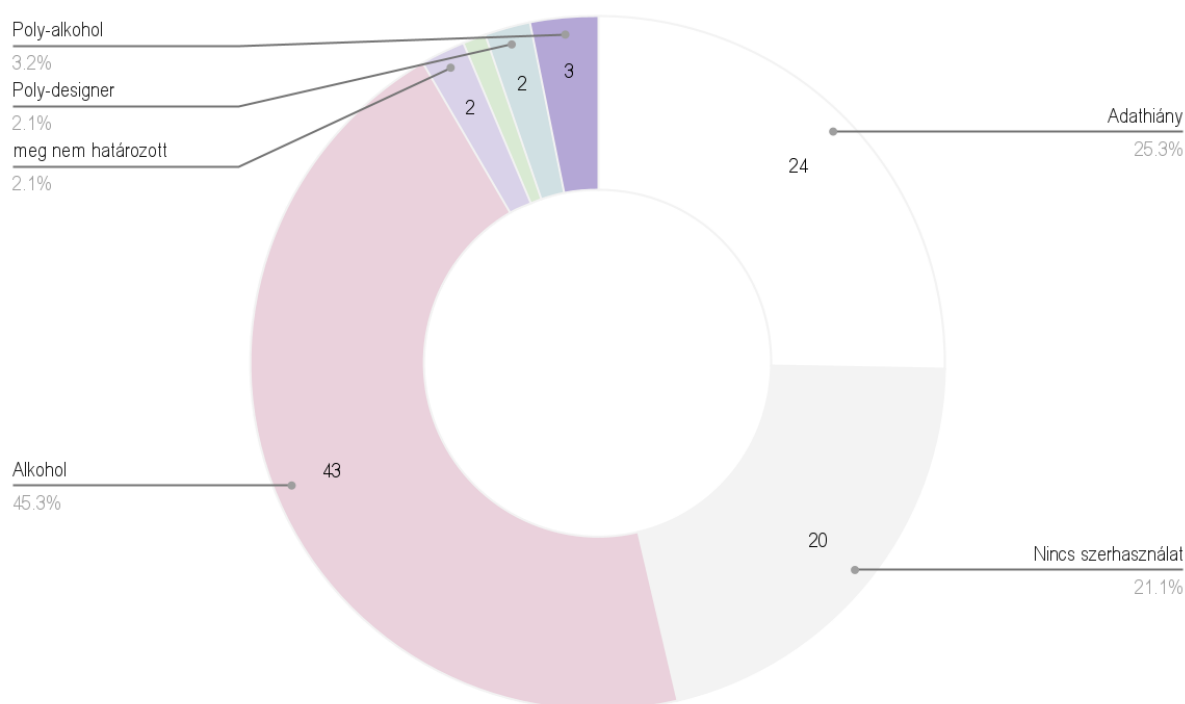
12. Ábra Az intim partner erőszak elkövetőinek nemi megoszlása

16. Az elkövető életkora (R)

Az elkövetők átlagéletkora 38,21 év, a szórás 10,56. A legfiatalabb elkövető 19, a legidősebb 66 éves volt.

17. Az elkövető szerhasználata (S)

Az elkövetői szerhasználat színes képet mutat. Az adathiányt és a szerhasználat hiányát hasonló színnel jelöltem az ábrán.

13. Ábra Az intim partner erőszak elkövetőinek szerhasználata

A 13. ábrán látható, hogy az elkövetők többsége valamilyen szert használ, nagy többségük alkoholt. Ez arra utal, hogy a szerhasználat meghatározó az intim partner erőszak bűncselekmény kriminogén körülményei között.

Úgy gondolom, hogy ennek az oka az, hogy így könnyebb leküzdeni az érzelmi-fizikai feszültséget, amelyet az erőszak elkövetése megkövetel.

18. Az elkövető büntetett előéletű-e? (T)

A mintában 6 elkövető volt büntetett előéletű. A büntetett előélet számos paraméterrel erős korrelációt mutat: a legmagasabb bejelentett súlyossággal, a szerhasználattal, és az élettársi kapcsolat paraméterrel. Mindegyik büntetett előéletű elkövető élettársi kapcsolatban élt, egy kivételével mindegyik használt valamilyen drogot, mindegyiknek volt gyermeke (az átlagos gyerekszám 2,5), a legmagasabb bejelentett súlyosság pedig a 3 és az 5 között változott. (3 fő - 3-as, 2 fő 5-ös, 1 fő pedig 4-es legmagasabb súlyosságú erőszakot okozott.)

Az erőszak generalitása is magasabb volt a büntetett előéletűek között, ebben a csoportban volt a minta egyetlen általánosan erőszakos elkövetője is.

19. Az elkövető fenyegetőzik-e öngyilkossággal? (U)

Ezt a paramétert a férfi elkövető tipológiák miatt vettem, mert erős korrelációt mutat Holtzworth-Munroe diszfórikus-borderline elkövető típusával.⁹⁰ 3 ilyen elkövetőt tartalmazott a minta, legmagasabb bejelentett súlyosság mindhárom esetben 3, viszont a gyakoriság nagyon magas, napi rendszerességű két elkövetőnél, illetve nem meghatározottan "rendszeres" egynél.

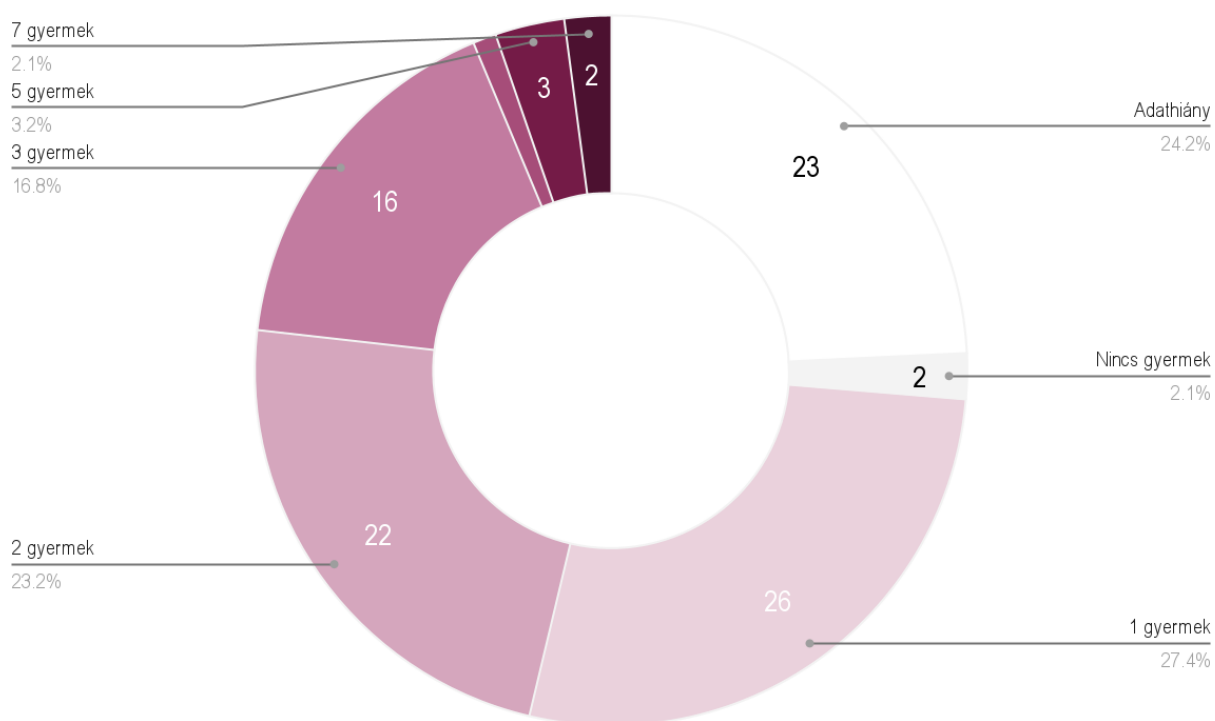
Ez - számomra - azt jelenti, hogy egy jól elkülöníthető csoport van a mintában, ahol az erőszak oka részben vagy egészben, valamilyen betegség lehet. A többi elkövetőnél ez kevésbé valószínű.

⁹⁰ Holtzworth-Munroe & Stuart (1994), p. 482

Diádikus jellemzők (V-AA)

20. A háztartásban élő gyermekek száma (V)

A paraméter értékeit a 14. ábra ábrázolja. A körcikkeken az elemszám szerepel. A paraméter átlaga 2,097. Johnson rámutat, hogy a magas gyerekszám erős korrelációt mutat az intim terrorral, ezt az adatok nem látszanak alátámasztani. A gyerekek száma azonban magasabb, mint a teljes magyar népességre vetített termékenységi ráta (1,51), ez azonban nem jelenti azt, hogy az intim partner erőszak és az átlagosnál magasabb gyerekszám szükségképpen együtt jár.

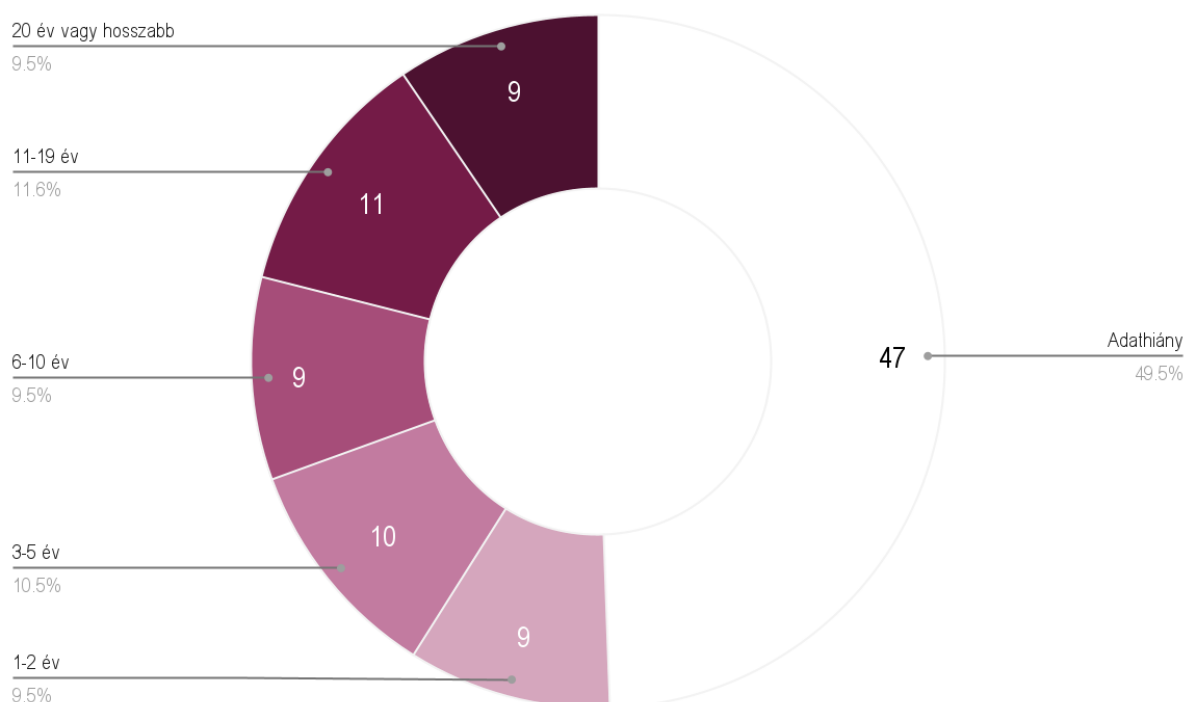
14. Ábra Az intim partner erőszakot tapasztaló háztartásokban élő gyermekek száma

21. A gyermekek hány kapcsolatból születtek? (W)

A gyermekek átlagosan 1,13 kapcsolatból születtek, tehát a gyermekes kapcsolatok túlnyomó többségükben monogámok. A szélső értékek 1 és 2. Az adathiány mértéke 20 %.

22. A kapcsolat hossza (X)

A paraméter értékeit a 15. ábra ábrázolja. A körcikkiken az elemszám szerepel. Az intim partner erőszakot tartalmazó kapcsolat átlagos hossza 10,28 év. A szélső értékei 1 és 30 év, ebben a mintában. A módusza 2, a mediánja 7,5. Mindegyik szám és érték csak arra mutat rá, hogy ez egy hosszútávú, perzisztens jelenség, amely dinamikusan változik, és csak hosszú távon értelmezhető. Látható, hogy minden időtávban megtalálható a jelenség, közel ugyanolyan mértékben. Az is látható, hogy éppen emiatt rövid távú mérőeszközökkel, pl. a CTS-sel nem érdemes mérni a jeleséget, mert ezzel a kontextus jelentős részét figyelmen kívül hagynánk.

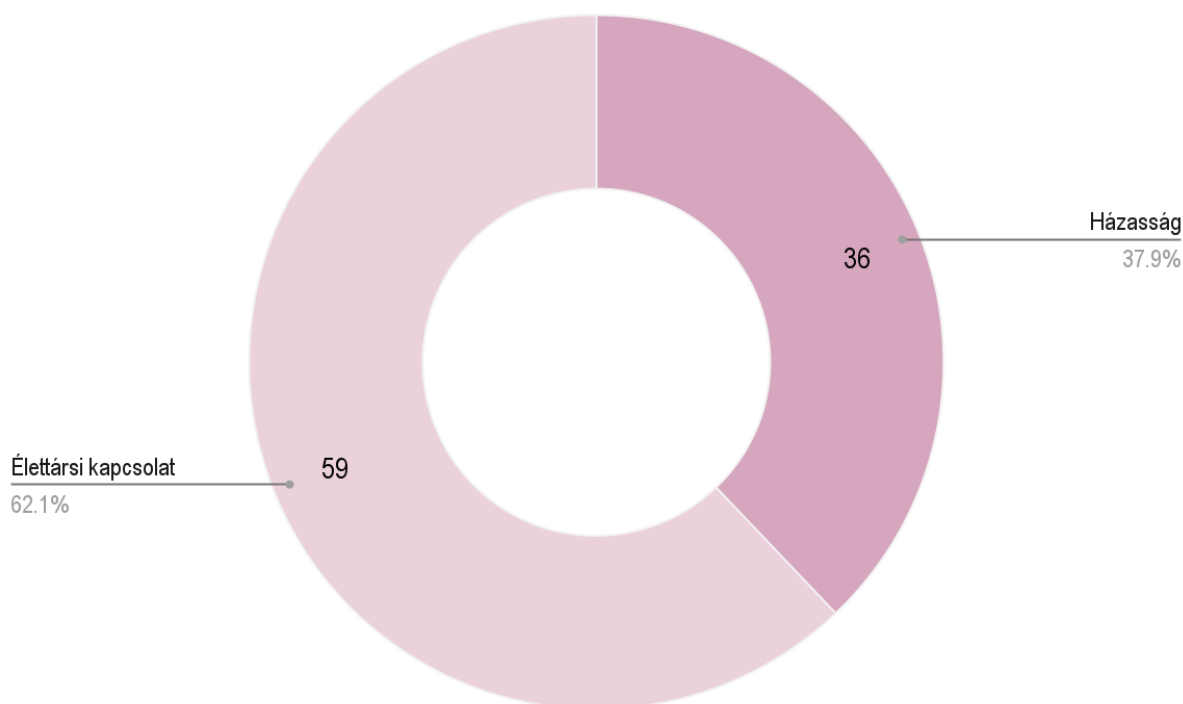
15. Ábra Az intim partner erőszakot tartalmazó kapcsolatok időtartama

23. A kapcsolat jellege (Y)

Az intim partner erőszak kapcsolatai a házasság és az élettársi kapcsolat. Az alkalmi kapcsolatokat a randevú-erőszakba soroltam be. Egyes szerzők szerint a házasságot bizonyos elkövetők egyfajta jogosítványnak tekintik az erőszakra, miközben az élettársi kapcsolatot tartják a magasabb erőszak kockázati tényezőjének.⁹¹ A jelen mintán ilyen összefüggéseket még nem állt módomban felmérni. Ehhez nagyobb elemszám és valamilyen korreláció-számítás szükséges. A 16. ábra a kapcsolati jellegek eloszlását mutatja. Könnyen lehet, hogy nincs eltérés

⁹¹ Stets & Straus (1989)

a házasság és élettársi kapcsolatban élők intim partner erőszakának megjelenése között. Ehhez további kutatás szükséges.

16. Ábra Az intim partner erőszak kapcsolati jellegének megoszlása

25. Az incidensek megjelölt oka (AA)

Ezt a paramétert tekintem a legértékesebbnek a mintában, mert közvetlen betekintést nyújt a sértettek és az elkövetők motivációjába, az egész pár erőszakos viselkedéséhez kontextust biztosít. A paraméter attribútumai meglehetősen sokfélék voltak, az adathiány nem magasabb, mint más paramétereknél (37,9 %), de itt is jelentős. A 17. Ábra mutatja be a paraméter attribútumainak egyszerűsített eloszlását. A színekkel igyekeztem jelölni az egymáshoz hasonló attribútumokat.

A szerhasználat volt a legnagyobb csoport az incidensek megjelölt okai között, a minta közel negyedével (23,2 %). A szerhasználat és az erőszak interaktív jelenségek, aktív kölcsönhatásban vannak. Széleskörű irodalom foglalkozik a szerhasználat és az erőszak összefüggéseivel.⁹²

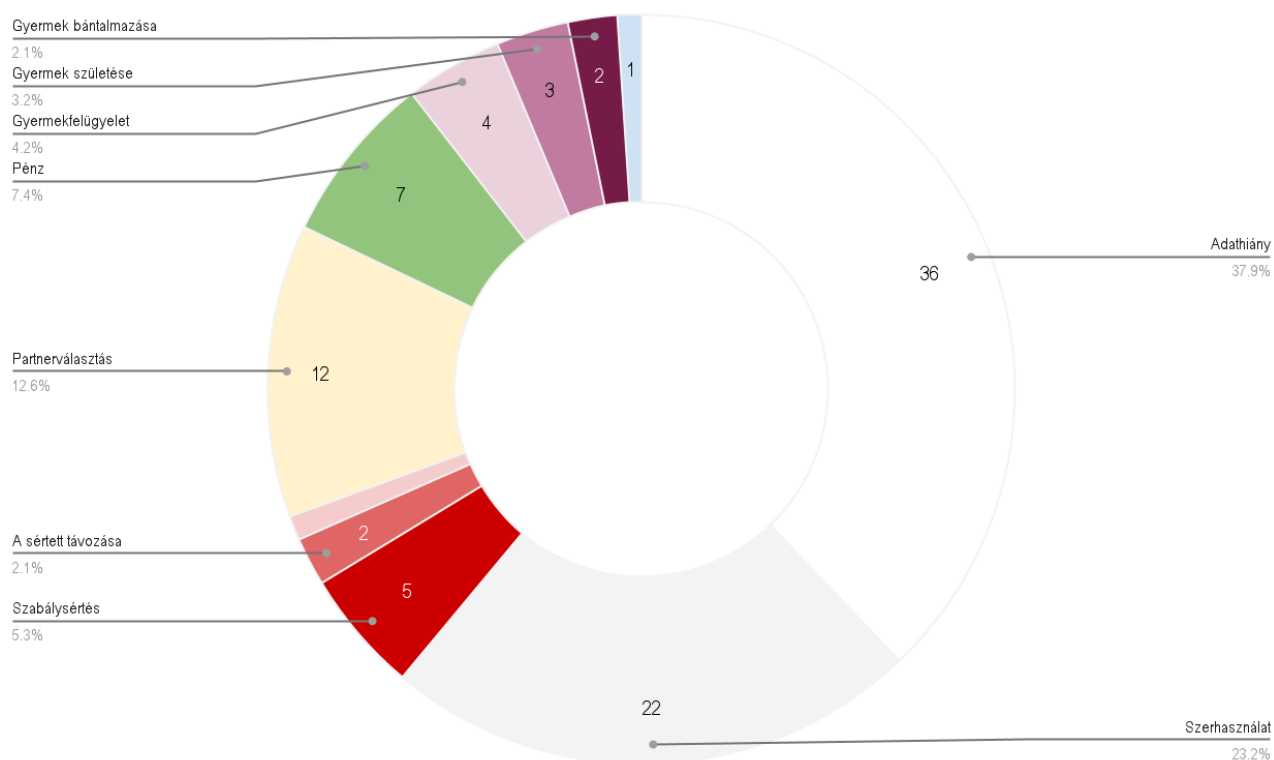
A második legnagyobb csoportot a vélt vagy valós partnerválasztás, azaz a szexuális/romantikus motiváció követte. Az ábrán ugyanabba a csoportba soroltam a féltékenységet (vélt partnerválasztás, 5 eset) és a tényleges új partner választását (7 eset).

⁹² Például lásd: Martin (1993)

Ezek voltak a legnagyobb önálló okok. Az ábrán a piros különböző árnyalataival jelöltem a kényszerítő-kontrolláló erőszak lehetséges indikátorait. Ezek közül a legnagyobb elemszámmal (5) a engedetlenség, a sértett távozása (1-1 eset válóper kezdete és fizikai távozás), ill. a “sértett nem dolgozik” attribútum (1) került. Szintén külön motivációt jelent a “pénz” attribútuma, (7 eset), különösebb további magyarázat nélkül így jelölték meg az adatközlők.

A másik nagy, összetett csoportot a közös gyermek jelenti. A gyermek felügyelete (4 eset), születése (3), illetve a gyermek bántalmazása (2) jelenti az ebbe a csoportba tartozó attribútumokat.

Végül egyetlen esetben a külföldre költözés volt az erőszak megjelölt oka.

17. Ábra Az intim partner erőszak megjelölt okainak megoszlása

24. Az incidensek kezdete (Z)

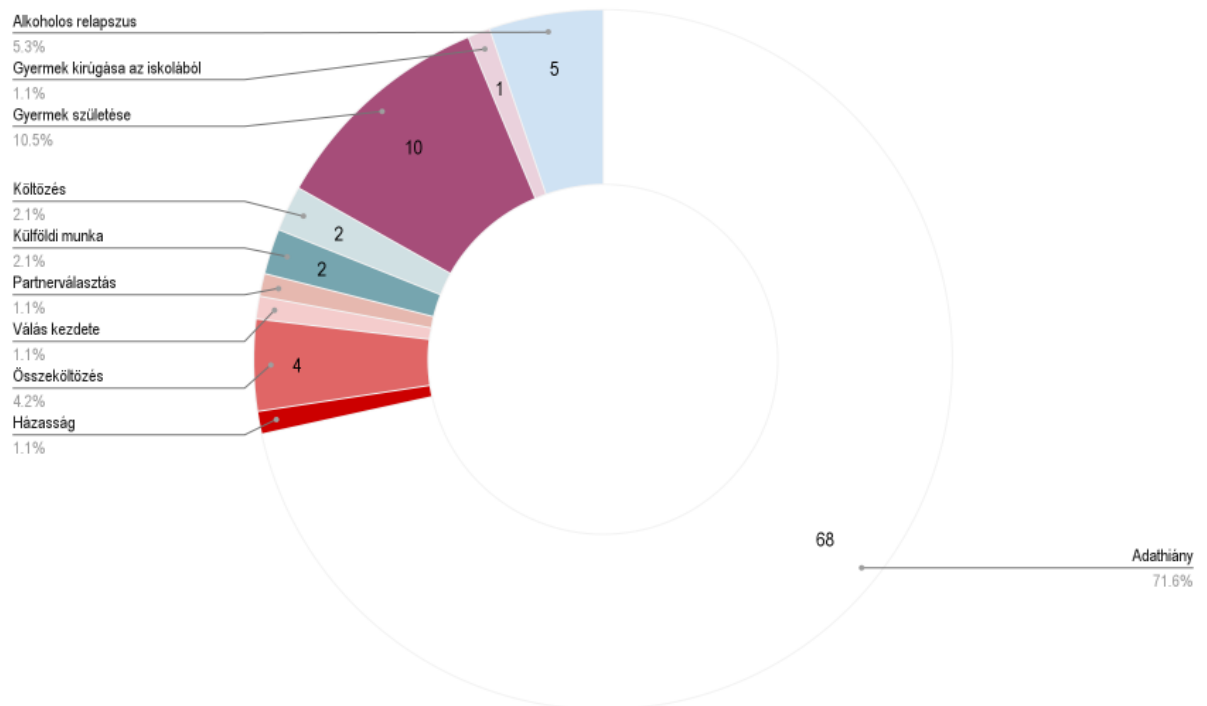
Ehhez a paraméterhez (AA) kapcsolódik az Incidensek kezdete (Z) paraméter. A két paraméter - véleményem szerint - csak együtt értelmezhető. A Z paraméter azt mutatja meg, hogy az erőszakos incidensek mikortól kezdődtek. Ezt nem konkrét dátumként, hanem eseményként adták meg a válaszadók.

Az adathiány kifejezetten magas (68 eset) volt. Az első és legfontosabb csoport a gyermekkel kapcsolatos: a születés (10) és a rossz iskolai eredmény (1) szerepelnek ebben a csoportban. A második csoport a partnerkapcsolathoz köthető, ezt a piros árnyalataival jelöltem:

a házasság (1), az összeköltözés (4), a válás kezdete (1), illetve egy új partner választása (1) tartoznak ebbe a csoportba.

A költözés, illetve a külföldön való munkavállalás 2-2 esettel van jelen. Önálló, és viszonylag nagy csoportot alkot az alkoholos relapszus. (Más szerhasználatot nem tartalmaztak az adatok.)

Úgy gondolom, hogy jól látható a korreláció az incidensek jelölt oka és az incidensek kezdete között, noha teljes átfedés nem tapasztalható.

18. Ábra Az intim partner erőszak kezdeti okainak megoszlása

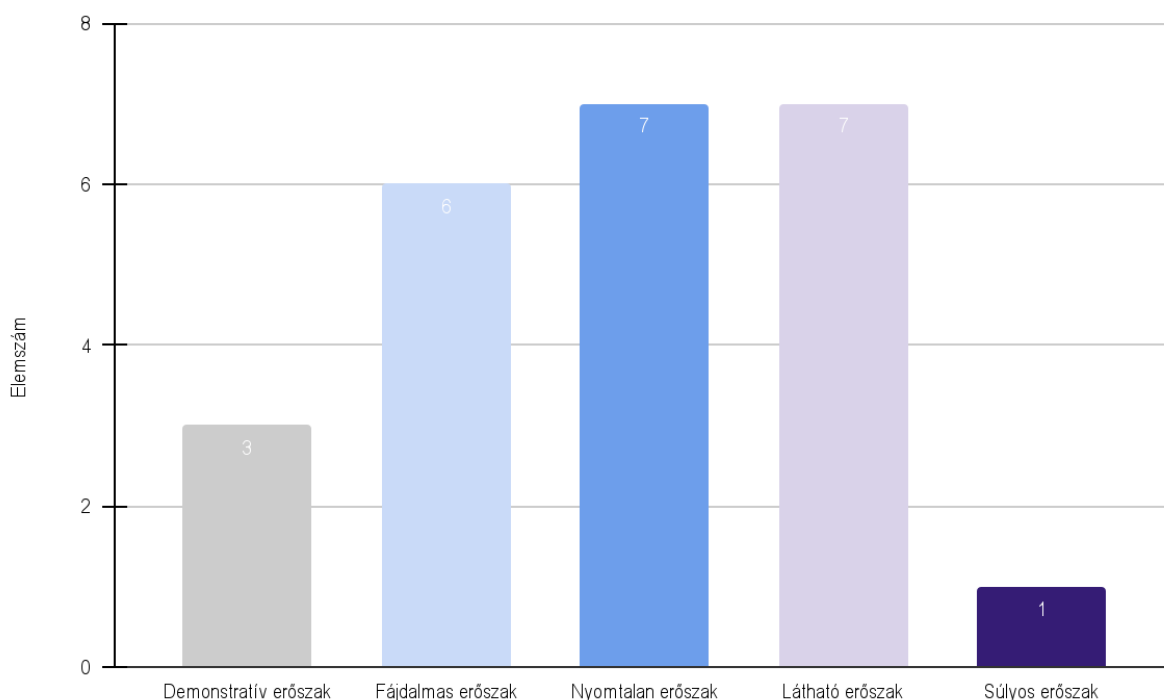
A három további paraméter (Háztartási erőszak (AB), Intim partner erőszak (AC), Randevú-erőszak (AD)) arra szolgált, hogy diádikusan csoportosítsam a mintát, így ezekre külön nem térek ki ebben a szekcióban.

Háztartási erőszak

Az erőszakos incidensek jellemzői (C-K)

1. Legmagasabb bejelentett súlyosság (C)

Ez a paraméter jól demonstrálja, hogy a háztartási erőszak jellegében eltér az intim partner erőszaktól. A paraméter értékei magasabbak, noha az elemszám kisebb. Míg az előbbi módusza 3, a háztartási erőszak móduszai a 3 és a 4.

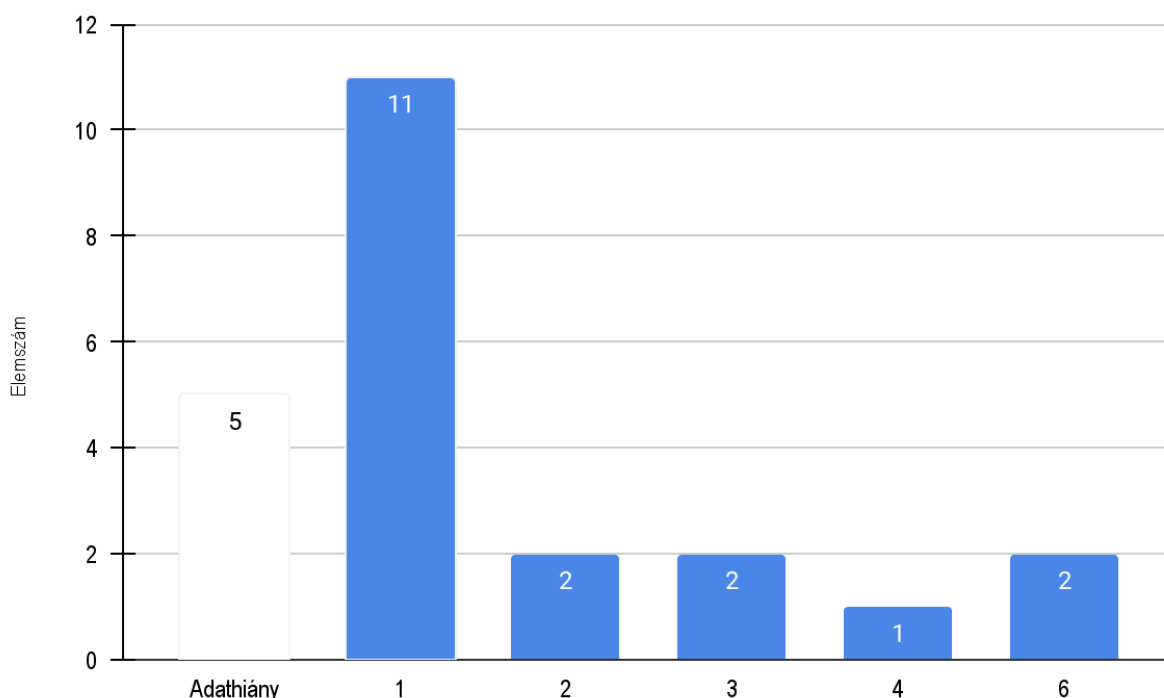

19. Ábra A háztartási erőszak legmagasabb bejelentett súlyossága

2. Az erőszakos incidensek megnevezett száma (D)

Ez a paraméter is jelzi, hogy a háztartási erőszak mennyivel másabb az intim partner erőszaknál. Az adathiány alacsonyabb mértékű, azonban a paraméter meghatározó eleme, és módusza is egyben az 1. Ez azt jelenti, hogy a sértettek majdnem fele (45,83 %) nyilatkozott úgy, hogy ez volt az első erőszakos incidens az elkövető és közöttük. Ha ezt összevetjük az a távoltartások számával (I paraméter), akkor kitűnik, hogy csak egyetlen esetben egyezik az incidensek megnevezett száma, és az eddig elrendelt távoltartások mennyisége. 3 esetben adathiány tapasztalható, míg

6 esetben már került sor korábbi erőszakos incidensre is, távoltartás nélkül, míg egy esetben már rendeltek el távoltartást is.

20. Ábra A háztartási erőszak erőszakos incidenseinek megnevezett száma

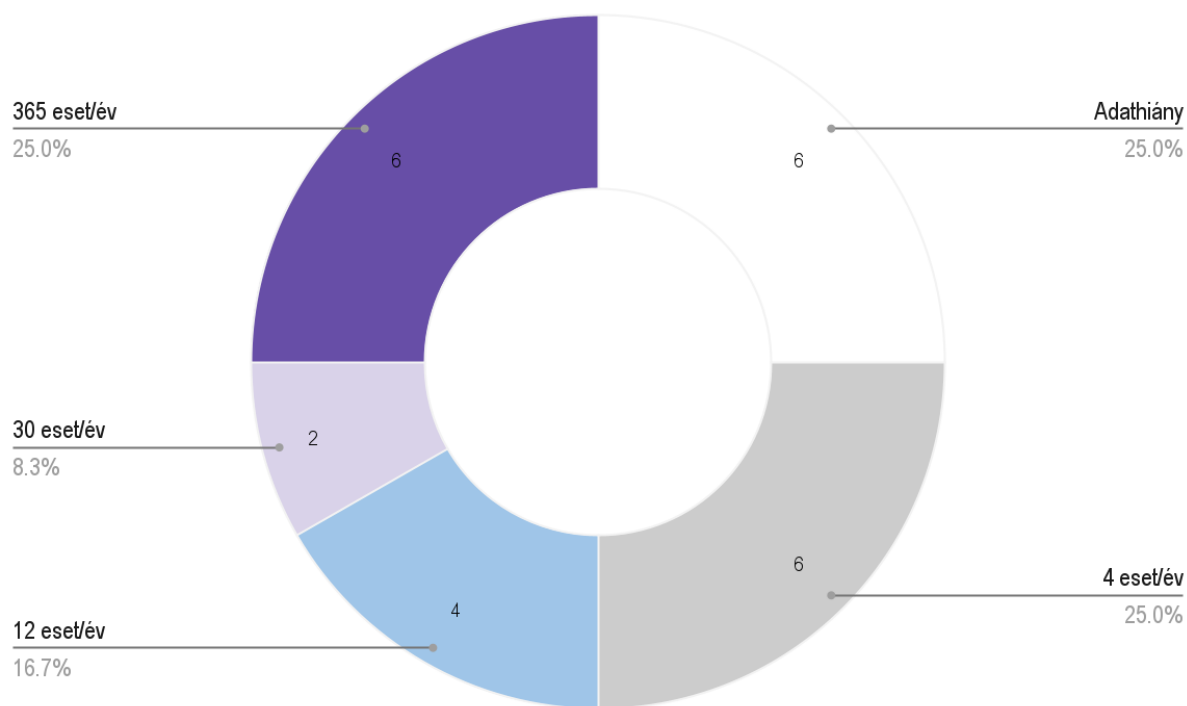
Ez azt jelenti, hogy a háztartási erőszak sértettjeinek ezen csoportja, ebben a mintában, 90,9 %-ban ellentmondásos tanúvallomásokat ad. Noha az intim partner erőszak esetében is megtalálható volt ez az eltérés a paraméterek között, a mértéke alacsonyabb (60,71) volt.

Ez a számszerű felismerés arra utal, hogy a kapcsolat különbsége arra sarkallja a sértetteket, hogy ne tegyenek terhelő vallomást az elkövetőre, vagy ha ezt megtették, annak következményeit jobban próbálják enyhíteni, még az intim partner erőszak elkövetőjéhez képest is.

3. Az erőszakos incidensek gyakorisága (E)

Ez a paraméter szintén jól mutatja, hogy a háztartási erőszaknak nem csak súlyossága, de a gyakorisága is magasabb. Szemben az intim partner erőszakkal, ahol a mintának csak egy kis része volt napi rendszerességű, itt a minta negyede ilyen. A közel háromszor magasabb átlag (129 eset/év) is ezt támasztja alá. Két módusz van, a 4 eset/év (rendszeres bántalmazás), illetve a 365 eset/év (napi bántalmazás), ami szintén jól illusztrálja a magasabb gyakoriságot, ami a magasabb súlyosság egyik előfeltétele is.

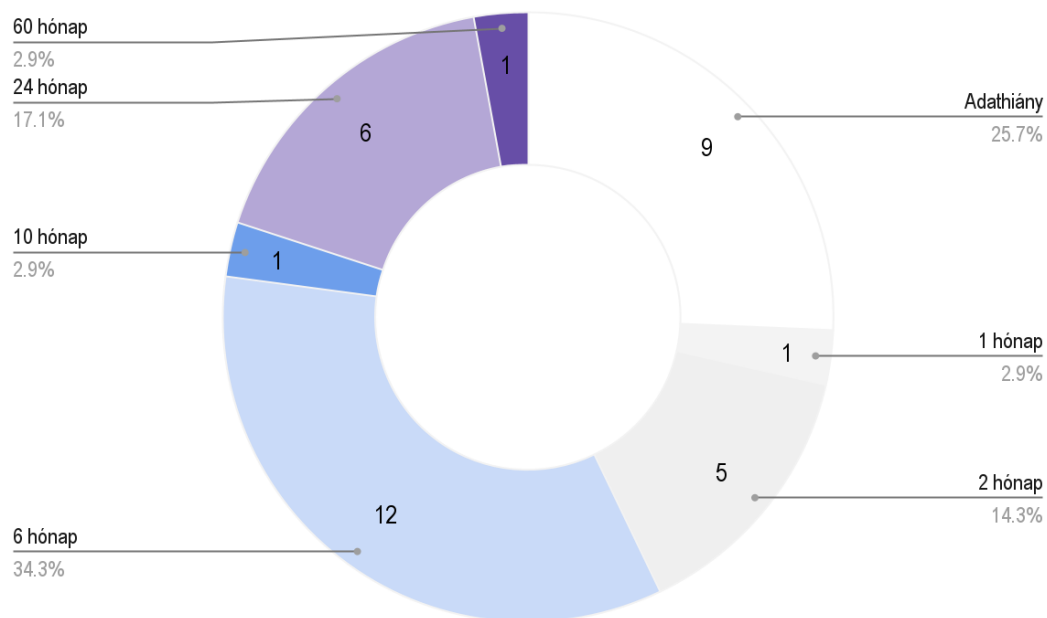
Eredmények

21. Ábra A háztartási erőszak erőszakos incidenseinek gyakorisága

4. Az erőszakos incidensek időtartama

A paramétert a 21. ábra mutatja be részletesen.

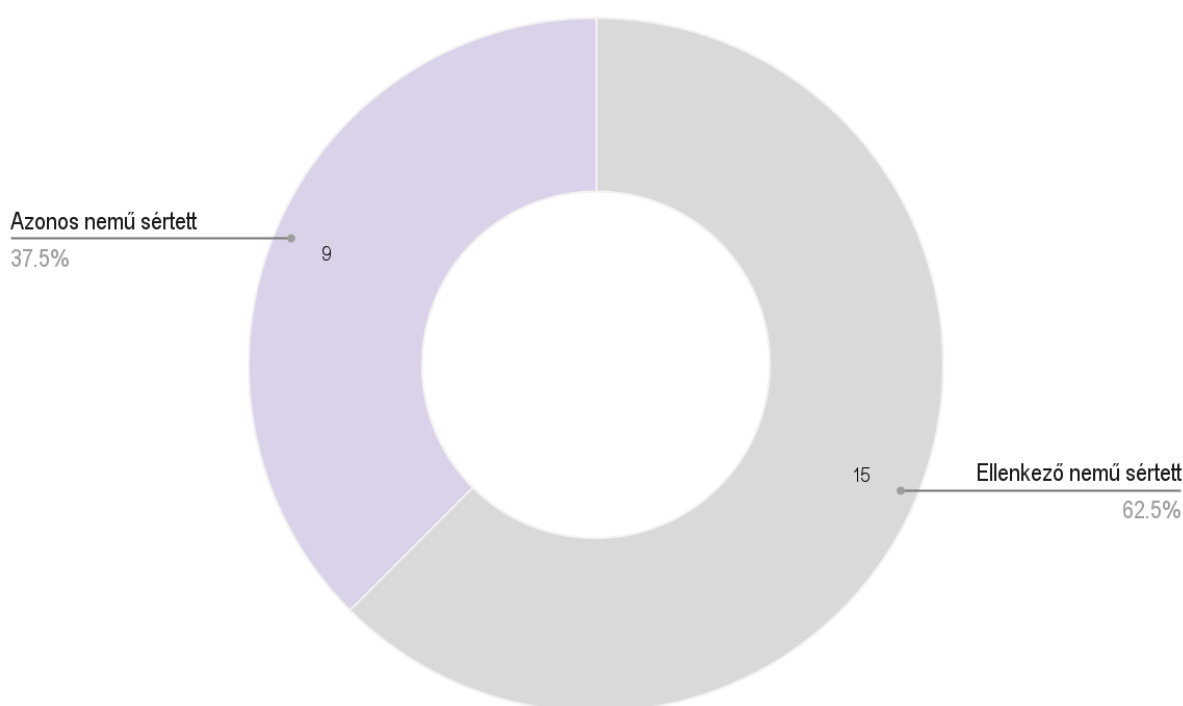
21. Ábra A háztartási erőszak erőszakos incidenseinek időtartama

5. Az erőszakos incidensek iránya (G)

A minta ezen részében a kétirányú erőszakot - ahol a sértett egyben elkövet is - úgy operacionalizáltam, hogy külön esetként vettem fel. Így a minta ezen részében minden eset egyirányú erőszakot jelölt.

6. Az erőszak nemi szimmetriája (H)

A háztartási erőszak esetében - a kapcsolat jellegéből fakadóan - találhatók olyan esetek, ahol a sértett és az elkövető neme megegyezik. Ez éles ellentétben áll az intim partner erőszakkal, ahol a kétirányú erőszakot jelölte ez a paraméter. A háztartási erőszak esetben meglehetősen gyakori a sértett és az elkövető azonos neme, azonban, ahogyan fentebb is említettem, itt az erőbeni különbségek és a korkülönbség a döntő elkülönítő tényező.

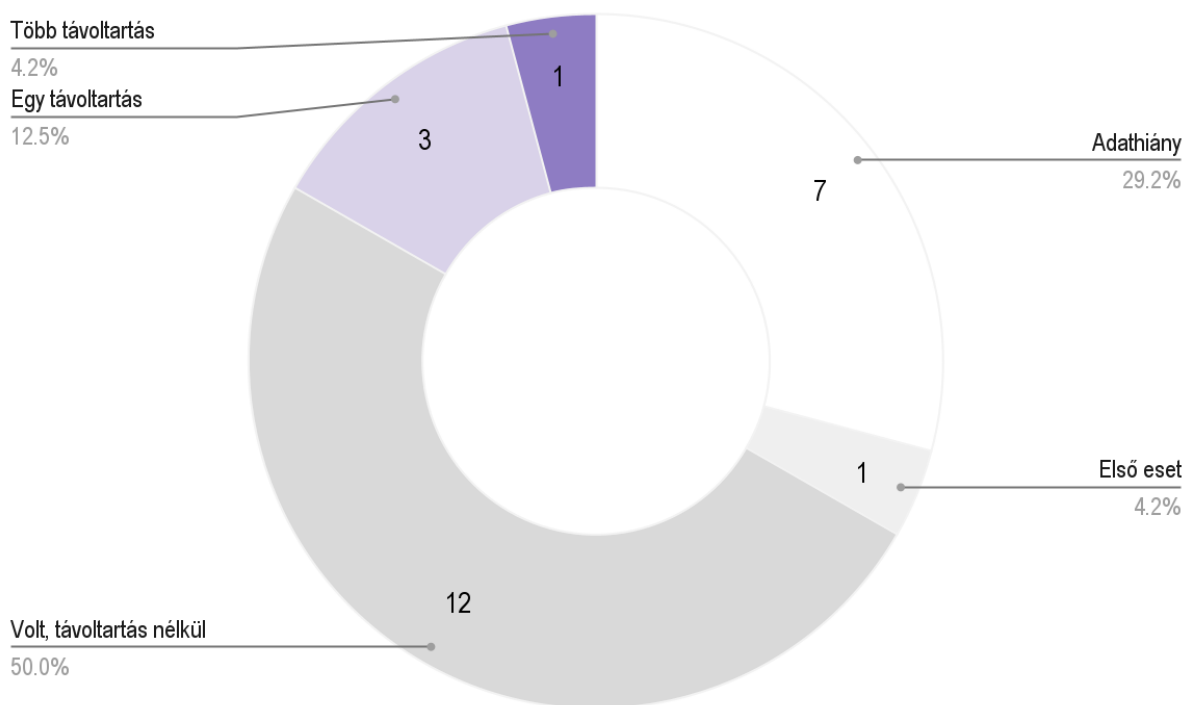
21. Ábra A háztartási erőszak erőszakos incidenseinek nemi megoszlása

7. Eszközzel elkövetett erőszak (J)

A háztartási erőszak mintájában két esetben használtak erőszakt, ami arányában 8,33 %. Ez magasabb, mint a teljes minta (6,61 %), vagy az intim partner erőszak (5,2 %) esetében. Emiatt a háztartási erőszak esetében az eskaláció és a magasabb súlyosság kockázata egyaránt nagyobb.

8. Az erőszak eszkalálódási hajlama

Az eszkalálódási hajlamra ebben a csoportban is jellemző, hogy az “első eset” és a távoltartás nélküli, több eset adj a minta zömét. Az egy, ill. több távoltartással rendelkező esetek hasonló, de kissé nagyobb arányban (16,7 %) szerepelnek itt, mint az intim partner erőszakban (13,7 %).

22. Ábra A háztartási erőszak erőszakos eszkalálódási hajlama

9. Az erőszak generalitása (K)

A háztartási erőszak generalitása még inkább csak a sértettre irányul, mint az intim partner erőszak. A paraméter módusza az 1, 18 esetben fordult elő ez az attribútum, ami 75 %. A sértetten kívül, de a családon belüli attribútum 5 alkalommal fordult elő (20,83 %). Az adathiány 4,1 %-os.

Ez alapján elmondható, hogy a háztartási erőszak szinte csak a sértettre irányul, rendkívüli módon személyes. A tény, hogy a minta nem tartalmaz olyan elkövetőt, aki családon kívül is erőszakos lett volna, nem alkalmas további következtetések levonására, mert alacsony az elemszám!

Sértetti jellemzők (L-P)

A sértetti jellemzőket összefoglalva közlöm.

A sértettek közt 8 férfi található, ez pontosan a minta egyharmada. Ez több férfi sértettet jelent, mint az intim partner erőszak sértettjei között, arányait tekintve. A sértettek életkora 53 év, ami jóval magasabb, mint az intim partner erőszak sértettjei. Az életkor tekintetében a szórás is magasabb, 21,51, a szélső értékek is jóval magasabbak, 15 és 80 év között változik a sértettek életkora.

A sértettek menekülési hajlama alacsonyabb, mindössze egyhatoda (4 eset) a csoportnak, szemben az intim partner erőszak kétszer ekkora számával. Ez alapján elmondható, hogy a háztartási erőszakból jóval kevésbé hajlamosak menekülni a sértettek. A vallomások módosításának paramétere alacsony megbízhatóságú. Mindössze 5 esetben módosították a vallomásukat a sértettek, az adathiány mértéke 12,5 %, a minta fennmaradó részében nem módosították vallomásukat a sértettek.

A sértettek szerhasználatát 4 főnél az alkohol, egynél pedig a poly-alkohol attribútum jelzi. Az adathiány magas, 79 %.

Elkövetői jellemzők (Q-U)

Az elkövetői jellemzőket szintén összefoglalva közlöm.

Az elkövetők többsége (19 eset, 79 %) férfi, a minta 5 női elkövetőt tartalmaz. Az elkövetők átlagéletkora 37,2 év, a szélső értékek 26 évtől 59 évig tartanak. Az adathiány 41,6 %. Az elkövetők nagy többsége (18 eset, 75 %) szerhasználó, mind a 18 esetben alkoholt abuzálnak, illetve egy esetben ezen kívül valamilyen más szert is (*poly-alkohol* attribútum).

Az elkövetők között egy büntetett előéletű van, és egyetlen elkövető sem fenyegetőzött öngyilkossággal.

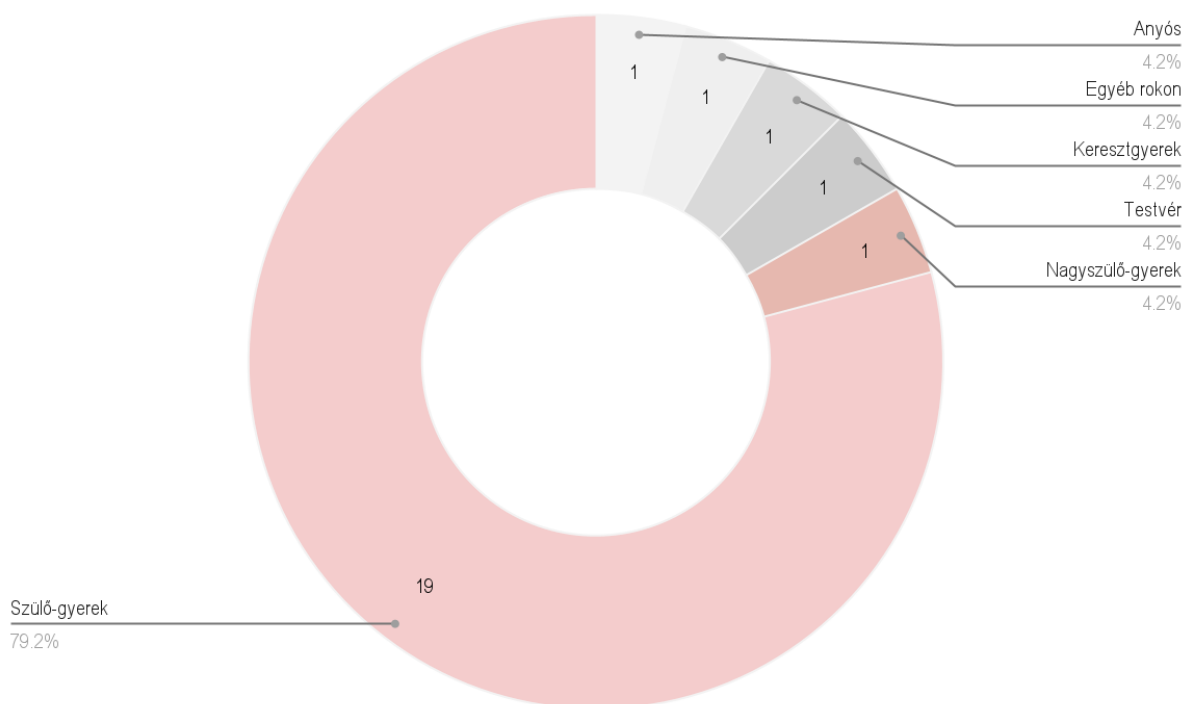
Diádikus jellemzők (V-AA)

A diádikus jellemzők egy részét szintén összefoglalva közlöm, mivel az adathiány rendkívül magas ezekre a paraméterekre.

A háztartásban élő gyermekek száma egy (4 eset) és kettő (4 eset) között változik. Az adathiány 66,6 %. A gyermekek egy (4 eset) illetve két kapcsolatból (1 eset) születtek. Az adathiány 79,1 % ennél a paraméternél.

A kapcsolat jellemzően hosszabb volt, mint az intim partner erőszak esetében (átlag 15,4 év). Az adathiány 54,1 %. A szélső értékek 10 hónaptól 47 évig tartanak. Két esetben 16 évig, egy esetben 26 ill. 27 évig, 3 esetben 33 évig, egyben 35 évig, illetve egy-egy alkalommal 41 és 47 év attribútumot vett fel a paraméter.

23. A kapcsolat jellege háztartási erőszak esetében (Y)

23. Ábra A háztartási erőszak kapcsolati jellegének megoszlása

Ahogy a 23. ábrán is látható, a háztartási erőszak szinte kizárólag a szülő-gyermek kapcsolat erőszakos eseteit tartalmazza. Ennek a kapcsolati típusnak akkora a túlsúlya, hogy adathiba, vagy mérési hiba nem okozhatta. A túlsúly okának felderítéséhez további kutatás szükséges.

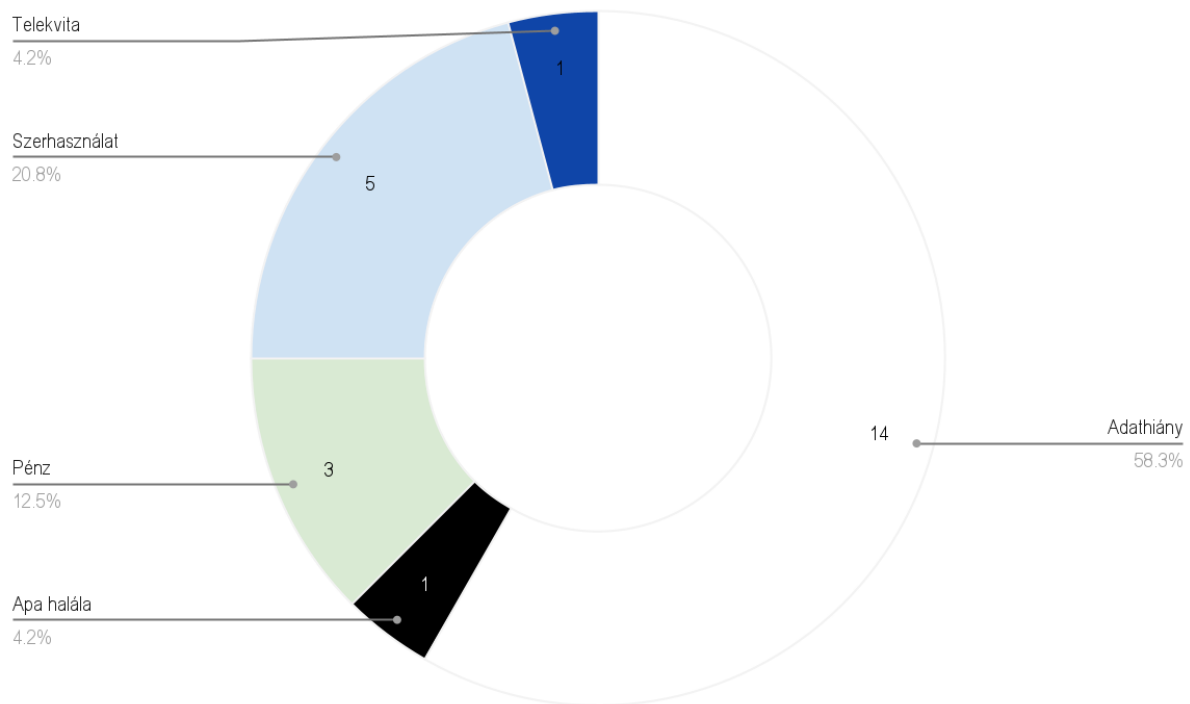
24. és 25. Az incidensek jelölt oka (AA) és az incidensek kezdete (Z)

Az adathiány mindkét paraméter esetében nagyon magas (58 és 70 %). Így mindkét paraméter értékei csak közelítő magyarázatot adhatnak az elkövetők motivációjára.

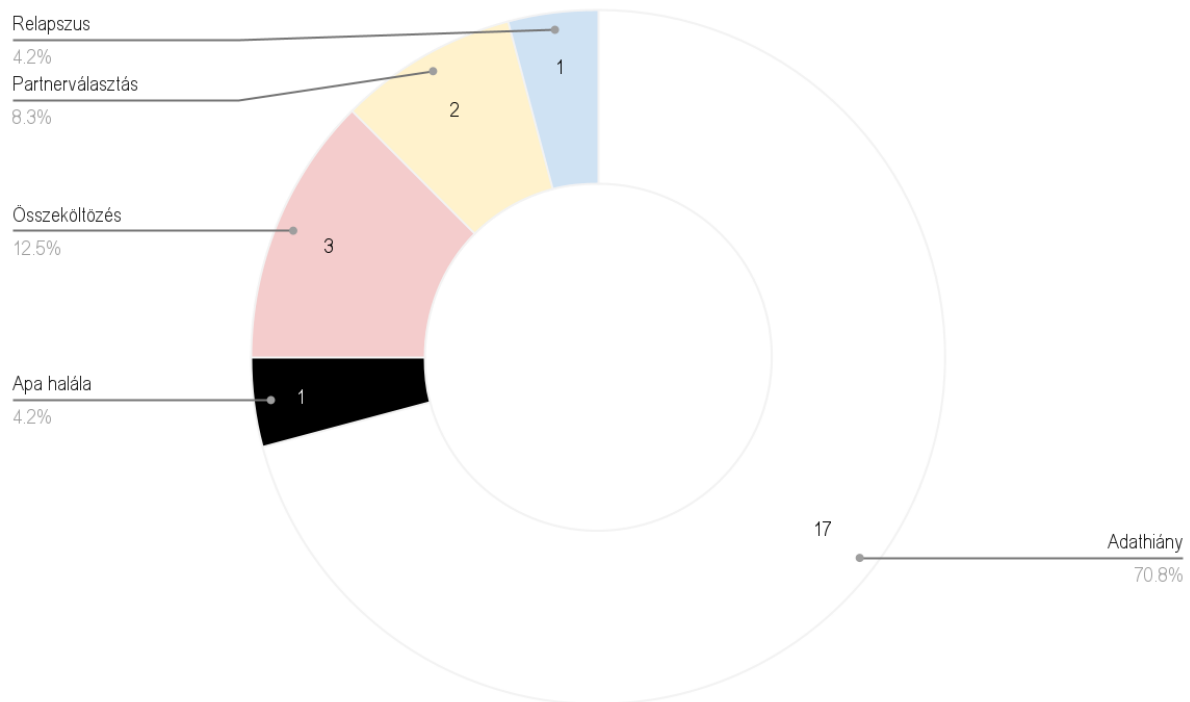
Ami nagyon fontos, hogy itt nem találkozni a engedetlenséghez hasonló indokkal. A partnerválasztás megjelenik, de ez esetben a szülők azt kifogásolták, hogy a gyermekük egyáltalán párt választ, nem a partner személye okozott problémát. Érdekes megjegyezni, hogy az apa halála, mint olyan személyé, aki megakadályozhatja az erőszakot, megjelenik mindkét paraméternél.

A fentiek valószínűsítik, hogy a johnsoni altípusokat nem érdemes a háztartási erőszak esetei között keresni, mert mivoltából fakadóan eltérő motivációs háttérrel rendelkeznek.

Eredmények

24. Ábra A háztartási erőszak erőszakos incidenseinek jelölt okai

25. Ábra A háztartási erőszak incidenseinek kezdeti okai

Randevú-erőszak (Dating Violence)

Ennek a diád csoportnak volt a legalacsonyabb az elemszáma, mindössze 2 eset tartozott ebbe a csoportba. Ez az elemszám túlságosan alacsony ahhoz, hogy lehetővé tegye a statisztikai jellegű elemzést, így inkább külön-külön mutatom be a két esetet.

757/2022 eset

Ez az eset egy féltékenység által kiváltott súlyos verés volt. A legmagasabb bejelentett súlyosság értéke 5 (súlyos, látható erőszak), az elkövető férfi (életkora ismeretlen, alkoholt abuzál, nem fenyeget öngyilkossággal, büntetett előélete nem ismert), a sértett nő (életkora 41 év, vallomását nem tudjuk, hogy módosította-e, szerhasználat nem ismert), az erőszak egyirányú, nemileg aszimmetrikus, időtartama ismeretlen. A sértett 3 (több mint 2) korábbi incidenst nevezett meg.

Az eset azért is érdekes, mert a sértett agyrázkódást és eszméletvesztést szenvedett el (a könnyű testi sértés megvalósult, azonban a rendszeresség nem), az elkövető eszközként egy gépjárművet használt (a sértett fejét egy autó karosszériájához verte), a sértett, miután eszméletét visszanyerte egy boltba menekült, majd az itt dolgozók értesítették a rendőrséget.

A felek közötti kapcsolat időtartama nem ismert, ahogyan a gyermekek száma sem. A kapcsolatból mindössze annyit tudni, hogy sem házastársi, sem élettársi kapcsolat nem volt (Már?) a felek között. Az eset nagymértékben adathiányos, azonban rámutat arra, hogy a randevú-erőszak fogalmi meghatározása miatt az olyan kapcsolatokat is magába foglalja, amelyek nemhogy a házasság, de még az élettársi kapcsolat jogi védelmét sem kapják meg. Az ilyenekben még könnyebb visszaélni a fizikai-, vagy anyagi erőfölénnyel.

1598/2023 eset

Ez az eset hasonló az előzőhöz. A felek között nem állt fenn sem házastársi, sem élettársi kapcsolat. A kapcsolatban nincs gyermek. Hossza kb. 7 hónap volt, azonban a felek nem értettek egyet abban, hogy mikor ért közöttük véget a kapcsolat.

Az erőszak legmagasabb bejelentett súlyossága 3, az erőszakos incidensek időtartama kb. 2 hónap volt, a sértett 5 korábbi incidenst nevezett meg (több mint 4 alkalom), az erőszak egyirányú, nemileg aszimmetrikus. A sértett nő, pontos életkora nem ismert de fiatalabb az elkövetőnél, szerhasználat is ismeretlen. Vallomását nem módosította, menekülni sem próbált. Enyhe értelmi fogyatékos. Az elkövető férfi, életkora 66 év, alkoholt abuzál, büntetett előéletű, öngyilkossággal nem fenyeget. Alkalmi munkákból él, illetve (időnként?) hajléktalan. Az incidensek oka nem jelölt. Amikor a sértett szakítani akart vele, erőszakossá vált. Kapcsolatuk során többször megpróbálta ellenőrizni is a sértettet, aki ezt sérelmezte, majd másik partnert választott magának.

Diszkusszió

Ahogy az eredményeket, azok megvitatását is a diádikus csoportosítás alapján végzem. Ezek után következnek a minta egészére vonatkozó általános megjegyzések.

Intim partner erőszak

A vizsgálat nullhipotézisét nem erősítették meg az adatok. A minta mért eredményei között vannak szignifikáns összefüggések. Így a kiegészített alternatív hipotézist kellett megvizsgálnom. A hipotézis számszerű követelményeinek 4 esett tett maradéktalanul eleget. Egy esetet pedig határesetként azonosítottam. A hipotézisnek megfelelő ügyszámú esetek a következők: 5694/2023, 6217/2023, 755/2022, 448/2022, 1573/2023. Ezek az esetek feleltek meg Johnson kényszerítő-kontrolláló altípusának. A kiegészített alternatív hipotézis:

1. Intim partner erőszak, azaz az *Intim partner erőszak* (AC) paraméter attribútuma *igen*.
és
2. Elkövetője férfi, azaz az *Elkövető neme* (Q) paraméter attribútuma *férfi*.
és
3. Nemileg aszimmetrikus, azaz a *Nemi szimmetria* (H) paraméter attribútuma *aszimmetrikus*.
és
4. Viszonylag súlyos, azaz a *Legmagasabb bejelentett súlyosság* (C) paraméter attribútuma az intim partner erőszak mediánjánál (3) *nem alacsonyabb*.
és
5. Hajlamos eszkalálódásra, azaz az *Eszkalálódási hajlam* (I) paraméter attribútuma az intim partner erőszak móduszánál (2) *nem alacsonyabb*.
és
6. Az az oka, hogy a sértett megszegte az elkövető által felállított szabályokat, azaz az *Incidens megjelölt oka* paraméter (AA) attribútuma a *engedetlenség*.

Ügyszám	Legmagasabb bejelentett súlyosság	Eszkalálódási hajlam
5694/2023	2	2
6217/2023	3	3
755/2022	4	2
448/2022	3	2
1573/2023	4	2

Az 5694/2023 ügyszámú eset különösen érdekes, mert a sértettje kiskorú, aki nem tett vallomást. Az anya azonban igen, és ő volt az egyetlen az alcsoport tanúi közül, aki módosította is a vallomását, amelyben elmondta, hogy nem élnek megfélemlítve, és a férje csak *“nevelési célzattal”* ütötte meg a fiát, aki nem volt hajlandó elvégezni a számára előírt munkát. A fenti tanúvallomás miatt gondoltam úgy, hogy az eset megfelel a *“engedetlenség”* kritériumának, mivel a kiskorú sértett nyilvánvalóan megsértette az apa szabályait, aki ezért cserébe megütötte. Az irodalom többször is hivatkozik a gyermekek védelmére, mint a feljelentést, cselekvést kiváltó okot az anyák részéről, még akkor is, ha a saját sérelmükre elkövetett bűncselekmények miatt nem is tesznek semmit.⁹³

Az eszkalálódási hajlam értéke szintén kérdéses lehet a fenti táblázat alapján. Egyrészt úgy gondolom, hogy a statisztikai hibahatáron belül van az eltérés mértéke (0,0512), másrészt a paraméter operacionalizása egy nagyon széles tartományban mozog, így egy ekkora eltérés megengedhető. Ugyanakkor, ha szigorúan vesszük a csoport definícióját a johnsoni leírás alapján, akkor a súlyosságot, az időtartamot és a megnevezett incidensek számát is figyelembe kell vennünk. Sokatmondó, hogy a megnevezett incidensszámok vagy adathiányosak (3 eset), vagy első incidensről számolnak be (2 eset), annak ellenére, hogy a tanúvallomásban - egy másik alkalommal - minden sértett arról számolt be, hogy már többször is került sor erőszakra, egy esetben távoltartásra is. Az erőszakos incidensek gyakorisága és időtartama szintén beszédes.

Ügyszám	Erőszakos incidensek gyakorisága	Időtartama (hónap)
5694/2023	Adathiány	2
6217/2023	365	180
755/2022	52	2
448/2022	30	24
1573/2023	30	24

A kódolásból is látszik, hogy a gyakoriság legalább rendszeres, illetve heti vagy napi rendszerességű volt, ezen kívül legalább három esetben évek óta fennállt, illetve a teljes intim partner erőszak minta legmagasabb értéke (15 év) is ebben a csoportban szerepel. Az erőszak generalitásának magas értéke (Az 5 esetből álló csoport átlaga 1,8, a minta egyetlen, családon kívül is erőszakos elkövetője ebbe a csoportba került.) szintén a hipotézis igazsága mellett szól.

⁹³ Meg kell jegyezni, hogy az eset ellentmondásos. A sértett édesanyja egy korábbi vallomásában úgy nyilatkozott, hogy őt is bántotta az elkövető. Később úgy módosította a vallomását, hogy csak a gyermeket ütötte meg. A házasságból két gyermek született. A másik gyermek bántalmazásáról nincs információnk.

Első ránézésre a sértetti jellemzők nem árulnak el semmi rendkívülit: az átlagéletkor 35,5 év, majdnem pontosan a Garai által meghatározott két legfőbb sértetti korcsoport között.⁹⁴

A sértettek közül kettő azonban már megpróbált elmenekülni, és csak egy módosította a vallomását, amely inkább arra utal, hogy a sértettek már a *“kilépési fázisban”* vannak,⁹⁵ ami hosszú távú erőszakot sejtet. Az elkövetői jellemzők még jobban kidomborítják, hogy kompetens erőszakos elkövetők tartoznak az alcsoportba. Figyelemre méltó, hogy mindegyik elkövető fiatalnak számít, ami tradicionálisan nagyobb hajlamot feltételez az erőszakra, Kuncz megfigyelése alapján ahogyan nő az életkor úgy csökken a hajlam és a képesség az erőszakra, míg ezzel párhuzamosan a súlyosság nő. A minta egyetlen büntetett előéletű elkövetője is bekerült az alcsoportba. Érdekes színfolt az öngyilkossággal fenyegető elkövetők egyike, aki bekerült az alcsoportba, míg a másik két hasonló jellemzővel rendelkező elkövető nem, mivel nem felelt meg annak a feltételnek, hogy nyíltan közöljék a engedetlenséget, mint a bántalmazás okát. Ugyanakkor, az öngyilkossággal való fenyegetőzés a diszfórikus/borderline elkövető típusának indikátora, míg a magas generalitású erőszak és a büntetett előélet az általánosan erőszakos/antiszociális elkövető típust jelzi.⁹⁶ Ami azt sugallja, hogy ezekkel a jellemzőkkel rendelkező elkövetők, noha nem kerültek bele az alcsoportba, valószínűleg szintén kényszerítő-kontrolláló erőszakot alkalmaznak az áldozatukon. Szintén Collins kompetens erőszakos elkövető fogalma mellett szól, hogy két esetben az elkövetőnek nem volt szüksége semmilyen szerre, hogy leküzdje az erőszakkal járó érzelmi feszültséget, két esetben adathiányt, míg egy esetben csak általánosan megnevezett *“drogot”* használt az elkövető.

Ügyszám	Elkövető életkora	Szerhasználat	Büntett előélet	Öngyilkossággal fenyeget
5694/2023	Adathiány	Adathiány	Adathiány	Nem
6217/2023	37	Adathiány	Adathiány	Igen
755/2022	26	nincs	Adathiány	nem
448/2022	37	drog	igen	nem
1573/2023	40	nincs	nem	nem

Ha 4 elemmel számolunk, akkor a kényszerítő-kontrolláló altípus 4,21, ha öttel, akkor 5,26 %-al van jelen a mintában. A hipotézis eredeti verziója szerint, ha a engedetlenség kritériumát nem veszem fel a hipotézis feltételei közé és engedélyezem az eszkálcio szempontjából adathiányos eseteket is, a mintából 45 eset teljesíti a feltételeket. Ez a minta 47,36 %-a, azaz majdnem a fele!

⁹⁴ Garai (2021) p. 218

⁹⁵ Rusbult & Martz (1995)

⁹⁶ Az elkövető tipológiákhoz bővebben lásd: Holtzworth-Munroe & Meehan (2004) és White & Gondolf (2000).

A kényszerítő-kontrolláló erőszak altípusa egyértelműen azonosítható

A típus, amit Johnson intim terrorként, később kényszerítő-kontrolláló erőszakként azonosít, egyértelműen felismerhető a mintában. A külföldi kutatásoktól eltérően, itt közvetlenül a sértettek, illetve egyéb tanúk adnak megdöbbenően pontos leírást az altípusról. Természetesen felmerülhet, hogy a leírást adók ismerik a johnsoni elméletet, azonban ennek valószínűsége csak elméleti. Nehéz elképzelni - noha, természetesen lehetséges - hogy egy ózdi, vagy encsi, magyarul is nehézkesen olvasó, többműszakos fizikai munkát végző, vagy több gyermeket ellátó sértett, nehezen beszerezhető, amerikai társadalomtudományi műveket olvasna. Az intim terror jelenségének leírását meglepő konzisztencia jellemzi: az érintettek úgy beszélnek, mintha ismernék a jelenség feltételezett jellemzőit. Szintén nehéz elképzelni, hogy több, egymástól messzire lakó, és egymást nem ismerő sértett egyeztetette volna a vallomását, csak azért, hogy egy esetleges társadalomtudományi kutatás adatai egybevágnak. A leírások alapján a típus elkövetői teljes mértékű uralomra törekednek a partnerük felett, az erőszak csak annak eszköze, hogy ezt az uralmat fenntartsák. Ez egészen konkrét és egyszerű fizikai korlátokat is jelenthet (pl. A eset), de a legaprólékosabb utasításokat is magába foglalhatja (pl. D eset). Johnson helyesen azonosította, hogy az ilyen jellegű erőszak elkövetője először ismerteti a szabályokat (amik természetesen a sajátjai), majd folyamatosan nyomon követi, megfigyeli a partnerét, hogy ha az nem a szabályoknak megfelelően cselekszik, megbüntethesse.

A eset

“Kérelmező a kérelmezett által meghatározott rend szerint volt köteles élni, a házat csak a kérelmezett engedélyével, meghatározott céllal hagyhatta el, adott időre vissza kellett érnie, ha késett, a kérelmezett felelősségre vonta. A kérelmező szobájának ablakát kérelmezett csavarokkal rögzítette, nehogy a kérelmező megszökjön. A szoba ablakát csak a kérelmezett engedélyével, a csavarok kihajtását követően lehetett kinyitni, szellőztetést követően azt ismét csavarral kellett rögzíteni. Kérelmező a saját keresményével, a gyerekek után kapott családi pótlékkal, önállóan nem rendelkezhetett azt az ingatlanban lakók közösen felélték. ...Kérelmező előadta, hogy kérelmezett szabadságát korlátozta, a legkisebb kihágásért is büntetést kapott: vagy kiabált vele, vagy megverte.”

B eset

“Első bántalmazás x évvel ezelőtt kezdődött és folyamatos volt mostanáig. Hazafelé tartva a terhelt többször is félreállt és ütlegetni kezdte a sértettet. Amikor a közlekedési lámpa tilos jelzésénél a terhelt a járművel megállt, akkor a sértett kinyitotta a jármű hátsó ajtaját és a [épület] portájára bemenekült és ott segítséget kért. [A sértett gyermekei] egybehangzóan elmondták még, hogy édesapjuk ... többször megfenyegette az édesanyjukat, hogy bántalmazni fogja, ha nem úgy tesz, ahogyan ő akarja.”

C eset

“Ha bármi olyat csinálok, ami neki nem tetszik, akkor szokott bántani. Ilyenkor ellök, megszorít a karomon, elgáncsol stb. Verbálisan szinte napi szinten lekicsinylő, megalázó megjegyzéseket tesz rám.”

D eset

“Az elején jó volt a kapcsolatunk, de az összeköltözésünk után teljesen megváltozott. Rendszeresek lettek a bántalmazások. A szóban történő veréssel fenyegetés napi rendszerességgel történt. Összesen x hónapot éltünk együtt. Sajnos heti szinten többször is bántalmazott fizikailag ezért a szóbeli fenyegetéseit is komolyan vettem. Annaira félttem tőle, hogy senkinek nem mertem szólni. Sajnos előfordult olyan is, hogy indokolatlan féltékenykedés miatt bántott. A telefonomat rendszeresen átnézte. Tegnap este döntöttem el, hogy véget vetek ennek. Tegnap azért rángatott meg, mert a testvérét nem köszöntöttem fel a születésnapja alkalmából. Fogytékosnak és semmirevalónak hívott.”

Látható, hogy amit a sértettek mondanak, megegyezik a kényszerítő-kontrolláló erőszak Johnson és mások által is azonosított jellemzőivel.

1. *[az intim terrort] “meghatározza a törekvés, hogy az elkövető teljes mértékben dominálja partnerét és általános uralma alatt tartsa a kapcsolatot.”⁹⁷*
2. *“Különösképpen, a kényszerítő-kontrolláló erőszak azt a fizikai erőszakot foglalja magába, amely abban az általános indítékban gyökerezik, hogy az elkövető hatalmat és kontrollt gyakoroljon a partnere felett”.⁹⁸*
3. *“Ismétlődő fizikai vagy szexuális támadás a kényszerítő kontroll kontextusában.”⁹⁹*

Érdekes megjegyezni, hogy a klasszikus szocio-kriminológiai áldozati tényezők nem tűnnek érvényesnek az altípus sértettjeire nézve. A C és D eset sértettjei (mindketten szellemi dolgozók) sokkal jobb szocioökonómiai jellemzőkkel rendelkeztek, mint az A vagy a B eset sértettjei (mindketten háztartásbeliek). Mégis, ugyanolyan, totális kontroll alatt éltek.

⁹⁷ Johnson & Leone, 2005, p. 323

⁹⁸ Nielsen et al. (2016)

⁹⁹ Campbell & Humphreys, 1993, p.52

Kétirányú intim partner erőszak

A kényszerítő kontrolláló erőszak altípusának tipikus, egyirányú erőszakán kívül, a minta kétirányú erőszakot is tartalmazott. A második, alternatív hipotézisem a johnsoni tipológia szerint kétirányú, általában enyhébb, kevésbé eszkalálódó, ún. szituatív párkapcsolati erőszakhoz kapcsolódott. A minta 9 darab kétirányúan erőszakos diádot tartalmazott. Erre a 9 diádra alkalmazva a második alternatív hipotézist, vagyis:

1. Intim partner erőszak, azaz az *Intim partner erőszak* (AC) paraméter attribútuma *igen*.
és
2. Elkövetője férfi vagy nő, azaz az *Elkövető neme* (Q) paraméter attribútuma *férfi* vagy *nő*.
és
3. Nemileg szimmetrikus, azaz a *Nemi szimmetria* (H) paraméter attribútuma *szimmetrikus*.
és
4. Viszonylag enyhe, azaz a *Legmagasabb bejelentett súlyosság* (C) paraméter attribútuma az intim partner erőszak összesített átlagánál (2,8804) *nem magasabb*.
és
5. Kevésbé hajlamos eszkalálódásra, azaz az *Eszkalálódási hajlam* (I) paraméter attribútuma az intim partner erőszak összesített átlagánál (2,0512) *nem magasabb*.
és
6. Nem az az oka, hogy a sértett megszegte az elkövető által felállított szabályokat, azaz az *Incidens megjelölt oka* paraméter (AA) attribútuma *nem engedetlenség* (hanem bármi más).

Ezeknek a feltételeknek mindössze egyetlen diád, a 6180/2023 ügyszámú eset felel meg. Így a hipotézist nem támasztották alá az adatok, a szituatív párkapcsolati erőszak nem található meg a mintában, mint csoport, többségben pedig végképp nincs. Mi lehet ennek az oka?

A kilenc darab, kétirányú erőszakot tartalmazó esetet érdemes egyenként is megvizsgálni. A legszembetűnőbb, hogy nem feleltek meg a viszonylag alacsony súlyosság, és a kétirányú erőszak kritériumainak. Ez utóbbi oka lehet, hogy a női elkövetők hajlamosak minimalizálni a saját erőszakukat, tekintve, hogy kevésbé veszélyes. A férfi sértettek csökkent hajlandósága a velük szemben elkövetett erőszak jelentésére erősen valószínűsíthető, annak ellenére, hogy az irodalom ellentmondásos ebben a kérdésben. A súlyosság szintén kérdéses elem, hiszen ahogyan Straus és maga Johnson is jelezte, a súlyosság önmagában nem elégséges kritériuma egyik altípusnak sem. Így az eredmények nem egyértelműek.

Az alábbiakban használni fogom a diádikus súlyosság kifejezést, ami a pár legmagasabb bejelentett súlyosság paraméterének átlaga. (Pl. az egyik sértett-elkövető legmagasabb bejelentett súlyosság értéke 5, míg a másiké 4, ennek átlaga 4.5, így a diádikus súlyosság 4.5)

1565/2022 eset

Ez az eset majdnem mindenben megfelelt a szituatív párkapcsolati erőszaknak, a súlyosságot kivéve. Egy idősebb nő és egy fiatalabb férfi élettársi kapcsolatában került sor az erőszakra. Az erőszak időtartama rövid (1 hónap), a gyakorisága viszonylag alacsony (4/év), egyikük sem használ szert, a diádra jellemző legmagasabb súlyosság 3 (pofon), az erőszak kétirányú. Diádikus jellemzőik: két évet tartó élettársi kapcsolat, az incidensek az egyik fél külföldi munkavállalásától datálhatók, a jelölt ok pedig a féltékenységek. *Ez az eset majdnem tökéletes szituatív erőszak, azonban nem felelt meg a súlyossági kritériumnak.*

1623/2022 eset

Ez az eset különleges. A kétirányú erőszak legmagasabb súlyosságát (4.5) ez az eset adja. Egy 44 éves nő és egy 45 éves férfi alkotja a diádot. Az erőszak a férfi részéről gyakoribb (30/év), mint a nőéről (4/év), de határozottan kétirányú. Távoltartásra eddig nem került sor, de már volt korábban erőszakos incidensük. (Eszkalálódási hajlam = 2) Mindketten abuzálnak alkoholt; a férfi más szert is használ. A kapcsolat élettársi, nagyon hosszú (15 év), de epizodikus szakításokkal tarkított, az erőszak megjelölt oka a szerhasználat. Az eset megfelel a kölcsönös erőszakos kontroll johnsoni leírásának: mindkét fél erőszakos, mindkét fél uralomra törekszik a kapcsolatban. A kapcsolatban van egy gyermek is, a nő előző kapcsolatából, de őt egyik fél sem bántotta, így az erőszak generalitása alacsony. Ezt a csoportot nehéz operacionalizálni, azonban erős jelzés a típus létezésére és vizsgálhatóságára.

1879/2023 eset

Ez az eset a fentihez hasonló. A közös, diádikus súlyosság magas (3.5), a gyakoriság viszonylag alacsony, de rendszeres (4/év), az időtartama hosszú (2 év). Fiatalabb nő (32 éves), idősebb férfi (47 éves) diád. Mindketten alkoholt abuzálnak, az erőszak kezdete a közös gyermek születése, megjelölt oka a gyermekfelügyelet. Szintén hosszú kapcsolat (10 év), úgyszintén epizodikus szakításokkal. Az eset szintén tipikus a kölcsönös erőszakos kontrollra nézve, azonban itt tetten érhető a motivációelméleti feltétel. Mi van, ha ez a diád valójában nem általános kontrollra törekszik egymás fölött, hanem tényleg "csak" a gyerekért harcol? Ugyanakkor ez felveti azt a kérdést is, hogy vajon maga a gyermek nem puszán eszköz-e a másik fél feletti kontroll megszerzésének érdekében?¹⁰⁰ Ez a diád szintén markáns jelzője annak, hogy léteznek kölcsönösen erőszakos párok, akik hosszú távú, súlyos erőszakot követnek el.

219/2022 eset

Ez az eset rendelkezik a legmagasabb egyéni súlyossággal az intim partner erőszak mintájában (5), a pár diádikus súlyossága (4) szintén magas. Az eset különösen érdekes, mert a férfi nem tagadta a bűncselekményt, a nő pedig szintén erőszakos volt.

¹⁰⁰ Galántai és mtsai. (2019)

A diád fiatal (A férfi 27 éves, a nő 24.), 3 közös gyermekük van, a férfi alkoholt abuzál, a kapcsolat öt éve tart. Az erőszak megjelölt oka a férfi szerhasználata. Ez az eset inkább egy születőben lévő erőszakos ellenállásnak tűnik, mint kölcsönös erőszakos kontrollnak, vagy szituatív erőszaknak. A kapcsolat idejéhez (5 év) képest sok gyermek (3) Johnson szerint jó indikátora a kényszerítő-kontrolláló erőszaknak, amely előfeltétele az erőszakos ellenállásnak.¹⁰¹

2937/2023 eset

Ez az eset egy fiatal pár szimmetrikus erőszakát írja le. A nő 26 éves, a férfi pontos korát nem ismerjük, de inkább valószínű, hogy a nőhöz hasonló korú. Az eset azért különleges, mert a tanúvallomások egybevágnak, 3 incidenst neveznek meg mindketten, a kapcsolat viszonylag rövid (kevesebb mint 1 év), mindkettőjük szerhasználata negatív, az erőszak oka a közös gyermek születése, és az incidensek is innentől datálódhatnak. Látszólag ez egy nem kívánt terhesség története, azonban a férfi elmondja a tanúvallomásában, hogy a nő nem tartotta magát a megegyezésükhöz (miszerint a szülés után elmegy dolgozni), így akár egy kényszerítő-kontrolláló erőszak is lehet, vagy egy kezdődő erőszakos ellenállás. A diád szocioökonómiai helyzete különösen jónak mondható, így a férfi tanúvallomása sokatmondó.

463/2023 eset

Ez az eset azért különleges a jogalkalmazás szempontjából, mert a sértett feljelentését arra hivatkozva utasították el, hogy az erőszak kölcsönös. A súlyossága szimmetrikusan 3, és az rendszerességet tekintve is egybevágnak a beszámolók (kétheti gyakoriság). Az eset adathiányos, így nem ismerjük (többek közt) a kapcsolat hosszát sem, azonban azt igen, hogy született egy közös gyerek, és az erőszak jelölt oka ennek a gyermeknek a felügyelete.

586/2023 eset

Ez az eset szintén adathiányos. A diádikus súlyosság 2.5, az első esetnek írja le mindkét fél. Egyikőjük sem abuzál semmit, a kapcsolat élettársi kapcsolat, 5 éve tart. Az incidensek jelölt oka a pénz, az erőszak az összeköltözéskor kezdődött. Nem áll elég adat rendelkezésre ahhoz, hogy tipizálni lehessen az esetet.

747/2023 eset

Ez az eset szintén hiányos adatokkal rendelkezik. A diádikus súlyosság 3, a gyakoriság rendszeres, de mindkét fél első alkalomként írja le az erőszakos incidenst. Egyik fél sem számol be szerhasználatról, az élettársi kapcsolat két éve tart, egy közös gyermekkel. Az incidensek jelölt oka itt is a pénz. Ezt az esetet szintén nem lehet magabiztosan besorolni, mert nincs elég adat.

¹⁰¹ Az NVAWS adatait idézi Johnson (2008) p. 36

Ezek után felmerülhet a kérdés, hogy az intim partner erőszak nagy többsége, amely sem a kényszerítő-kontrolláló alcsoportba nem sorolható be, viszont úgy tűnik, hogy nem is szituatív erőszak, vagy valamelyik másik johnsoni csoport. Természetesen ennek a kérdésnek a megválaszolása további kutatást igényel, azonban a jelen adatokból is lehetséges előzetes elképzeléseket kialakítani. Ez azonban az elméleti háttér megváltoztatását igényli.

A párkapcsolati erőszak mint spektrum

A fenti adatok alapján látható, hogy az intim partner erőszak valójában egy spektrum, egy több elemű skála. Ez azt jelenti, hogy bár morfológiájukban, azaz megjelenésükben különböznek, a johnsoni altípusok elkövetői azonos motivációval rendelkeznek, és valójában csak *mértékükben* térnek el.

Az intim partnerek közötti erőszak oka minden esetben valamilyen *nézeteltérés*, egyszerű magyar szavakkal az, hogy az egyik fél mást akar, mint a másik. Ez lehet egy egészen banális, hétköznapi dolog (pl. az egyik fél nem akar elmosogatni, míg a másik fél viszont azt akarja, hogy a partnere elmosogasson) azonban sokkal fajsúlyosabb kérdés is (mint pl. Kié legyen a gyermek kizárólagos szülői felügyelete?). Ahogyan az adatok is bizonyították, Johnson egyik feltételezése, a partnerkapcsolaton belüli abszolút uralomra való törekvő férfi partner, létező jelenség. A többi altípus azonban lényegileg nem különbözik ettől. A különbségük mindössze *annak mértékében rejlik, hogy mekkora szabadságot engedélyeznek a partnerüknek*. A szituatív párkapcsolati erőszak elkövetői például sokkal nagyobb szabadságot engedélyeznek partnerüknek (pl. Nem büntetnek azért, ha a partnerük elköltözik tőlük), azonban náluk is tetten érhető az alapvető mechanizmus: ha a teljes kapcsolatot nem is, de egy-egy döntési helyzetet tekintélyelvű rangsorolási kapcsolat alapján hoznak meg. Az erőszak kétirányúsága arra mutat rá, hogy bizonyos elvárásrendszerek kialakításától (pl. a férfi adja haza a pénzt, vagy legalábbis egy részét, ne abuzálja az alkoholt, vagy úgy igyon, ahogyan a partnere is elfogadja, teljesítse házastársi kötelezettségét, i.e. szeretkezzen rendszeresen a párjával, stb.) a nők sem mentesek. Ami teljesen természetes, ha a diádikus kapcsolatot olyan felek közös vállalásának tekintjük, ahol mindkét félnek vannak elvárásai. Ha ezek nem egyeznek, abból baj lesz.

Az erőszak eszkalációjára, azaz arra a jelenségre, hogy az erőszakos párkapcsolatok nem indulnak nyíltan erőszakosnak, hanem csak később válnak azzá, magyarázatot adhat a fenti elmélet. Az erőszak ugyanis *csak akkor jelenik meg*, ha a diád két tagja mást akar. Egészen addig, amíg a diád tagjai ugyanazt akarják, nincs szükség erőszakra. Részben ezzel magyarázható, hogy nagyon változatos, hullámszó az eszkaláció az erőszakos párkapcsolatokban. Ha a diád résztvevőinek akarata, célja megegyezik, nincs szükség erőszakra, sőt, a pár még boldog is lehet. Ez magyarázatot adhat a jól ismert honeymoon jelenségre is. Azonban ahogy megjelenik valami, ami eltérést okoz a két fél akaratában, feszültség keletkezik, amelyből erőszak születhet.

Az intim partner erőszak fejlődési modellje

A Johnson-féle tipológia egyik hiányossága annak statikus jellege. A modell ugyanis azt feltételezi, hogy az altípusok egymástól diszkréten elkülönülnek, és statikusak (legalábbis a vizsgálat időpontjában), azaz változatlanok maradnak; nincs fejlődés a modell keretei között. Ez részben az elkövető tipológiák pszichopatológiai háttéréből fakadhat, amely stabil a diagnózis fogalmán alapul. Magyarul: ha van egy bizonyos fajta elkövető, akkor ő a rá jellemző erőszakot fogja végrehajtani, amíg meg nem hal. Következésképp, ha van egy kényszerítő-kontrolláló erőszakot végrehajtó elkövetőnk, akkor ő minden partnerét kényszeríteni-kontrollálni fogja. Egyes partnerek számára ez nem okoz problémát (nincs erőszak), mások számára igen (kölsönös erőszakos kontroll, erőszakos ellenállás); de az elkövetőn lényegében nem változtat.

Ha azonban dinamikus folyamatként tekintünk az elkövető tanulási folyamatára, akkor könnyen lehet, hogy a modell statikussága sem tartható. Mások is felvetették már, hogy az intim partner erőszak tanult viselkedés.¹⁰² Ebből következik, hogy a johnsoni altípusok egymásba alakulása magyarázható lenne ezzel a tanulási folyamattal. Így a kevésbé súlyos, kevésbé eszkalálódó szituatív párkapcsolati erőszakból válhat kényszerítő kontrolláló erőszak. Nem ismert előttem az az irodalom, amely feltárja, hogy mikor jelenik meg legkorábban a kényszerítő kontrolláló erőszak, hogyan tesznek szert az elkövetők a kivitelezéséhez szükséges képességekre, vagy társas skillekre. Collins mikroszociológiai megközelítése, amely mind az áldozati, mind az elkövetői profil kialakulását társas tanuláshoz köti, magyarázatot szolgáltat a változásra. Azonban a változás, vagy fejlődés nem magától értetődő, vagy legalábbis nem feltételezhető, hogy automatikusan végbemegy. Lehetséges, hogy a diádok egy része megreked a fejlődés valamely fokán, és onnan nem lép tovább. Így magyarázhatóvá válik, hogy a mintában szereplő esetek döntő többsége (82, ill. 81 diád) nem sorolható egyértelműen egyik csoportba sem. Feltételezésem szerint egész egyszerűen megtaláltak egy *“egyensúlyi állapotot”* és így alkalmazkodtak a helyzethez. A nem adathiányos diádok közötti kapcsolat átlagos hossza 10,2 év. Ez rendkívül hosszú idő. Feltételezhető lenne, hogy egy bizonyos idő után a diád ne *“fejlődjön”*, azaz statikussá váljon a két fél kapcsolata.

Az általános megfigyelés, miszerint az erőszakos cselekedetek gyakorisága az életkor növekedésével arányosan csökken, megmagyarázhatja azt is, hogy miért áll be ez a, mégoly kellemetlen, de egyensúlyi állapot. A felek beletörődnek a sorsukban; napjaikba belesimul az erőszak; egy egész életet le lehet így élni. Az időskorú sértettek ellen elkövetett súlyos erőszakos, vagy akár terminális cselekmények a kivételek, amelyek nem erősítik a szabályt, hanem annak meglétét bizonyítják.

A fentiekből levonható végkövetkeztetés tehát a következő: az intim partner erőszak diádikus kapcsolata nem statikus, hanem dinamikus. Oka a partnerek akaratának különbsége. A mintában is

¹⁰²Lásd például: Copp et al. (2019), Fink (2014) és Bevan & Higgins (2002)

felismerhető altípusok között mindössze annyi a különbség, hogy a felek milyen mértékű szabadságot engedélyeznek egymás számára. A felek személyisége, így akarata is változik az idővel. Lehetséges, hogy a ketjük közötti kapcsolat egyensúlyi állapotba kerül, ami nem szünteti meg az erőszakot, de felismerhetővé és így elfogadhatóvá teszi. Az eskaláció veszélye azonban egészen addig fennmarad, amíg a diádikus kapcsolat tart.

Az elmélet kiegészítésének következményei

Az elmélet ily módon való kiegészítése - bár kézenfekvőnek tűnik - mélyreható változásokat jelent a jogalkalmazásban és az igazságszolgáltatásban. Ha igaz, amit a kiegészített elmélet feltételez, akkor az intim partner erőszak kezelése csak részben, teljes megoldása pedig egyáltalán nem lehetséges büntetőjogi eszközökkel. Eltekintve a jogalkalmazás már ismert buktatóitól - a sértetti közrehatástól kezdve a téves minősítéseken keresztül a végrehajtás nehézségeiig - a jelenség túlnyomó többsége, jellegéből fakadóan, ellenáll a büntetőjogi megközelítésnek. Ez pedig azon a feltételezésen alapszik, hogy a sértett egyértelmű és eltökélt szándékkal rendelkezik arra, hogy az őt abuzáló, bántalmazó elkövetőt a törvény erejével megbüntesse, önmagát pedig intim partnerből különálló, függetlenül cselekedni képes személlyé alakítsa, azzal, hogy a kapcsolatból kilép. A fenti adatok azonban azt sugallják, hogy az intim partner erőszak újra meg újra megjelenve, időnként fellángolva vonul végig az érintettek életén. Hol megjelenik, hol eltűnik, de megszüntetni nem lehet, mert a felek kapcsolata fennmarad. Csak akkor tűnik el, ha a két fél között a kapcsolat végleg megszűnik.

Az igazságszolgáltatás - még ha hibátlanul működik is - csak azt érheti el, hogy az elkövetőt megbünteti, de ha mégoly tökéletesen működik is, a büntetés letelik, az elkövető pedig visszakerül ugyanoda, ahonnan jött. Nem pusztán fizikai, de kapcsolati értelemben is. A lehetőség a rekriminalizációra nemhogy csökken, de egyenesen növekszik. Az elkövető emberi kapcsolatai ugyanis az igazságszolgáltatás hatókörén kívül esnek. Azok fenntartásáról vagy megszakításáról döntést hozni hatalmában nem áll. Ebből következik, hogy az intim partner erőszak megoldásának abszolút lehetősége az igazságszolgáltatás helyett az abban részt vevő partnerek kezében van. Ezt felismerve azonban, amennyiben a jól működő igazságszolgáltatáson kívül a jelenség megoldását is elérni törekszünk, új eszközöket kell felfedezni és megnyitni az érintettek előtt.

Módszertani megjegyzés - az eszkaláció és a deeszkaláció operacionalizálása

Az eszkaláció, illetve a deeszkaláció operacionalizálása kulcsfontosságú a további kutatásokhoz. Azonban a jelenség pontos operacionalizálásához a súlyosság hasonlóan pontos mérésére és leírására van szükség. Az eszkaláció, illetve ellentéte a deeszkaláció ugyanis nem más mint egy időben határozottan megjelenő, hosszmetszeti trend a súlyosság változásáról.

Az erőszak eszkalálódása elképzelhető az incidensek gyakoribbá válásával. Ugyanakkor, ez nem törvényszerű. Ha a súlyosság nem nő, vagy ha egyenesen csökken, beszélhetünk-e eszkalációról? Úgy gondolom, hogy nem. Akkor eszkalálódik az erőszak, hogy a súlyosság folyamatosan nő az idő múlásával. Ez történhet gyorsan, de nagyon lassan is, az idő itt másodlagos. Ami sürgető, és elsődleges, az a súlyosság pontos ismerete.

A súlyosság és a gyakoriság kapcsolatára több feltételezés is kínálkozik, azonban ezek pusztán feltételezések. Az egyik, amely logikusnak tűnik, hogy a súlyosság és a gyakoriság között egyenes összefüggés van - minél gyakoribb az erőszak, annál súlyosabb. Részben a johnsoni differenciál-tipológia is ezen a feltételezésen alapszik. Azonban ez az ember fizikai korlátainak mond ellent. Nem lehet magas gyakorisággal magas súlyosságú sérüléseket okozni, mert a sértett egyszerűen elpusztul. Ez inkább afelé vezetne, hogy a gyakoriság növekedése a súlyossággal fordítottan arányos. Ha azonban fordított arányosság áll fenn a gyakoriság és a súlyosság között, akkor a johnsoni elmélet, és az azt alkalmazó gyakorlat megint csak téved, mert a gyakoriság növekedése mindig az erőszak súlyosság enyhülését kellene, hogy jelentse, ami nyilvánvalóan nem lehetséges, legalábbis törvényszerűen semmiképp.

A legvalószínűbb feltételezés azonban az, hogy nincs törvényszerű összefüggés, amely minden diádra érvényes lenne a súlyosság tekintetében. Egyes esetekben egyenes, másszor fordított lehet a súlyosság és a gyakoriság közötti összefüggés. Több, további kutatásra van szükség ahhoz, hogy ezeket a feltételezett összefüggéseket feltárhassuk.

Ehhez azonban az erőszak súlyosságának sztenderdizált felvételére van szüksége, méghozzá nem önbevallással, mert az önbevallásos adatfelvételi módszerek nem megbízhatók, így eredményeik érvényesek sem lehetnek.

Külön módszertani problémát jelent a deeszkaláció kérdése. Felmerülhet, hogy az erőszakos esetek egy része nem eszkalálódik, és egy hosszabb-rövidebb egyensúlyi állapot után, vagy akár anélkül is deeszkalálódik (enyhül), sőt, meg is szűnik. Mivel valaminek a hiánya nem jelenthet bizonyítékot egy adott jelenségre, ezért általános kritikaként megfogalmazható, hogy a jelenlegi mérőeszközökkel a deeszkaláció nem mérhető. Ez azért probléma, mert, amíg a deeszkaláció látens marad, nem lehet feltárni annak okát sem. Erre pedig azért lenne szükség, hogy megismerhessük, milyen módon enyhíthető, vagy szüntethető meg a kapcsolati erőszak jelensége. A legvalószínűbb, hogy az eszkaláció *nem tendenciózus, hanem sporadikus és esetleges*. Az alábbiakban ennek okát próbálom megmagyarázni.

Az eskaláció okai - szerhasználat és inkompetens erőszak

Az erőszakos incidensek eskalációjára folyamatosan lehetőség van. A súlyosság és a gyakoriság egyaránt nőhet. He azonban ezeknek a rizikófaktoroknak tisztában vagyunk az okaival, az erőszak eskalációját is jobban meg tudjuk érteni.

Általános elkövetői inkompetencia

Collins mikroszociológiai megközelítésének központi pillére az érzelmi-fizikai feszültség, ami megelőzi a tényleges fizikai erőszakot. Marshall¹⁰³ és mások¹⁰⁴ kutatásaira alapozva arra a következtetésre jutott, hogy az ember természeténél fogva nem igazán alkalmas szemtől szembeni erőszak elkövetésére egy másik emberrel szemben. A kritikus pillanatban az erőszak elkövetője meginog, és ha nem tudja sikeresen leküzdeni a fizikai-érzelmi, ún. *konfrontációs feszültséget*, akkor az erőszak nem jön létre. De még ha ha sikerül is leküzdenie a konfrontációs feszültséget, az elkövetett erőszak nem lesz kompetens - a kilőtt golyók, vagy az elindított ütések nem fognak találni olyan mértékben, mint amit a fizikai körülmények indokolnának. Az elkövető nem hideg fejjel a legmegfelelőbb típusú és értékű sérülés okozására fog koncentrálni, hanem jól-rosszul megpróbálja kivitelezni amibe belekerült. Collins kiemeli, hogy könnyebb leküzdeni a konfrontációs feszültséget, ha az elkövető társas támogatást élvez, illetve, ha meg tudja indokolni magának, hogy "miért harcol". Mindkét tényező fontos lehet annak megmagyarázásában, hogy a patriarchális meggyőződésű férfiak miért követnek el több erőszakot női sértettek ellen. Az ideológia meggyőződéssel szolgál, az ideológia elterjedtsége, illetve nyilvános támogatottsága pedig felerősíti és elmélyíti ezt a meggyőződést. Ez pedig segít leküzdeni a konfrontációs feszültséget, amit az elkövető akkor érez, amikor kezét emel arra a nőre, akit ő maga választott, és elvileg szeret.

A néhány, kompetens, hidegfejű, általánosan (magas generalitású erőszak) és kompetensen erőszakos elkövetővel nem csak a kapcsolati erőszak keretein belül kell számolni az igazságszolgáltatásnak.¹⁰⁵ Ők azonban elenyésző mértéket képviselnek. A jelen minta talán egy-két ilyen elkövetőt tartalmazhat mindössze, de a legvalószínűbb, hogy egyet sem.

Igaz, hogy az elmélet elsősorban katonai forrásokra támaszkodik, azonban az intim partner erőszakot mikro-szociológia körülményei alkalmazhatóvá teszik erre a fajta erőszakos konfrontációra is. Az inkompetens erőszak még hangsúlyosabbá válik, ha eszközzel követik el. Az eszköz nem megfelelő használata, azzal tetézve, hogy sokkal súlyosabb fizikai sérülést képes okozni, gyakorlatilag meghatványozza a súlyosság eskalációjának kockázatát. Az eszközzel

¹⁰³ Marshall (1947)

¹⁰⁴ Du Picq (1921)

¹⁰⁵ Lásd: Collins (2009) p. 370

elkövetett erőszakon kívül egy további tényező is létezik, amely a súlyosság eszkalációját megkönnyíti. Ez pedig nem más, mint a szerhasználat.

Szerhasználat

A szerhasználat, elsősorban az idült alkoholizmus, gyakran a kapcsolati erőszaktól függetlenül kialakuló, de attól nem függetlenül létező faktor. Az érintettek számos ok miatt használhatnak tudatmódosító szereket, és mint az okokat leíró paraméter elemzésénél láthattuk, a szerhasználat, mint az erőszak megjelölt oka, konkrétan megjelenik a minta egy jelentős csoportjában. Az érintettek élik az életüket, aminek része a szerhasználat és az erőszak is.

Johnson is rámutat, hogy az alkoholnak, és általában a szerhasználatnak komplex hatása van egy erőszakos kapcsolatra. A gátlások feloldásán, és ezen keresztül az erőszak elkövetésének megkönnyítésén túl, a szerhasználat jelenti azt az ütköző pontot, amin a kapcsolat résztvevői józanul sem tudnak átlépni. Szinte minden, elkövetői motivációval foglalkozó kutatásban előkerül a szerhasználat, mint feszültségforrás.

Azonban a szerhasználat a konfrontációs feszültség leküzdésének egyik eszköze is, így az erőszak és a szerhasználat egymástól ebből a szempontból sem független. Az alkohol, vagy más kábítószer, funkciója az elkövető szempontjából ugyanaz: segít leküzdeni a konfrontációs feszültséget. Ez magyarázhatja, hogy az irodalomban miért található meg szinte mindenhol az alkohol - és általában a szerhasználat - illetve az erőszak erős korrelációja. Ezen kívül azt is sikerrel magyarázhatja, hogy az intim partner erőszak mintájában 51 esetben (a minta 53,68 %), míg a teljes mintában 71 esetben (58,67 %) találkozunk a szerhasználat és az erőszak együttes megjelenésével.¹⁰⁶ *A szerhasználat azonban amellett, hogy növeli az elkövető képzett képességét és vágyát az erőszak végrehajtására, az amúgy sem túl magas valós kompetenciáját jelentősen csökkenti.*

Az így elkövetett erőszak pedig még kevésbé lesz tudatos és kontrollált. Ennek eredménye a magasabb súlyosság, amely gyakran azzal a ténnyel párosul, hogy az elkövető csak a tette után ismeri fel, hogy milyen súlyos kimenetelű erőszakot is hajtott végre. A minta nélkülözte a rendkívül súlyos és terminális eseteket. Azonban álljon itt két eset annak illusztrálására, hogy a mintában megtalálható erőszak is tartalmaz olyan eseteket, amelyek akár halálos kimenetelűek is lehettek volna.

Ez azt jelenti, hogy a szerhasználattal kapcsolatos leglényegesebb megfigyelés - véleményem szerint - az, hogy bizonytalanabbá teszi az erőszakos cselekmények súlyosságát, mert egyszerre csökkenti az elkövetői kompetenciát, miközben az elkövetésre való hajlamot növeli. Így hatása is kettős: gyakoribbak lesznek az incidensek, mert az elkövető "bátrabb" lesz, ugyanakkor ezek a gyakoribb incidensek kiszámíthatatlanabb kimenetelűek lesznek, mert az elkövető ügyetlenebb is lesz.

¹⁰⁶ Ez a teljes mintára értendő, az adathiányos esetekkel együtt!

Ennek a kettős hatásnak illusztrálására álljon itt két eset a mintából. Az első intim partner erőszakot, míg a második háztartási erőszakot mutat be. Mindkettő viszonylag alacsony súlyosságú maradt, de mindkettő magában hordozta a legsúlyosabb kimenetel lehetőségét is.

E eset

“Az elkövető tetteleg bántalmazta a sértettet, aki ettől megrémülve elmenekült, őt a terhelt követte, és egy baltával elkezdte szétverni a ház ajtaját, ahová a sértett menekült. Az ajtót végül nem sikerült betörnie, mert annyira ittas volt, hogy elesett, majd elaludt.”

Az E eset azért emblematikus, mert több, ehhez hasonló is volt a mintában. Az elkövető az incidens közben aludt el, vagy valamilyen egyéb módon incapacitálta magát. A felvett legmagasabb bejelentett súlyosság mindössze 1-es volt.

F eset

“Az elkövető, miközben hadonászó mozdulatokat tett egy késsel, ittas állapotban, 8 napon túl gyógyuló sérülést okozóan megvágta a sértettet.”

Az F eset egy apa-fiú konfrontáció volt. A sértett később úgy módosította a vallomását, hogy az elkövetőt ne lehessen felelősségre vonni. A felvett súlyosság 3-as volt.

Az erőszak elkövetőinek általános inkompetenciája és a szerhasználat, amely általában krónikus, együtt szinte garantálja, hogy a kapcsolat sosem lesz mentes a súlyos eskaláció magas kockázatától. Ennek megfelelően, a deeszkaláció egyenesen lehetetlen, ameddig a szerhasználat el nem tűnik a kapcsolatból. Erre azonban csak ritkán kerül sor. Ebből pedig az következik, hogy amíg a párkapcsolat fennmarad a szerhasználó és partnere között, addig újra és újra fel fognak tűnni a rendőrség és az igazságszolgáltatás horizontján a párkapcsolati erőszak ilyen érintettjei.

Háztartási erőszak (Domestic violence)

A háztartási erőszak kisebb elemszáma ellenére is markánsan elkülönül az intim partner erőszaktól. Általános jellemzői, hogy a súlyossága magasabb, az időtartama általában hosszabb, hajlamosabb az eskalációra, és a sértettek csak jóval kisebb mértékben menekülnek az ilyen kapcsolatokból. Még az intim partner erőszak sértettjeinél is hajlamosabbak azonban menteni az elkövetőt, gyakrabban jelentik első esetként az erőszakot, hogy ne lehessen felelősségre vonni az elkövetőt. Különösen erőteljes a szülő-gyerek reláció az elkövetők között, az esetek negyötödével.

Úgy gondolom, hogy a háztartási erőszakot külön kell kezelni az intim partner erőszaktól. Teljesen más elméleti háttérrel rendelkezik, és teljesen más módon kezelendő, mint az intim partner erőszak.

Az ebben a tanulmányban ismertetett elméleti háttérből Collins *“Támadd a gyengét!”* megfigyelése, illetve a tanult elkövetői és áldozati viselkedés és érzelmi sémák elehetnek pertinensek.

A háztartási erőszak motivációs háttere a kapcsolati típusának eltérése miatt releváns. Az érintettek között nincs intim kapcsolat, azonban - úgy feltételezem - hogy a családon belüli kötött szerepek (értsd: vérségi kapcsolat) miatt a menekülés nem lehetséges. Ez magyarázatot adhat a johnsoni kényszerítő-kontrolláló erőszak hiányára is.

Az ilyen erőszak sértettjei között nagyobb számban találunk időseket és férfiakat. Ezek a sértettek különösen gyenge érdekérvényesítő képességgel rendelkeznek, nem csak a korukból kifolyólag, hanem azért is, mert a férfiak rendre alacsonyabb jelentési hajlandósággal rendelkeznek, ha ők a sértettjei a kapcsolati erőszaknak. Ez a kijelentés hazai adatok esetében igaz: az eddigi vizsgálatok szinte kizárólag női áldozatokat találtak, míg az Európai Unió vizsgálatok sokszor nem is mérték a férfi sértetteket, kizárólag női áldozatokat kerestek.

A háztartási erőszak jellegéből fakadóan kiemelten fontos a sértett és az elkövető közötti korkülönbség mérése is. Ha Collins elméleti megközelítését érvényesnek fogadjuk el, akkor a legnagyobb erőkülönbséget nem a nemi különbség adja majd, ahogyan például a heteroszexuális intim partner erőszak esetében, hanem az elkövető és a sértett közötti korkülönbség.

Randevú-erőszak (Dating violence)

A kisszámú randevú-erőszak két megjegyzést igényel. Az egyik maga a definíció: a randevú erőszak a jelen kutatásban azokat az eseteket fedi le, amelyeknél sem a házas-, sem pedig élettársi kapcsolat nem állt fenn. Ez a meghatározás a jelen kutatáshoz elégséges, azonban még így is csak szükségmegoldásként működik.

A nemzetközi irodalom teljesen mást ért randevú erőszak alatt, így az onnan meríthető elméleti háttér is csak részben, vagy változtatásokkal lesz vagy lehet alkalmas a jelenség megértésére. Talán a legjobb megfogalmazás valóban az intim partner erőszak lenne, azonban ennek distinkciók nélküli használata a magyar terminológiában még nem tisztázott. Az új terminológia kialakításakor tehát különösen körültekintően kell eljárni: a randevú erőszak ugyanis valójában az elkövetkező házastársi vagy élettársi kapcsolatnak illetve az ezekben megjelenő erőszaknak lehet előzménye, vagy indikátora.

A két eset jellegzetességeit összegezve: mindkettő tipikusan a collinsi *“Támadd a gyengét!”* elvének alkalmazása volt. Mindkét elkövető visszaélt a helyzetével, hogy alapvetően szexuálisan kihasználhassa a sértetteket. Ami érdekes, hogy a két sértett teljesen máshogy

reagált. A könnyű testi sértést elszenvedett sértett elmenekül ugyan, azonban nem azért, hogy megszakítsa a kapcsolatot az elkövetővel, hanem hogy rövid távon, egy újabb komoly verést elkerüljön. A másik sértett azonban bátran másik partnert választott.

Általános összefoglaló megfigyelések

Az eredményeket összefoglalva, három, általános, az elméleti pillérekre vonatkozó, visszatekintő megjegyzést szeretnék tenni, a tanulmány zárásaként. Úgy gondolom, hogy bár a kutatás kvantitatív eszközöket használt, de alapvetően kvalitatív volt. Arra a kérdésre kerestem a választ, hogy pontosan hogyan is működik a kapcsolati erőszak, mi az, ami az elkövetőket és a sértetteket egyaránt arra készteti, hogy részt vegyenek egy ilyen kapcsolatban, és fenn is tartsák azt.

A kutatást befejezve úgy látom, hogy Alan Fiske általános kapcsolat-típus modellje a kulcs az intim partner erőszak értelmezéséhez. Az, hogy a felek egy kapcsolatot nem ugyanolyan típusként képzelnek el, de előzetes vágyaik, vagy ha úgy tetszik álmaik alapján kezdenek bele a kapcsolatba, rávilágít, hogy ezeket a döntéseket nem utilitarista érvek, hanem teljesen más racionalitás mentén hozzák meg. A döntés tehát nagyon messze van az irracionalitástól, de a vágyak, a fiktív jövő idealizált képei sarkallják a résztvevőket a kapcsolataik felé, amelyek önmagukban is értéket jelentenek számukra. Az elképzelt kapcsolati típusok rejtett összeférhetetlensége (idegen szavakkal: *látens diszkrepanciája*) rejtőzik tehát a jelenség mélyében. A tanulság, amit le kell vonnunk az, hogy ezekre semmilyen jogi eszközzel hatni nem lehet.

Fiske elmélete magyarázatot szolgáltat arra is, hogy a sértettek miért tartják fenn a társas kapcsolataikat az elkövetővel, még akkor is ha ez számukra egyértelmű és hosszú távú erőforrás veszteséget jelent. Ha ezt a magyarázatot elfogadjuk, akkor nem tekinthetünk a kapcsolati erőszak utilitarista megoldásaira reális válaszként. Ez részben megkérdőjelezi a költség-haszon elemzésen alapuló sértetti edukációs programokat is.¹⁰⁷ Ez röviden azt jelenti, hogy túl kell lépni azon kérdések vizsgálatán, hogy miért *“éri meg”* egy elkövetőnek, sértettnek, vagy gyermeknek benne maradnia egy erőszakos kapcsolatban. Az intim partneri kapcsolatok - vagy legalábbis, amiben erőszak van - nem utilitarista alapokon működnek.

Az intim partner és még inkább a háztartási erőszakok jellemzője a *“melodramatikus erőszak”*. A teljes minta java részét ilyen esetek adják. A melodráma olyan színpadi műfaj, ahol a szereplők karaktere *nem fejlődik* és az események előre *ismert kimenetellel* rendelkeznek. Az erőszakos incidensek szereplőinek túlnyomó többsége ilyen szereplő: nem változik. Sokszor annak ellenére sem, hogy sejti, mi lesz, vagy lehet a vége annak a történetnek, amelyben ő maga is szerepet játszik. Ez a látszólagos statikusság, ez a *“nyugtalan nyugalom”* az, ami ellentmond Johnson mégoly rendezett, de statikus elméleti képének a kapcsolati erőszakról. *Ez az, amit a*

¹⁰⁷ Lásd pl. Rusbult & Martz (1995)

jelen tanulmány legnagyobb eredményének tartok: a felismerést, hogy a kapcsolati erőszakot nem lehet statikusan megközelíteni, legyen bármilyen csábító is a rendezett csoportosítás elképzelése. Lehet, hogy a szereplők alig változnak, de a képességük a változásra mindvégig megmarad. Ennek bizonyítéka az erőszak súlyosságának konstans hullámlása.

Az erőszakra - a fizikai, tettleges erőszakra - Randall Collins mikroszociológia elméletének mélyebb rétegei, és azok további kutatása adhat szilárdabb válaszokat, a jelenlegi, korreláció alapú, valószínűségi megközelítéseknél. Elmélete megmagyarázza, hogy az akut, folyamatos erőszakos incidenseket megtapasztaló párok valójában egy *“egyensúlyi állapotba”* értek, amelyben mindkét fél szert tett arra a tudásra, hogy hogyan küzdje le az érzelmi-fizikai feszültséget. *Ez - valójában - egy közös, szituatív tanulási folyamat: a két fél egymással és egymástól tanulja meg, hogy ott és akkor hogyan dolgozzák magukat együtt keresztül a feszült erőszak-szenárión.* Collins elmélete így magyarázatként szolgálhat a hosszú távú kapcsolati erőszak két sajátos jelenségére is: az egyik, hogy az erőszakos incidensek miért ennyire hasonlóak egy adott kapcsolatban, a másik pedig az, hogy maga a kapcsolat miért marad fenn ilyen hosszú ideig. Ez természetesen tovább vezet az erőszak társas tanulási elméletei felé, amit a megfelelő iránynak tartok, hiszen erőszakot egyedül elkövetni nem lehet. Az elkövetőhöz mindig szükség van a sértettre is.

A fenti elméleti megközelítéseket azonban betetőzi még egy, nagyon egyszerű elv, amelyet Herbert Blumertől vettem kölcsön. Ez a kijelentés képes megmagyarázni, hogy miért nincs egyértelmű összefüggés a súlyosság és például a válaszok között, hogy miért ennyire színes a motivációs háttér, miért nincsenek egyértelmű válaszok a sokszor egyértelmű kérdésekre. Ez pedig így szól: *“Az emberek annak megfelelően cselekszenek valamivel kapcsolatban, hogy az számukra mit jelent.”*¹⁰⁸ Az intim partner erőszak érintettjei önállóan értékelik a kapcsolatukat. Ők maguk értékelik őket, és döntenek róluk, a szerint, hogy számukra mit jelent. Az elkövetők és a sértettek - a dráma szereplői - a saját meggyőződéseik és értékrendjük alapján cselekszenek, a megértésükhöz tehát nem támaszkodhatunk másra, mint csakis ezek megismerésére. Ahogyan Fiske már rámutatott az erőszak elkövetőjének mindig szüksége van arra, hogy megideologizálja az elkövetést. De ugyanez igaz a sértettre is. A konkrét sértetti és elkövetői meggyőződések az anyag, amellyel Fiske elméleti megközelítését életre lehet kelteni.

Vajon értéknek tartják a kapcsolatokat az elkövetővel? Vagy azt tartják értéknek, hogy az absztrakt értelemben vett kapcsolatot tartják fenn? (pl. Házasságok maradnak a bántalmazás ellenére is?) Mit gondolnak a gyerekekről a kapcsolatban? Érdekes a saját testi épségüket kockáztatni, hogy megvédjék? Mi jár az elkövető fejében? Összeegyeztethető a szeretet és az erőszak? (Mert kétség kívül együtt jár, legalábbis úgy tűnik.)

¹⁰⁸ Blumer (1969) p. 2.

Ilyen kérdések vezethetnek bennünket tovább, ha a kapcsolati erőszakot általánosságban és mélységében szeretnénk megismerni. A jelen kutatás folytatása azonban más, konkrét lépéseket igényel, elsősorban a súlyosság operacionalizálása és a minta növelése tekintetében.

További kutatási irányok

A további kutatásokat az alábbi irányokban látom folytatásra érdemesnek.

A minta teljessé tétele

Ahogy a dolgozatban többször említettem, a minta teljesebbé, és a jelenséget jobban képviselővé (reprezentatívabbá) tehető a vármegye kapcsolati erőszak bűncselekmény azon eseteinek vizsgálatával, amelyek vádra kerültek. Így a minta - kriminológiai szempontból legalábbis - teljesen reprezentatívva tehető. További kiegészítő információkkal szolgálhatnak az életellenes cselekmények aktái, mert a legmagasabb súlyosságú erőszakos cselekmények egy részének indítéka, vagy mögöttes motivációja a kapcsolati erőszak.

A minta az adott idő-, és területegységre ezzel a két további adatforrással válhatna teljessé. Így a minta a társadalmi jelenség szempontjából is magasabb reprezentativitást képviselne. Ezeken felül így legalább részben összehasonlíthatóvá válna a magyar vizsgálatok eredménye a külföldi kutatási eredményekkel.

Az erőszak súlyosságának sztenderdizált felvétele

A releváns további kutatásokhoz elengedhetetlenül szükséges a súlyosság sztenderdizált felvétele. Ahogy az eredmények részben bemutattam, az eszkalációra való hajlamot, következésképp a további differenciál-típológiai vizsgálatokat, vagy egy esetleges korai figyelmeztető rendszert létrehozni enélkül nem lehet. Arra felesleges lenne várni, hogy a sértettek (vagy épp az elkövetők) nyújtanak majd olyan információkat, amelyekkel a súlyosságot megbízhatóan rögzíteni lehet. A súlyosság sztenderdizált felvételének mind a validitását, mind a megbízhatóságát ellenőrizni kell, mielőtt teljeskörű bevezetésre kerül.

Az erőszak súlyosságának sztenderdizált felvétele a jelen kutatásban alkalmazott skálával jelentősen megkönnyítheti a rendőri munkát. Az erőszakos incidensek sztenderdizált, írásos felvétele a bizonyítási eljárásokban is fontos szerepet játszhat. A tanúvallomásokon kívül így a jogalkalmazóknak eszköz kerülne a kezükbe ahhoz, hogy objektívan bizonyítani lehessen a tényállás megvalósulását, illetve az ahhoz szükséges rendszerességet. Ez segítheti abban, hogy a jogalkalmazás leküzdje a jelenlegi patthelyzetet, amit a sértettek gyakran ellentmondásos, az igazságszolgáltatást megnehezítő tanúvallomásai okoznak.

A súlyosság sztenderdizált felvételéhez először azonban meg kell teremteni azt az eszközt, amellyel ez végrehajtható. A jelen kutatásban használt ötfokú skála ehhez megfelelő kiindulási alap lehet.

FELHASZNÁLT IRODALOM

Alice Barbier, Patrick Chariot & Thomas Lefèvre: Intimate partner violence against ever-partnered women in Europe: Prevalence and associated factors-Results from the violence against women EU-wide survey. In: *Frontiers in public health*, 10, 2022, pp. 1-15.

Connie Beck, Edward Anderson, Karey O'Hara & Andrew G. Benjamin: Patterns of Intimate Partner Violence in a Large, Epidemiological Sample of Divorcing Couples. In: *Journal of family psychology (Division 43)*. 27., 2013, pp. 743-753.

Kathryn Bell & Amy Naugle: Understanding Stay/Leave Decisions in Violent Relationships: A Behavior Analytic Approach. In: *Behavior and Social Issues*. 14., 2005, pp. 21-45.

Emma Bevan & Daryl Higgins: Is Domestic Violence Learned? The Contribution of Five Forms of Child Maltreatment to Men's Violence and Adjustment. In: *Journal of Family Violence*. 17., 2002, pp. 223-245.

Herbert Blumer: *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*, University of California Press, Berkeley, 1969.

Sandra Bishop-Josef & Bonnie Leadbeater: Maternal social support patterns and child maltreatment: Comparison of maltreating and non maltreating mothers. In: *American Journal of Orthopsychiatry*. 69, 1999, pp. 172-181.

Sharon Bond & Michael Bond: Attachment Styles and Violence Within Couples. In: *The Journal of nervous and mental disease*. 192., 2005, pp. 857-863.

Amy Bonomi, Victoria L. Holt, Diane P. Martin, & Robert S. Thompson: Severity of Intimate Partner Violence and Occurrence and Frequency of Police Calls. In: *Journal of Interpersonal Violence*, 21(10), 2006, pp. 1354-1364.

Borbíró Andrea, Gönczöl Katalin, Kerezsi Klára & Lévy Miklós (szerk): *Kriminológia*, 2. átdolgozott Kiadás, Wolters Kluwer, Budapest, 2019

Alison Cares, Bertha Khallouq & Karina Mukazhanova-Powell: The Reach of Johnson's Typology of Intimate Partner Violence: a Scoping Review of Empirical Research, 1996–2020. In: *Journal of Family Violence*. 39, 2023, pp. 1-13.

Jacquelyn C. Campbell & Janice Humphreys: *Nursing care of survivors of Family Violence*, 2nd Ed., Springer, St. Louis, 1993.

Randall Collins: *Interaction Ritual Chains*, Princeton University Press, New Jersey, 2004.

Randall Collins: *Violence: A Micro-sociological Theory*, Princeton University Press, New Jersey, 2009.

Jane Reister Conard: Granny Dumping: The hospital's duty of care for patients who have nowhere to go, In: *Yale Law and Policy Review*, Vol. 10, 1992, Pp. 463-487.

Nicole Conroy, Claire Crowley & Daniel DeSanto: Assessing the State of Empirical Research on Johnson's Typology of Violence: A Systematic Review. In: *Journal of Family Violence*. 39., 2022, pp. 1-23.

Jennifer E. Copp, Peggy C. Giordano, Monica A. Longmore, Wendy D. Manning: The Development of Attitudes Toward Intimate Partner Violence: An Examination of Key Correlates Among a Sample of Young Adults. In: *Journal of Interpersonal Violence*, 34(7), 2019, pp. 1357-1387.

Derek B. Cornish & Ronald V. Clarke: The rational choice perspective. In: *The Essential Criminology Reader*, Routledge, London, 2006, pp.18-29.

Nancy A. Crowell & Ann Burgess (ed.): *Understanding violence against women*, American Psychological Association & National Academy Press, Washington, DC., 1996.

Russel P. Dobash & R. Emerson Dobash, Margo Wilson & Martin Daly: The myth of sexual symmetry in marital violence. In: *Social Problems*, 39(1), (1992). pp. 71–91.

Ardant Du Picq: *Études sur le combat*, 8th ed., Macmillan, New York.

Irene Hanson Frieze & Maureen C. McHugh: Power and Influence Strategies in Violent and Nonviolent Marriages, in: *Psychology of Women Quarterly* 16, no. 4, 1992, pp. 449 –465.

Amy Holtzworth-Munroe, & Gregory L. Stuart: Typologies of male batterers: Three subtypes and the differences among them. In: *Psychological Bulletin*, 116(3), 1994, pp. 476–497.

Amy Holtzworth-Munroe & Jeffrey C. Meehan: Typologies of Men who are Maritally Violent: Scientific and Clinical Implications, in: *Journal of Interpersonal Violence*, Vol. 19, Dec. 2004, pp. 1369-1389.

Walter Hudson: *Walmyr Assessment Scales Scoring Manual*, Walmyr, Tallahassee, 1997.

Graham Farrell, Coretta Phillips, & Ken Pease: Like Taking Candy: Why does Repeat Victimization Occur? In: *The British Journal of Criminology*, 35(3), 1995, pp. 384–399.

Brandy C. Fink: A Behavioral Learning Model of Intimate Partner Violence: How Learning History, Couple Context and Potentiating Conditions Contribute to IPV Incidents. In: *Annals of Forensic Research and Analysis* 1(2), 1009, 2014.

Alan Page Fiske: *Structures of Social Life: The Four Elementary Forms of Human Relations: Communal Sharing, Authority Ranking, Equality Matching, Market Pricing*, Free Press, New York, 1991

Alan Page Fiske: The Four Elementary Forms of Sociality: Framework for a Unified Theory of Social Relations. In: *Psychological Review*, Vol. 99, No. 4, 1992, pp. 689-723

Alan Page Fiske & Tage Shakti Rai: *Virtuous Violence*, Cambridge University Press, Cambridge, 2014.

Galántai Judit, Ligeti Anna Sára & Wirth Judit: Children Exposed to Violence: Child Custody and its Effects on Children in Intimate Partner Violence Related Cases in Hungary. In: *Journal of Family Violence* 34, 2019, pp. 399–409.

Garai Renáta: *A kapcsolati erőszak „szövődményei” - egy nóvum hatása és joggyakorlata* -. PhD értekezés, Károli Gáspár Református Egyetem, Budapest, 2021.

Garai Renáta: A kapcsolati erőszak bűncselekmény tényállásának 10. születésnapjára: Összegző gondolatok a joggyakorlat tükrében. In: *Belügyi Szemle*, 71 (10), 2023, pp. 1743-1758.

Jean Giles-Sim: *Wife-battering: A Systems Theory Approach*, Guildford, New York, 1983.

Richard James Gelles & Murray Arnold Straus: *Intimate Violence: The Causes and Consequences of Abuse in the American family*, Simon & Schuster, New York, 1988.

Richard James Gelles & Claire Pedrick Cornell: *Intimate violence in families*, 2nd Edition, Family Studies Text Series 2, Sage Publications, Thousand Oaks, 1990.

Erving Goffman: *The Presentation of Self in Everyday Life*, University of Edinburgh Social Sciences Research Centre, Edinburgh, 1956.

Edward W. Gondolf: Who are those guys? Toward a behavioral typology of batterers. In: *Violence and victims*, 3(3), 1988, pp. 187–203.

Megan L. Haselschwerdt & Jennifer L. Hardesty: Managing secrecy and disclosure of domestic violence in affluent communities. In: *Journal of Marriage and Family*, 79(2), 2016, pp. 556-570.

Michael Paul Johnson: Patriarchal Terrorism and Common Couple Violence: Two Forms of Violence against Women, In: *Journal of Marriage and Family*, Vol. 57, No. 2, 1995, pp. 283-294

Michael Paul Johnson: *A Typology of Domestic Violence*, Northeastern University Press, 2008.

Michael Paul Johnson & Janel M. Leone: The Differential Effects of Intimate Terrorism and Situational Couple Violence: Findings from the National Violence Against Women Survey. In: *Journal of Family Issues* 26 (3), pp. 322-349, 2005.

Joan Kelly & Michael Paul Johnson: Differentiation Among Types of Intimate Partner Violence: Research Update and Implications for Interventions. In: *Family Court Review*. 46, 2008. pp. 476-499.

Lengyelne Molnár Tünde: *Kutatástervezés*, Eszterházy Károly Főiskola, Eger, 2013

Sally Lloyd: The darkside of courtship: Violence and sexual exploitation. In: *Family Relations*, 40, 1991, pp. 14–20.

Samuel Lyman Atwood Marshall: *Men against Fire: The Problem of Battle Command*, University of Oklahoma Press, Norman, 1947.

Susan E. Martin (Ed.): *Alcohol and Interpersonal Violence*, U.S. Department of Health and Human Services, Rockville, 1993.

Siti Mas'udah: Male victims of domestic violence among professional families: Shackled in masculinity. In: *Jurnal Sosiologi Dialektika*, 19(1), 66–76. <https://doi.org/10.20473/jsd.v19i1.2024.66-76>

Joan S. Meier: Johnson's Differentiation Theory: Is It Really Empirically Supported? In: *Journal of Child Custody*, Vol. 12, No. 1, 2015, pp. 4-24.

Joan S. Meier: Dangerous Liaisons: A Domestic Violence Typology in Custody Litigation. In: *Rutgers University Law Review*, Vol. 115, 2017, pp. 117-173.

Morvai Krisztina: *Terror a családban: A feleségbántalmazás és a jog*, Kossuth, Budapest, 1998

Jane C. Murphy, Mary Dutton, Lisa Goodman, & Dorothy Lennig: Longitudinal Patterns of Intimate Partner Violence, Risk, Well-Being, and Employment: Preliminary Findings. In: *University of Baltimore School of Law Legal Studies Research Paper Series*, October 2015. 10.2139/ssrn.2678970.

Shondrah Tarrezz Nash, Lisa Michele Shannon, Monica Himes, & Lynn Geurin: *Breaking Apart Intimate Partner Violence and Abuse*, Routledge, London, 2023

Bela Nawaz & Michael Paul Johnson: Types of domestic violence in Pakistan: Elaborating on Johnson's typology. In: *Journal of Family Violence*. 39., 2022, pp. 133-141.

Samantha K. Nielsen, Jennifer L. Hardesty, & Marcela Raffaelli: Exploring Variations Within Situational Couple Violence and Comparisons With Coercive Controlling Violence and No Violence/No Control. In: *Violence Against Women*. Feb; 22(2), 2016, pp. 206-224.

Daniel K. O'Leary, Amy M. Smith-Slep & Susan G. O'Leary: Multivariate models of men's and women's partner aggression. In: *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 75, 2007, pp. 752–764.

D. Wayne Osgood, Janet K. Wilson, Patrick M. O'Malley, Jerald G. Bachman & Lloyd D. Johnston: Routine Activities and Individual Deviant Behavior. In: *American Sociological Review*. 61., 1996, pp. 635-655.

Pásztor Gergely: A kapcsolati erőszak nem monolitikus becslése Magyarországon, in: *Jogelméleti Szemle*, Vol. 2., 2024, pp. 90-109.

Ellen Pence & Michael Paymar: *Education Groups for Men Who Batter: The Duluth Model.*, Springer, New York, 1993.

Ellen Pence & Shamita Das Dasgupta: Re-examining 'battering': Are all acts of violence against intimate partners the same?, Praxis International, 2006,
<http://praxisinternational.org/wp-content/uploads/2016/02/ReexaminingBattering-1.pdf>.
(2024. szeptember 19.)

Karl Popper: *The Logic of Scientific Discovery*, Routledge, Abingdon-on-Thames, 1959.

Herbert A. Simon: Theories of Bounded Rationality, In: *Decision and Organization*, Editors: C.B. McGuire & Roy Radner, North-Holland Publishing, Amsterdam, 1972.

Ryan C. Shorey, Tara Cornelius & Kathryn M. Bell: A critical review of theoretical frameworks for dating violence: Comparing the dating and marital fields. In: *Aggression and Violent Behavior*, 13(3), 2008, pp.185–194.

Raymond H. Starr Jr.: Physical Abuse of Children, In: *Handbook of Family Violence*, Editors: Vincent B. Van Hasset, Randall L. Morrison, Alan S. Bellack & Michel Hersen, Plenum, New York, 1988.

Jan E. Stets: Interactive processes in dating aggression - A national Study, In: *Journal of Marriage and the Family* 54, 1992, pp.165-177.

Jan E. Stets & Murray Arnold Straus: The marriage license as a hitting license: A comparison of assaults in dating, cohabiting, and married couples. In: *Journal of Family Violence*. 4., 1989, pp. 161-180.

Murray Arnold Straus: Why the Overwhelming Evidence on Partner Physical Violence by Women Has Not Been Perceived and is Often Denied, In: *Journal Of Aggression, Maltreatment & Trauma* 552, 2009. Vol. 18. pp. 552-565.

Murray Arnold Straus, Richard James Gelles & Susanne K. Steinmetz: *Behind Closed Doors: Violence in the American Family*, Sage Publications, 1988.

Murray Arnold Straus: The Conflict Tactics Scales and Its Critics: An Evaluation and New Data on Validity and Reliability., Family Research Laboratory of New Hampshire University, Durham, 1987.

<https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED297030.pdf> (2024. szeptember 19.)

Murray Arnold Straus & Richard James Gelles: Physical Violence in American Families, ICPSR 7733, Inter-University Consortium for Political and Social Research, Ann Arbor, Michigan, 1976.

Suzanne C. Swan & David L. Snow: A Typology of Women's Use of Violence in Intimate Relationships. In: *Violence Against Women*, 8(3), 2002, pp. 286-319.

Suzanne K. Steinmetz: The battered husband syndrome. In: *Victimology*, 2(3-4), 1977-1978, pp. 499-509.

Maximiliane E. Szinovacz: Using couple data as a methodological tool: The case of marital violence. In: *Journal of Marriage and the Family*, 45(3), 1983, pp. 633-644.

Caryl E. Rusbult & John M. Martz: Remaining in an Abusive Relationship: An investment model analysis of Nonvoluntary Dependence, In: *Personality and Social Psychology Bulletin*, Vol 21, Issue 6, 1995, pp. 558-571

Tamási Erzsébet: *Bűnös Áldozatok: A családon belüli erőszak férfi szereplői*. BM Kiadó, Budapest, 2005.

Tardos Róbert: Szociológiai válaszkísérletek a mikro-makro problémára, In: *Szociológiai Szemle 1. Szám*, 1998, pp. 3-22.

Tóth Olga: Mi hány méter? A párkapcsolati erőszak méréséről, In: *Socio.Hu Társadalomtudományi Szemle*, 2(1), 2012. pp. 37-46.

Richard Wortley: Situational precipitators of crime. In: *Environmental Criminology and Crime Analysis*. Editors: Richard Wortley & Lorraine Mazzerolle, Willan, London, 2008. pp. 48-69.

Robert J. White & Edward W. Gondolf: Implications of Personality Profiles for Batterer Treatment. In: *Journal of Interpersonal Violence*, 15(5), 2000, pp.467-488.

Joan Zorza: Child Custody Practices of the Family Courts in Cases Involving Domestic Violence, In: *Domestic Violence, Abuse, and Child Custody: Legal Strategies and Policy Issues 1-32*, Editors: Therese Hannah & Barry Goldstein, 2010.